

Cseke Gábor

ÉRZELMES LEVELEK

Regény

Borító: Feleki Károly

Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1980

TARTALOM

1

CÍMZÉSEK

2

VIRÁGÉNEKEK

(Lia naplója)

3

TALÁLKOZÁSOK

4

EPILOGUS

Domokos Géza:
NEM FIGYELTÜNK FEL ELÉGGE

Kovács János:
EPIKAI VEGYESVÁLTÓ

1

CÍMZÉSEK

Zsolt elvégezte az egyetemet: rajztanár. Hat éven át linkelt, diplomamunkája jelesre sikerült. Kár ugrálni, gondolta kihelyezéskor, és az utolsók közt választott. Láposra került...

1

Lia kedves! Elkísértél, itt voltál két napig, leshetem, míg újra látlak. Az őszben semmi hiba, jó kis színek mindenfelé, esténként tekereghetnékem támad, mint egy lidércnek. Tudod te, mi az? Valami kísértetszerűség, az szokott lógni az utcákon, s ha nem vigyázol, és későn mész haza, eléd toppan, és rád vicsorít... De az a lidérc nem én leszek. Én itt kószálok, e tenyérszerű városban, húsz perc, és bejárom. Közepét folyó szeli át, alkonyatkor sokan bámulják a pecázókat. A fekete, távoli alakok apró, sötét pontokként népesítik be a partot. A vashídon örökké járnak, két végén egy-egy trafik szűk ablakai világítanak. De este tízkor alig néhányan lézengenek a cukrászda környékén. Elég jó kávét ittunk, igaz? Ha beülök néha, azóta is rád gondolok. Mikor fázom, ellépdelek az állomásig, átsietek a repülőhídon, sötétben érek haza, vár a szobám. Fát még nem vettem, a plédekkel jól betakarózom. Amit te adtál, az van alul.

2

Kisanyám! A postás hülyén néz rám: azt hiszi, levél-mániás vagyok. Mint a nagyanyám. Ő kap naponta leveleket, igaz, hogy ír is. Mindenfelé küldözget, ahol csak ismerőse van. Öreg már... Műtermet ígértek a napokban. Régi házban van, henger alakú toronyban, vastag üvegkupola alatt. Valamikor télikert volt benne, idevaló gazdag pasas építtette, csupa haszon! Ideígérték a városnál, a Pauker-testvéreknek és nekem. Azt hiszem, kiegyezem velük, jópofa gyerekek, az egyik szobrász, a másik festő. Helybéliék, csak három évet végeztek, de ez engem aztán igazán nem érdekel. Ha ők nem volnának, örökké az utcán tekeregnék. Vitatkozunk. Röhögnek rajtam, mert lerázom magamról a platkátfestést meg a teremdíszítést, ha valami gyűlés adódik. Én tanítani jöttem, s ami oda nem tart, azzal hagyjanak békén! Ők ezt nem értik: olyan természetesen dobják fel magukat, ha előáll egy-egy marha helyzet, hogy elképedek. Azzal védekeznek: nem tehetnek mást, itt mindenki ismeri őket, nem lehet büntetlenül lázadni a szülőváros ellen... Azt mondják, szalmaláng, amit csinálok, előbb-utóbb én is behúzódok a csőbe. Mi a fenét erősködnék ezzel, én nem akarom, és kész! A múltkor felmentünk a cukrászda fölötti bárba, hát úgy összevesztünk, hogy utána már csak inni lehetett. Mikor fizut kapunk, rendszerint felhúzódnak egy sarokba, barackpálinkát rendelünk, és meg akarjuk váltani a világot. Paukerék a leginkább. Közös tárlatokról ábrándoznak, hogyan lehetne kitörni az ismeretlenségből, szembesíteni magunkat a munkánkkal. És csak verik a vasat, hogy állítsunk ki, mozgassunk meg minden összeköttetést. Együtt pofázom velük, pedig tudom: ha ki kellene állítani, néhány közepes munkán kívül nem tudnának egyébbel beszállni... A barackpálinka olyan, mint odahaza. Egy idő után marja a torkot, aztán már bögni kellene, de szerencsére a záróra és a hajnal közt még van egy kis idő. A zenekar pocsék, éjfél után már csak őrjöng. Mintha cirkuszban volnék. Rengeteg a tiszt, sokat piálnak, váltják a nőiket, s mindezt a világ szeme láttára! Végre kitódulunk a friss levegőre, a Paukerék erre, a családi házba, én arra, konganak a léptek, s azon tűnődöm, meg kellene vennem a fát, mert lám a sötétben villogó tócsákra lassan jeget boroz a közeledő tél.

3

Jollykám! Dühöngök, mikor eszembe jut, milyen messze van az a nyavalyás fészek! Nem tudnál ideszaladni egy picikét? Nélküled megyek mindenüvé, mert azért, tudod, nem szabad lemaradnom az eseményekről. Anyám azt mondja, hogy egy művészlánynak tudnia kell lépést tartani az idővel – és ahogy gondolkozni kezdek, mind jobban látom, igaza van... Te, fogalmad nincs, milyen cuki dolgokat dobnak fel mostanában az üzletekben! Megpukkadnál a méregtől... Ugye, nem tudnál venni nekem valami szépet? Ugye, kevés a lóvé, fiúkám? Pedig mondogattad, elég lesz az, ami kell egy embernek. Ezer lejből a jég hátán is megél. Azt mondtad, a reggeli kaja mellé majd meglesz az üveg söröd. Hogy azt nem hagyod ki, Jolly, vajon te állod a szavad? Pénzbe kerül az élet, mi? ... Kapkodva írok, de késő este van. Tennessee Williamset láttam a haverokkal, igazán MUSZÁJ volt elmennem. Te barackpálinka, én színház. Kvitt vagyunk... Pedig nem tudom, hogy bírom ki nélküled, te rossz fiú! Ez egy probléma.

4

Fiam! A levelet én nyitom. Anyád, mint mindig, a konyhában foglalatoskodik, ő majd csak ebéd után lát neki befejezni e sorokat, mikor már megitta a kávéját. Kong a lakás, rendre elmentetek, már csak egy bátyád és egy húgod maradt, de ők is reggeltől estig dolgoznak, alig látjuk egymást. Mindegyiknek megvan a maga világa, keresete, programja, de anyád aztán tényleg egyedül van, sokat vacakol a fájós hátával, néha alig tud mozdulni az ágyban. Sokszor elbőgi magát értetek, de azért ne vedd a szívedre, ilyenek az anyák, nagy lovak vagytok már, de ő még mindig gyerekeknek lát benneteket. Ez már a mi bajunk... Mi van a műteremmel? Hallom, a fát már megvetted, erről jut eszembe, milyen könnyebbség a gáz. Csak meggyújtod és melegszel, semmi gondod a hideggel. Én csak annyit mondhatok még, hogy sok a dolgom, lassan már kezdek belefáradni. Harminc éve dolgozom, hátha tudok majd most egy kicsit pihenni is... Sok sikert, kitartást a télre, ölel apád.

Egyetlen fiacskám! Magam vagyok a lakásban, apád rám bízta a zárósorokat. Tudod, milyen rossz levélíró lettem, amióta megöregedtem, semmihez sincs kedvem, mindent halogatok, aztán felörlődöm a főzés, mosás és takarítás között. Ez az egyetlen megoldás: apu nekikezdd, én befejezem. Van mit egyél, szívecském? Ha valami jót főzök, mindig eszembe jutsz, hogy micsoda mócsingokat harapsz most abban a nagy messzeségben. Hogyan tisztítod a ruháidat? Nem fázol? Múlt héten találkoztunk Liával, megcsókoltuk egymást, kedves volt, mint mindig. Rólad keveset mesélt, biztosan nem igen van időd írni neki. Tudom: az órák, az elfoglaltság, az új környezet. De azért nem kellene minket kétségek között hagynod: jogunk van tudni, mi történik veled. Ez a leányka is biztosan szenved miatta... No, hát te tudod, tedd, amit jónak gondolsz, én nem szólok bele a dolgaiddba, főlnőttél – sajnos, fiam! Hét végén postázunk egy kis csomagot, emlékeztessen ránk, szerető édesanyád.

5

Megint nem írsz! Egy levél, egy rövidke telefon, s te azt hiszed, hogy részedről minden rendben? Tudod, milyen a kitartás? A szobámhoz ragasztott fáskamrában rendületlenül rágnak a patkányok. Éjfél tájt kezdik rá, mikor a környéken minden elcsendesedik, a kertekben elülnek a kutyák, a közeli kaptafagyár irhabundás kapusa is titokban szunyókál a két farakás között elrejtett szalmabálán. Ilyenkor senki sem jár a mi utcánkon, de mit is keresne erre felé, ez már nem is város, pár lépés még a sötétben, s kezdődik a mező, ahol ködös délelőttökön varjak

kárognak a barázdák fölött. De a patkányoktól még vígan el lehet aludni. Gyerekkoromban irtóztam tőlük, most nagyvonalúbb lettem. Néha patkánynak érzem magam is. Este és reggel elrágok néhány szelet pirítóst – a dobkályhán készítem őket, hozzá teát főzök egy csöpp rezsón, amit anyámtól kaptam. A mosogatáshoz nem fűlik a fogam, néha ellöcsbölöm a tányért a kis előszobában, ahol még szellenteni se lehet, a fejemet meg a mennyezetbe verem, olyan alacsony. A pléded az jó. Mikor erre rájövök, hamar el is alszom. Délután hullára dolgoztam magam. Négy óra a suliban, három a népi iskolában. Tizenegykor keltem, mert ide nem süt be a nap, mintha örökké alkonyodna. Teljesen elvesztettem az időérzékeimet, egyik nap fut a másik után, s mire magamhoz térek, alig érem el az ebédet a kantinban. Az étkezde benn van a városban, túl a folyón, az ebédlő csupa gőz, a leves teli vízzel, a kenyér csak frissen jó. De mindig friss. Nyomás aztán a folyó mentén, a suliba, már várnak a kölykök. Tegezem őket, mégis félnek tőlem. Hagyom, hogy dolgozzanak, ahogy akarnak. Bezzeg megnyomorítottak minket az iskolában, az egyetemen! Azzal, hogy nyakunkba varrtak egy kötelező receptet, le voltunk löve. Hát éppen én csináljam ezt most a tanítványaimmal? Pedig sokszor úgy érzem, teljesen hiába. Megszokták, hogy a tanárok mindent a szájukba rágnak. Ezért félnek... Lesz-e türelmem kivárni az olvadást? Már nagyon unom a szülőket. Jönnek egyre-másra a dirihez, panaszra: Szőke Zsolt nem úgy tanít, mint a többi! Mit tanulhat a gyermekem olyantól, aki színes foltokat és kockákat festet velük. Aki szabadjára engedi őket. Azt hiszem, csak a giccs, a naturo-realizmus az, ami hódít... Erről eszembe jut a házunk melletti pudvás nyárfa, amely büszkén és bölcsen magasodott a kerítés fölé, bárki megbámulta, még én is majdnem bedőltem neki, s aztán egy éjszaka tövestől forgatta ki egy szélvihar... Na, de holnap folytatom, most elveszik a villanyt, már a másodikat pislogta. Harmadikra kampec, leszáll a mély sötét, és...

6

Bármit csinállok, te jutsz az eszembe. Még egy menekülő vöröshangyáról is fel tudlak idézni. Tengerparti nyarak és sétatéri esték emlékei törnek rám kegyetlenül. Mind gyakrabban ábrándozom, bár utálok ezt: milyen lesz az életünk. S arról, miként ültél modellt titokban nekem. Ketten tudtunk róla csak, s retgettünk, nehogy anyádék megneszeljék a dolgot. Hát ettől nem szabadulunk meg már soha? Örökké csak a frász marad nekünk, hogy a szüleid így meg úgy? Akkor is majdnem lebeszélte, de elhatároztam: nem hagyom magam! ... Miért is sikerült? Sokat kértelek. Akkor azzal ráztál le, hogy nem illik. Pedig szó sem volt aktról! Diplomamunkának kellett, de ez csak ürügy volt, hogy végre valami komolyat csináljak. Szerettem volna kifejezni valamit magamból, magunkból, ami külön-külön egyikünkben sincs meg, de ha csak megfogtam a kezéd, bolond módra azonnal belénk költözött. Sejtett valamit mindebből az intézet kapusa? Szenvedő, májbajos arcán úgy fénylett föl a mosoly, valahányszor egy-egy este megjelentünk a sétatéri műterem előtt, mint alvó parasztházon a neonreklám. Pedig nem kapott érte semmit. Bízott volna bennünk? Néha tán jobban, mint mi ketten egymásban? ... Otthon ilyenkor azt mondtuk, hogy moziba megyünk, bár hosszú ideje már csak a reggeli matinékra jártunk el. De azt senki sem kérte számon. Lódíthattunk, amennyit akartunk... Most már ennek vége. Ne hidd azért, hogy olyan nagy örömmel bujkáltam akkoriban. Te tudod, mi szükség volt a titkolózásra, s én hittem neked. Hősnek képzeltem magunkat, akik szembeszállnak a szülői önkénnyel, mint a Rómeó és Júliában. Nem tudom, igaz volt-e egyáltalán a kibékülés, a nagy enyhülés perce, mikor a kiállításon szüleink megpillantották életnagyságú portrédat? Úgy volt pedig: csak bámulták a képet, merev oldalpillantásokat vetve egymásra, mosolygó arcokról próbálták leolvasni, hogyan viselkedjenek ezután. Anyádék akkor hívtak meg először hozzátok. Igyekeztek a kedvembe járni, körüludvaroltak, apád illendő módon kifaggatott terveimről, a legjobb ruhákat vették fel, igazi hercegi fogadtatás volt. Emlékszem még a kajákra, kicsordul a nyálam, ha rájuk gondolok...

Megnyertem-e akkor a szívüket, vagy csak a kép növekvő népszerűsége hízelgett nekik? Apádat nemegyszer kaptam rajta azon az estén, hogy lopva minket hasonlítgat össze, mintha megpróbálná elképzelni, hogyan is mutatna egy ilyen együttes – de milyen szempontból? Ezt csak te tudnád megmondani... Én nem nagyon hiszek abban, hogy emberek egyik napról a másikra megváltoznak. Hát még, ha arról van szó, hogy más nyelvet beszélünk. Pedig mind a ketten jól ismerjük egymás nyelvét. Ez nem volt probléma nálunk, igaz? Ne hallgass.

7

Drága szerkesztő úr! Elhatároztam: életjelt adok magamról, úgy is mint az öcséd. Letelepdedtem, nagyjából minden oké. Sok vörösbőr van az üzletekben erre felé, rád várnak, hogy sorsuk beteljen. Igyekszem én is, kevés sikerrel (a gubáról van szó!). Kiállítást szeretnénk csinálni. Te ott a fővárosban jobban tudod, mik a lehetőségek. Esetleg segíthetnél nekünk. Le is ugorhatnál pár napra Láposra, én nem bánám. Ágy van, takaró szintén, a kaja kikerül... Színjátszócsoporthoz is szerveztünk, magyarul, az még nem volt itten, pedig óriási igény van rá. Mikor bejelentettük tervünket, azonnal megrohantak. Ismeretlen emberek jönnek nap mint nap, hogy mikor lesz a bemutató... Valami jó darab kéne nekünk a folytatáshoz. Küldesz? Ne légy trehány...

8

Mi ütött beléd, Jolt! Kezdek megijedni tőled; míg itt voltál mellettem, örökké csak hűjeségen járt az eszed, nem mondtál volna egy komolyabb szót sem. Vártam, hogy egyszer majd megokosodsz. Csak akkor lehet ezt csinálni, mikor messze vagyunk? Te pimaszul elhagytál, és nekem tovább kell élnem. Miért zavarod mindenféle szuvenírekkel az agyamat? Úgy is elég nehéz egy lánynak megállni a lábán, ha akarja valamire vinni az életbe. Márpedig én akarom! Az anyukám se nagyon haragszik, amiért ilyen ambiciózus vagyok. Nem értem, mit akarsz azzal a portréval? Megfestetted, és kész! Örülj, hogy sikered volt, s hogy egyáltalán kötélnek álltam. Anyámék még mindig úgy tudják, hogy fénykép után festetted, s erre te kitalálsz az egészet. Nem gondolsz egy kicsit rám is? Hátha megtalálja a leveledet, s akkor nekem jaj? Neked könnyű: messze vagy, a bot nem ér el odáig... Ne haragudj, de a sikeredhez képest elég rosszul jártál. Jó volna egyszer, ha beismernéd. Mert én nem szeretnék a te utadra rálépni. Most, hogy elfogadták a diplomaterveket minden ellenvetés, megjegyzés nélkül, s mosolyogtak a vének, hogy bravó, én nem is értem egészében, minek vesződtél annyit velük, s vajon félre voltál-e értve tényleg? Érzem viszont, hogy amióta szétkerültünk, az emberek komolyabban vesznek engemet. Látszik ez a tanárokon is. Anyám szerint jó jel ez, és ki kell használni. Nekem is jól esik, mit csináljak? Végre nem sütkérezem valakinek a fényében, vagy nem tűnök el az árnyékában. Én is valaki vagyok, nem? Ezt jelenti ez a szituáció... Ne haragudj, mert boldog vagyok. Azt hiszem, megyek a magam útján, anélkül, hogy fognád a kezem. Te itt hagytál... Mondottam már, muszáj élnem, és kevés az időm. Gondolod, állandóan papír előtt fogok ülni, hogy ne morogj? Ha még szeretsz, eljössz, és nem törödsz semmivel. Most álmos vagyok. Jó éjszakát!

9

Drága szüleim! Csomag jött, elfogyott vacsorára. Csak a májpástétomot tettem félre, az eláll. Mindennap várni lehet a telet. A föld fekete, az ég szürke, napot jó ideje nem láttam. Melózok. Elkezdtem festeni is. A műteremre még nincs hivatalos papír, de pofátlanul beköltöztem.

Senki sem zavart el. Időnként muszáj valamit felhajtanom, mert vacogok abban a nagy hodályban. Kísérletezni fogok, ez az egyetlen megoldás. Többet, mást kell adnunk, mint az előttünk járók. Szabadulni a szűk ruhától. A gyermetegeiségtől. De hát nem untatlak titeket ezzel. Tudom, ti másként képzeltek a jövőmet, mégis hagyátok, hogy maguktól alakuljanak a dolgok. Ezt kérem most is tőletek. Anyám, te igazán ne törd annyit magad érettem – próbáld elfelejteni, hogy bajom lehet. Ez az én dolgom. Ne haragudj, jobb így. Liának semmi baja, csak kicsit lusta.

10

Tíz napja nem tudok rólad. Élsz még egyáltalán? Talán arra vársz, hogy bármelyik percben betoppanhatok? A filmekben van így, de engem itt most vár a munka. Nem lehet úgy lógni, ahogy te gondolod. És úgy sem, ahogy azt én elképzeltem valamikor. A népi iskolában talán még szigorúbbak, mint másutt. Van egy nyugdíjas, szenilis dirink, azt hiszi, hogy ez a prolet-kultos intézmény a legfontosabb a világon. Ha most jönne egy inspektor, s csak pár napot töltené nálunk, azonnal elrendelné az intézet fölszámolását. Furcsa hely ez a Lápos: sokan próbálnak benne művészkedni, ezért alakult az iskola is. Beiratkoznak, fizetik a taksát, de aztán csak egy páran járják végig, a többségnek csak a diploma kell. És akik járnak, ha látnád, milyen szorgalommal s milyen borzalmasan fogják az ecsetet, szorongatják a szénrudat, versenyeznek egymás között, ki a tehetségesebb... Még a modell, ez a kivénhedt nőszemély is fintorog egy-egy ülés után. Sokaknak ült már, mondotta, de ilyen akarnok bandát eddig nem látott. Még nem találtam köztük egy tehetségeset sem. De hát ezért kapom a pénzt! Sokszor, mikor már mindenki elment, s az istállóhoz hasonlatos műterem (nevezzük így) kong az ürességtől, csak a szívós pókhálók lengenek a kitartó huzatban, hangosan röhögök a begyűjtött munkákon. Micsoda vak, otromba kezű emberek is élnek a földön! S ez még hagyján, mert nem vagyunk a görög fénykorban, de azért mind művészek akarnak lenni! Valamelyik nap elmentem a textilgyárba, jó nagy üzem, megvan vagy százesztendő, dolgozik ott egy öreg mérnök, aki töviről hegyire ismeri a kóceráj történetét. Ő mesélte, hogy a láposiak ma már az istennek sem mennének gyárba, inkább máshova szegődnének, távoli városok iskoláiba iratkoznak, de a gyár – az nem kell. Munkásra pedig szükség van, hát jönnek oltyán gyerekek szerencsét próbálni, nekik még az úri dolog, ha egyáltalán munkát találnak, és akkor lakás kell, de az építkezés úgy halad, ahogy halad, a láposiak pedig csak ülnek benn a házaikban. Hej, milyen büszkék voltak pedig valamikor a gyárra, a munkáshagyományra, hogy itt is jut a dolgozónak betevő falat! Van egy délutáni vonat, amelyik helybeliekkel tömve érkezik. Ingáznak, amerre látnak. És haragusznak a betolakodókra. És művészek akarnak lenni. A kisebbik Pauker felesége kórházi ápolónő, de még ő is bedőlt e süket pszichózisnak. Beiratkozott a városi énekkarba, s most azt hiszi, énekesnőnek termett. Kész otthagyni az állását, hogy konzervatóriumba iratkozzék. Vajon megfesthető-e egyszer ekkora kicsinyesség? Semmi jó nem jutott eddig eszembe...

11

Te nem vagy normális! Meg akarom neked mondani, hogy amit művelsz, az utolsó dolog. Nem elégséges, hogy annyi éven át megkötöttél, szédítgettél. Most el is mentél. De már sértegetsz is. És olyasmiket írsz, aminek se füle, se farka. Talán érdekel engem az üzemed? A népi iskolád? Hát nem megmondtam, hogy percig sem élek ott veled, csak ha megokosodsz? S talán mikor rád gondolok vajon a hülye dirid izgat engem, meg a Pauker barátod kórlista felesége? Én nyugodtan szeretnék élni. Textilüzem nélkül, patkányok nélkül, csak nyugodtan, és hogy minden legyen. Hát nem látod, hogy mindenki ezt akarja? Még a fagyaltos bácsi is

nálunk az utcasarkon, ő is erre áhítozik, talán nincs igaza? Lehet, hogy sok, amit kérek, de elegem volt a süket beszédekből, hogy mi van ott és mi nincs, meg hogy milyen kutyaül élsz. Ne feledd, te akartad! Veszélyes játékot játszunk, Jolly, de miért maradjak én alulra? Ha szerecc engem, megértesz, mert a türelemnek is van határa!

12

L-i-a! Én bizony leszoptam magam. Olyan hülyeségeket írtál legutóbb, hogy azt hittem, elpusztulok. Felmentem a bárba, és barackpálinkáztam. Még dülöngéltem is. Most már nem tántorgok, csak ülök. De látod-e a betűkön, hová jutottam? Mélyen vagyok, szívem! Még egy milicista is megállított éjjel, miközben az állomás felé tájékozódtam. No nem a részegség miatt, hanem mert hátul hosszú a hajam. Nem nézhetett ki belőlem semmi jót... Tömzsi, falusi ember volt, alig fért fejébe a sapka, kezében gumibot, és állandóan lóbálta, akkora buzgalommal, mintha azért fizetnék. Nem akartam én balhét, mentem volna a dolgomra szépen, de megfogta hátul a gallérom, és visszarántott. Dühös lettem, morogtam egyet. Elkérte az igazolványomat, forgatta sokáig, aztán megkérdezte, hogy kerülök ide. Jól, ezt mondtam neki. Suhogtatott egyet a gumibottal, és tájékoztatott, hogy ez kevés. Állítólag ezt ő is tudta... Valahogy kinyögtem, tanár vagyok. Erre visszahőkölt, és nagyot szalutált. Nézte a hosszú hajam, de szalutált. Akkora vigyázzban állt, hogy én olyat még nem láttam. Végre nagynehezen kinyögte, hogy jó éjszakát, művész elvtárs! És feltámogatott a repülőhíd lépcsőin. Ez miattad volt. Szeretném most látni a pofádat, ebben a pillanatban. Azt ismerem, amit megfestettem a képen. Tévedtem volna? Mi bajod velem? Kéne valamit válaszolnod...

13

Édes öcsém! Lusta, dög levélíró vagyok, akárcsak te. Pár hetes késés nálam egészen természetes. A vörösbort feljegyeztem magamnak, a kiállítást is. De ahhoz dolgozni kell. Én nem tudom, mit csináltál az utóbbi időben, de hitelt a szavadra nem vehetek, ezt meg kell értened. Lássuk a medvét.

Hogy virágzik a te szívyszerelmed? Mikor legutóbb nálam jártatok, még diákkorodban, úgy búgatók, akár a gerlicék. Elveszed-e, vagy sem? De most ne gyere nekem azzal, hogy még nem tudod. Négy év alatt egy épeszű ember ezt simán el tudja dönteni. Különben ismered a véleményem a vegyesházasságokról. Jó, hogy Lia tud valamit magyarul. A kölcsönösség egyenesen hasznos lehet. De ha nem most, hát később még kibújik a szög a zsákból! Az ilyen kapcsolat túl nagy kompromisszum, a makacs, önfejű embereknek kár beleugraniuk. Én ezt nem mondtam neked akkor, ilyen világosan, mikor összeverődtetek, de ismerted a véleményemet korábbról is. Most azért írom le ilyen világosan, mert ha nem tévedek, te éppen tévovázol. Problémáid lehetnek ezzel a kapcsolattal? Ha nem, akkor miért nem döntesz már egyszer? ... Csak ne gyere nekem a szöveggel, hogy nálad az ilyen különbségek nem számítanak. Hogy lehet valaki akár hottentotta is, csak szeressen. Féltetek egy kicsit, mert ez nihilizmushoz és kozmopolitizmushoz vezet. Ne haragudj, de talán nincs is gyökered ebben a földben. Sem román nem vagy, sem magyar, sem német, de még angol sem. Zseniálisan kijelented: művész vagy, de semmi több. No de a művészt meghatározhatja-e más, mint az embert? És tehető-e egyenlőségjel ember és ember közé? Szabad-e olyan testvériséget hirdetni, mely sajátosságaitól fosztja meg az egyént? Tudom, te jót akarsz. Akárcsak a havereid, akikkel jóban-rosszban együtt rágtátok át magatokat az iskola, majd az egyetem förtelmes kásahegyén. Tehetséges vagy, tudsz is, meg minden. De mire, kinek a hasznára megy rá az életed? Hova és kikkel tartasz? Tudod-e már? E kérdésekre nem szabad eldadogni a választ! Goromba leszek, és kimondom – testvérek között, persze –: hiányzanak az érzelmi szálad, hogy egy nagyobb

közösséghez is hű lehessél. Jó, tegyük fel, ez volnál te. De Liának vajon ugyanez az álláspontja? Próbára tetted? Meg vagy-e győződve róla? S ha nem, hát kisülhet-e belőle valami jó? ... Na, de most már sokat szövegeltem, te csak rágódj ezeken a dolgokon. Öllelek, s egyszer leugrom, ne félj!

14

Fiam! Most csak én írok, anyád beteg. Lehet, kórházba is kell vinnünk, mert sehogy sem tetszik nekem az állapota. Aztán meg egyre titeket emleget, akik távolra szakadtatok. Meg: hogy nem lát többé, mert számotokra már csak a ti utatok a szent, s ami volt, az minden le van ... tudod te, mizélve. Jó, a bátyádnak családja van. De éretted igazán aggódik: nem látja pontosan, mi lesz veled ezután, biztonságban vagy-e. Lia járt nálunk a minap, ezért írok. Kimért volt és nagy hangon beszélt. Valamivel megsértetted, állítja ő, és azt nem tudja lenyelni. A családja is ezen a véleményen van. Személy szerint én furcsán éreztem magam, mert nem értettem s most sem tudom, miről van szó. Meg aztán, a fenébe is, nem sok vizet zavartam a ti dolgotokban. Tudod, hogy nem szóltunk bele, pedig de sokszor furcsállottuk, hogy állandóan a nyakadon – és bizony, a mi nyakunkon is – lóg. Nem tartom természetes dolognak, hogy egy lány ennyire fusson egy fiú után. Ha mégis fut, akkor most valami nagyon komoly dolog történhetett, hogy ennyire irányt változtatott. Bevallom neked, azt követelte, hogy szóljunk rád: szedd rendbe magad, mert ő ezt nem sokáig bírja. Az is szokatlan volt, hogy végig románul beszélt. Nem mintha nem tudnék jól románul, ez nálam nem probléma. Tudod azt a históriát a háború előtről, amikor a vonaton egyszer tősgyökeres regátinak hittek. Igaz, az egyetemem a fővárosban végeztem. De amióta Liát ismerjük, egyre azon volt, hogy magyarul társalogjon velünk, s ha kellett, vegyesen váltottuk a szót, ahogy jött. Most viszont túl kategorikus volt és pimasz, s úgy viselkedett, mintha egy kukkot se értene a nyelvünkön. Ezen lepődtem meg. Lehet, csak én tévedek... És félek, nehogy valami marhaságot csináljatok, fiam! Semmi sem hiányzik kevésbé, mint egy családi botrány, gondolj ránk, s főleg anyádra. Napok óta úgy fekszik, mereven, akár egy tuskó. És félrebeszél.

15

Kedvesem! Apám olyan levelet írt, hogy meghűlt bennem a vér. Idáig jutottunk volna? Minden, amit eddig mondtál, a mosolyod – most már nulla? Nem ér egy kalap szart sem? Mondd meg nekem nyugodtan, ha kellemetlen szóba állni velem. Akkor is, ha a származásomért. Vagy legalábbis futni velem – ahogy mi voltunk, ketten. Ki vele, és minden oké! Annyit még megértek, hogy nemzeti érzés meg mifene. Amiért úgy gondolkozom, ahogy gondolkozom, még megérthetem... De amíg együtt voltunk, erről soha nem mondtál se bűt, se bāt. És nem is tudom elhinni, hogy ellenem fordultál volna. Ez tévedés. Apám túlérzékeny, rémeket lát. Látod, milyenek a szülők? Fáj valami nekik a múltból, egy pofon, egy csizmarúgás, s velünk akarják megfizettetni az árát. Ha egy pillanatig mégis tétováznál, ajánlom, sürgősen dobd ide azt a kesztyűt. Vigyázz, kicsim, ne hagyd, hogy ilyen marhaságok úrrá legyenek rajtad. Ha így kezded nézni a világot, akkor elvesztünk, és már senki sem segíthet rajtunk. Hiába mondanám azt, hogy az idő elrendez mindent. És süket duma lenne az is, hogy tessék, megadom magam, neked van igazad. Látod, már engem is megfertőzött ez az ostoba gyanakvás. Csak tanácsadókkal ne lenne tele a világ! Maradjunk hát meg mindketten annak, amik vagyunk, aztán meglátjuk. De mik vagyunk mi egyáltalán? Hét végén utazom.

Bátyuskám! Megint csak főkösz akarsz lenni, mint minden vitánkban. De ez most nem mindig sikerül neked! Úgy látom, bedőltél egy nézetnek, amely nem akar kimenni a divatból, pedig véleményem szerint badarság. Először is, az én dolgom, mennyi ideig járok valakivel. Még ha román is, de lehetne bárki, úgyis csak az én dolgom maradna. Szóval, Liával ez a helyzet. Tetszik nekem, és ennyi. Négy éve tart már, de még nem jutottam tovább. Az öregisten tudja, mi lesz belőle, viszont te alaposan melléfogtál! Hidd el, az én teóriám százszorta egészségesebb. Már csak azért is, mert te meg a barátaid állandóan a hagyományokon rágódtatok, hogy így meg úgy... Valósággal megvetettél azért, hogy én miért nem ismerem az irodalmunkat, a kultúránkat. Meg amiért magyar létemre, veled ellentétben, román iskolába jártam. Te is tudod, miért történt így: a képzőművészetit szerettem volna elvégezni mindenáron. Kérdezhetnéd, miért nem mentem át olyan városba, ahol a művészliceumban magyarul is tanítanak? Hát éppen ez az! Vajon miért? Mert az akkori eszemmel nem is tudtam, hogy létezik ilyesmi. Ezek szerint apáékat se érdekelte a dolognak ez az oldala. Pedig nekik tudniuk kellett! ... Az anyagiak miatt történt? Terhes lett volna nekik internátusi kosztot fizetni? Félték elengedni egyedül, idegenbe? ... Te tépelődtél már ezeken a kérdéseken? Ha már annyira állati fontosak a számodra... Nincs miért titkolnom, hisz úgyis tudod: a román iskolában is tanulhattam volna az anyanyelvemet. Ha akarom. Ha akarjuk! Voltak, akik megtették. Én fáztam a pluszóráktól. Nem éreztem igazságosnak, hogy míg egyesek gondtalanul hazamennek, addig én ülök be a padba nyelvet gyakorolni. Apámék se erőltették. No és, ha erőltetik? Talán kötélnek állók? ... Így történt. És nincs miatta lelkiismeretfurdalásom... Tudom, te még azért is dohogtál, hogy utána sem éreztem szükségét bepótolni az állítólagos mulasztást. De látod, élek és virulok. Szerinted ezért egy vadmarha lennék? És milyen jogon ítélsz te el? Ki vagy te: utókor? Sors? Lelkiismeret? Vátesz? Nem lesz ez egy kicsit sok? Különben sem én lennék az az égbekiáltó kivétel, akit ostromozni kell. Elárulnád, mit kezdenék én most a magyar irodalmi műveltséggel? Vagy azzal, hogy állandóan a származásomon lovagolok? Aki egy kicsit nagyvonalú (vagy ha akarod: korszerű), nem azt hangsúlyozza, hanem az emberséget, az igazságot, meg az ehhez hasonló okos gondolatokat. Lia sem érezhet másként, különben miért járna éppen velem? Régen otthagytam volna ez első nehézség idején, mint egy kehes lovat, amelyiken csak addig érdemes lovagolni, míg nem akad jobb.

Ne félj, ennek ellenére sem érzem problémátlanul a sorsomat. De azt hiszem, nem jó, ha önközünkkel még mi is akadályokat állítunk magunk elé, ahelyett hogy megvárnánk, amíg azok maguktól jelentkeznek. Soha sem fogok a pártodra állni, bárhogyan szeretnéd is. Szia!

Kedves fiam! Anyád rosszul van, próbálj hazajönni. Téged szeretne látni, s azt hajtogatja, nem éri meg a jövő hónapot. Pedig a doktor megmondta, hogy marhaság, még sokáig élél. Jelenlétteddel esetleg mégis kézzelfoghatóbbá tehetnénk a reményt.

Kedves szüleim! Még most sem tértem magamhoz az otthoni látogatás után. Igaz, hogy ez a sok utazás megfekszi az ember szívét, tegnap óta olyan rendszertelenül ver és sajog, mintha szívbajos lennék. Órákon alig tudok figyelni, mintha nem is én beszélnék, csak jön a hang, valahonnan a távolból, míg nagy későre rádöbbenek, hogy mégis az enyém. Remélem, a srácok nem veszik észre, próbálok tartani magamat két csengőszó között, aztán valahogy elszédelgek a műteremig, és készülők között lassanként megnyugszom.

Először azt hittem, összebeszéltetek ellenem, hogy így térítsetek észre. És szörnyen haragudtam rátok. De mikor láttam, hogy komoly dologról van szó, elrestelltem magam. Ugyan, apa, mit akart mondani anyám azzal a sok lázas, éjjeli hegyibeszéddel, csak úgy ömlött belőle a szó, miután megtudta, hogy ott vagyok? Valami gyökeret is emlegetett, meg azt, hogy itt és most... Te érted ezt? Egészen megrémültem. És miért sirat éppen engem, aki kenyérbe estem, s ha nem is pazarul, de megállok a magam lábán? Miért akar mindenáron összebékíteni Liával? Pedig tudja – megmondtam nektek világosan –, hogy közöttünk mindennek vége! Talán egyezzek most ki vele, az anyám kedvéért? Te megtennéd ezt a helyemben? Humánus-e ez a kérdés? S ha megteszem, gondolod, anya meggyógyulna?

Ott voltatok, láttatok mindent, nem én futottam Lia után. Tetszett nekem, ő hajlandó volt, hát jártam vele. Nem szégyellem, hogy négy évig eltartott. Ez esetleg a komolyságomat bizonyíthatná. De nem akarom magam igazolni! Nincs miért, nincs kiért. Aki képes szajkózni ahelyett, hogy a saját véleményét, gondolatát mondaná, aki megijed pár száz kilométertől, azt nem érdemes elsíratni. Nem hibáztatom őt, hiszen a maga részéről talán mindent megtett, hogy mellém álljon. Szüleit sem ártanám bele, mert ők olyanok, amilyenek. Most látom, mennyire nehéz a felnőtteket megnevelni. Beállnak egy barázdába, s ki nem billennének onnan, mert megszokták azt, az a kényelmes, abban haladni nem jár semmilyen kockázattal. Szerencsére rátok ez csak részben vonatkozik: titeket a sok gyereknek sikerült olyan irányba taszítania, ahonnan már nem lehetett a kényelmes barázdába visszafordulni. Lia azonban egyedüli gyerek, mama és papa szemefénye, senki és semmi nem volt olyan hatással rájuk, hogy most hirtelen a homlokukra csapjanak és kijelentsék: ó, mekkora barmok voltunk! Ők lelkes román emberek, és ehhez aztán váltig ragaszkodnak. Ezt meg kell értenünk, tiszteletben kell tartanunk, még akkor is, ha annyira fáj nektek az ügy, még ha csattanásával végül is engem érint az ostor. Mit képzelsz, apám? Hogyan lenne fordítva? Kis különbséggel, gondolom, ugyanígy. Egyre elviselhetetlenebbül rágnád a lányod fejét, hogy ha már szóbaállt egy fiúval, hódítsa is meg teljesen, hogy az legyen olyan, mint ti, gondolja ugyanazt, örüljön ugyanannak, mint ti, szóval ti is csak belekényszerítenétek őket egy sémába, amelyben magatok sem hisztetek, de amely kényelmes, és megóv a további fejtörésektől. Egy pillanatig sem hiszem, hogy szakításunk valódi oka ez volt. A gyanú, sajnos, azért bennem maradt, mert elültettétek a fejemben, mert akkor jelentőséget tulajdonítottatok a hovatarozásnak. Bátyám is erről litániázott örökké, most még levélben is nekem támadt. Ne haragudj, ilyen alapon nem állok be közetek. Inkább vállalom az örökös egyedüllétet, de a bőrömet nem adom el becsület-szóra. Se ide, se oda. Ahogy történt, úgy történt. Nem szeretnék visszafordítani és megbánni semmit. Anyám, remélem, enélkül is meggyógyul, és végül megért engem. Ha akarjátok, mutassátok meg Liának is e levelet. Ha már mindenáron békíteni akartok. Most becsengetnek...

19

Édes öcsém! Egy szavadat sem hiszem! Aki leveledet olvassa, még ha vak is, látja, miként csapod be önmagadat. Ottjártamkor tájékozódtnak, hogyan élsz, kikkel barátkozol, érezhettem, milyen gondolatok foglalkoztatnak, és meggyőződtem, jól gyanítottam én a te lézengő sorso-dat. Ahogy végigmentünk a fő utcán, kintinba sietve vagy lödörögve, egy pillanatra sem jelentett neked semmit, milyen nyelven szólnak körülöttned az emberek? Engem őszintén és jólesően meglepett, hogy akármerre léptünk, a magyar, román vagy a német szó olyan természetesen, nyilvánvalóan és szüntelenül harsant föl előttünk avagy a hátunk mögött, annyira nem sértette és nem keresztezte egyik a másikat, hogy egy pillanatra azt hittem, a népek egyetértésének paradicsomában járkalunk. Emlékszem frissen szerzett román ismerősökre, akik törni próbálták a magyart, csak hogy kedvükre tegyenek, ezzel is kifejezve (ösztönös?) tiszteletüket egy létező valóság iránt, amit nem tudunk – senki sem tud – letagadni. Nem,

semmiképpen sem szabad szemet hunynunk afölött, hogy itt együtt élünk. Ha akarjuk, ha nem. De nemcsak úgy, mint holmi robotok, akik ilyen vagy olyan kódra vannak beállítva, s amelyek között csupán az a különbség, milyen pontossággal és lelkiismeretességgel működnek. Az, hogy a barackpálinkát román havereid a te kedvedért nevezték el barackának – pedig mondtuk épp eleget, hogy ez nem más mint rachiu de caise –, de ők csak barackának hívják azóta is, bennem nem a hovatarozásom gögjét erősíti, hanem láthatatlan kaput nyit: azt, hogy lám, én is számítok valamit, hatékony része vagyok az együttélésnek. Az őszinte emberi közeledés reménye, megannyi apró jele többet ér bármilyen ügyesen kimódolt törvénynél és fennen hangoztatott elvnel. Egymás nyelvének ismerete nem a gyökerek elszakítását, hanem összekötözését jelentené. Ha te makacsul megmaradsz rögeszméd mellett, s hovatarozásod legjobb esetben is csak másodlagosnak, sőt lényegtelen vonatkozásnak tartod, szerintem gyáván viselkedsz. Óvni akarod magad a csalódásoktól, s közben így sodródsz egyre nehezebb helyzetekbe. Az ilyen embert végül senki sem fogadja be, mert egyáltalán nem tud olyat nyújtani, ami a másoknak ne lenne meg. Az élet összegezésében származásod, nemzetiséged „jelentéktelensége” mindig hamis pénznek jön ki.

De mit papoljak én neked, hisz felnőttél már te is! Egyféleképpen igazad van: miért köpnéd szembe a múltadat, ha az, ami és ahogyan történt, részben nem rajtad múlt? Az nyomott téged a víz alá, ami mást is gallyra vitt már, a majomszeretet. Apáék látszólag nem kötöttek láncra, de vajon miért? Mert közben egyvégtében mellettük maradtunk, még akkor is, amikor oly nagy szükségünk lett volna arra, hogy elszakítsuk a köldökszinórt. Hát művész vajon csak úgy lehet az ember, ha meg sem próbálja átverekedni magát szülővárosa beszűkült lehetőségein? Persze, hogy kivoltam rád, s véleményem ma sem változott: te már a suliban föladtad önmagadat! Miért hivatkozol arra, hogy gyermek voltál? Rendben van, az voltál! Untad a banánt. Előfordul. De azután? Miért lenne erény az, amit elmulasztottál, és később sem törted magad érte, hogy bepótold? Azt hiszed, hogy valaminek a hiányából életrevaló filozófiát gyárthatsz? Szívemből hinnék neked, ha meggyőződésed – szerintem nem más, mint ostoba strucc-politika – nem mulasztásból, tudatlanságból fakadna. Aki tagad, annak kutyakötelessége alaposan ismernie tagadása tárgyát. Egyszóval, elérkezett számodra a színvallás órája. Legalábbis én úgy hiszem. Ki vagy, mi vagy? Mit vállalsz? Számíthatunk-e még rád? ... Ezt most én kérdelem, egész egyszerűen a kérdező ember jogán. Ne hidd, hogy ez csak olcsó faji melldőngetés. Egyszerűen ragaszkodom a sorsunkhoz. Én például úgy szeretnék vállalni egy emberi kapcsolatot, hogy közben maradhassak, ami vagyok. Úgy szeretnék vállalni egy emberi kapcsolatot, hogy abban társam is világosan lássa kiszabott helyemet és szerepemet. Liával csak úgy jönnének egyenesbe dolgaid, ha eggyé válva lennétek többek azzal, amit a másik saját múltjából és eszméléséből magával hozhat. Hát ez egy kicsit az elmélet magas síkján repül, de az életben majd eldől minden. Meglátod, ha eddig nem vetted volna észre, vásznaid sem elégednek meg azzal, hogy pártatlanul mozgatód rajtuk az ecsetet.

20

Barátom! Vajon leírhatom-e ezt a szót? Mert talán abban megegyeztünk mégis, hogy barátok maradunk. Ennyi év után legalább ez kijár nekem. Ne félj, nem szándéksom pítizni neked, de azért nem kell pukkadózva hátat fordítanunk egymásnak, mintha közösen gyilkoltunk volna, s azután külön-külön megbántuk...

Négy évünket úgysem tudjuk kitörölni emlékezetünkől. Bármi lesz ezután, ami közöttünk történt, az megmarad. Néha belopakodom apám szobájába, ahol a képem állt, amit rólam festettél. Igazán főhelyre aggatták, a könyvespolc mellé, s mert az öregem kollégái itt sokszor megfordultak, látták elegenden.

Most már nincs ott: becsúszatták a polc mögé, újságpapírba csomagolva, de nem is bánkodom miatta, legalább nem emlékeztet annyiszor a mi balul sikerült históriánkra. A kép helyén, hiába, fakó maradt a fal, látszanak a keret hajdani körvonalai, s ha megférne büszkeségemmel, talán végig is simítanék rajtuk. De így csak állok a szoba közepén, valami tompán felsajog bennem, talán valami az együtt eltöltött nyarakból és őszykből, számomra mindig ez a két évszak volt a legemlékezetesebb, aztán káromkodom egyet, erre minden rendbejön, s mehetek már a legkényesebb fogadásokra is, ahol az ember legkisebb mozdulatát is lesik. Rajtam nem vennének észre semmit. Ha tehát barátom vagy még, ahogyan ígérted, akkor elmondanám, ami a lelkemet nyomja. Bár te azt állítottad, hogy nincs is lelkem. Tudod, amikor itt jártál a télen. Szilveszterezni hívtál, mintha mi sem történt volna, mintha azokat a leveleket nem mi írtuk volna egymásnak, megjátszottad a fapofát, hogy téged ez hidegen hagy, mármint a mi kapcsolatunk, a válságunk, és nyaggattál a közös program miatt, pedig tudnod kellett volna, hogy én akkor nagyon szá..ul álltam önmagammal és a világgal. Azóta sem változott sokat a helyzet, de mégis... Kutiékhoz akartál cipelni, magnóhangra búslakodni közösen, egy tompán világított szobában, és én akkor már nem bírtam tovább, azt mondtam neked, oda nem megyek, mert ott mindenki magyarul beszél, és nem értem, amit mondtok. Tudd meg, akkor tényleg valami ilyesmit éreztem egy pillanatig, de nem azért, mintha egyáltalán nem érteném a szavaitokat, ezt én így nem mondhattam, még magam is röhögtem volna ekkora marhaságon, de akkor valahogy kízóan éreztem: két külön világ vagyunk mi ketten, s az utóbbi hónapok alatt a közöttünk levő szakadék fölé ahelyett, hogy hidat ácsoltunk volna, csak ástuk az árkot egyre mélyebbre és szélesebbre. Ezért dühítettek akkor a barátaid, s hiába mondanád, hogy hiszen az én barátaim is, és hogy eddig semmi kifogásom nem volt ellenük (most sincs!), mégis te válogattad meg, én csak, mert hozzád tartoztak, elfogadtam őket.

Látod hát, szüleim köze mennyire csekély ehhez az egészhez. Szépen kérlek, ne varrj minket az ő nyakukba, mert nem lennél igazságos... Az az igazság, én is szeretnék önmagam maradni. Szeszélyes, divatbolond lánynak, sikerekre pályázó egyéniségnek. Olyannak, aki nem szédül meg egy férfi közelében. Míg melletted voltam, tartott a varázs. Most lassan ébredetek. Tudod, hogy én románnak születtem. Miért kellene ezt is elfelednem miattad? Tudom, mert ismerlek, hogy neked mindegy, de képtelen vagyok veled érezni. Nem látom értelmét, hogy átlépjem a küszöböt, mégha a te kedvedért is. Nem írhatok hát egyebet, mint hogy nagyon sajnálom, kedves barátom! Talán még szeretlek is, de ne haragudj érte.

21

Édes szívem! Látom már, a tavasznak kell eljönnie ahhoz, hogy helyre rázódjék a mi dolgunk. Csakhogy egyelőre tél van és nyomott kilátástalanság. A tél, az tél: itt is hó. És metsző alföldi szél. Zúzmárás a hajam, valahányszor a fűskamrában reggel felé megébredek. A műteremben egyelőre letettem a lantot. Ha nem jutottam volna ilyen bölcs elhatározásra, öt perc után magától kihull kezemből az ecset. De ennél is nagyobb baj, hogy didereg a lelkem. És nem segít most se „baracka”, se pezsgő, se vörösbor... Úgy látszik, egyik kollégám, a magyar szakos Geréb csúnyán beletenyereelt valamibe. Milyen furcsa: tél van, és mégsem találok jobb kifejezést annál, hogy megfagyott körülötte a levegő.

Tizenöt évvel idősebb nálunk, régi motorosnak számít, de valahogy mindannyian kedveljük... Olyan megértő tud lenni velünk, fiatalokkal, mintha közénk tartozna. Az a típus, aki nem mutatja a korát. Most viszont, úgy látszik, megmutatta, hogy mit tud...

Először csak azt vettem észre, hogy a kollégák rendre kerülni kezdik. Nem álltak le vele hosszasan vitázni, ahogy régebben tették. Pedig olyan tag, hogy mindenhez hozzá tud szólni. Nem csoda, ha a gyerekek rajongásig kedvelik. Ő heccelt bele a színjátszó csoportba is.

Egyvalami nem tetszik nála: túlságosan határozott. Úgy lép fel, mintha mindig neki lenne igaza. Nem kérkedik ugyan a tudásával, mégis úgy néz ki, fene biztosan áll a talpán. Neked bevallom, titokban még örültem is az elején, hogy na végre, te minden lében kanál Geréb, lám, fordul néha a kocka. A kollégák csudajól megvannak a bölcsességed nélkül is! Nem mondom, azért engem is meglepett a dolog, amikor Tiu, a sporttanár egy hétfő reggel sürgős tennivalóira panaszkodva egyszerűen nem tárgyalta meg vele a vasárnapi foci eredményeket! Pedig nem tudtunk elképzelni hétfőt, hogy Tiu és Geréb ne „eszmecseréljenek” a labdarúgás gondjairól. Egyikük a megyeközpont csapatának felkent híve, s azon keresztül ítélt meg minden eredményt, míg a másik – Geréb – ki nem állhatja a lószemüveget. Azt hiszem, bármit mondott volna Tiu, megkapta volna rá Gerébtől a megfelelő replikát. De Tiu most hallgatott, és elnézett a vállát vonogató Geréb feje fölé. A faképnél hagyott bocsánatkérően meghajolt előttünk: „A sportszeminárium elmarad!” És tudod, mi a pokoli? Hogy nem tudtunk rajta mulatni! Máskor egy ilyen poénra, hullabiztos, bejött neki a vastaps. De most csak néztük egymás tétova arcát a tanáriban, s rendre lemerevedtünk, mintha egytől egyig karót nyeltünk volna. Megszimatoltunk volna valamit a készülő viharról? Ördög tudja eldönteni, de arra mérget veszek, hogy ami utána történt, azt még napok múltán sem tudtam magamban elkönyvelni...

Vajon bírod még türelemmel? Pardon, ezerszer is pardon, de ezt ki kell beszélnem magamból, s rajtad kívül hirtelen nem ismerek más bizalmast. Kérlek, ha e sorokat megkapod, olvasás után „felejtsd” el a levelet, de úgy, hogy nyoma se maradjon. Fura szituba keveredtem, s a legmélyebb titoktartásra kérlek föl...

Szóval, még azon a hétfőn, órák után, alig hogy kiléptem a sulis kapuján, s a csattogó fagy miatt szaporán szedtem a lábam hazafelé, egy tag lépett mellém. Még fel sem ocsúdtam, máris diszkréten leigazolta magát, valami civil kapitány volt, és udvariasan affelől érdeklődött, vajon elkísérhetne-e egy darabon? Tőlem jöjjön, mondtam, ha ez örömet szerez neki... Dehogy szerez, ki beszél erről? – sóhajtott föl fázósan, mert, mint elmesélte, háromnegyed órát ácsorgott rám várva, az iskolával átellenben, a huzatos folyóparton. No és, ha bejött volna az épületbe, nem ugyanitt lennének? – csodálkoztam, mire biztosított, hogy az ügy, amiről beszélgetni szeretne velem, nem olyan természetű, hogy valaki is tudomást szerezzen odabent a mi kettőnk... Hiszen értem, ugye? Ettől egy kicsit meglódult az agyam, vajon nem követtem-e el olyasmit, amit most majd a fejemre olvasnak? Bárhogy töprengtem, semmi sem jutott az eszembe az éjjeli milicista-kalandot leszámítva, de azért talán mégsem... A tag közben beszélni kezdett, nyugodtan, ráérősen, mintha saját magáról vallana. Hogy bár alig telepedtem meg a városban, ő hallotta, hogy milyen tehetséges vagyok, s őszintén örvend, amiért műteremhez jutottam, mert ugye, a művészet az nagy és szent dolog... Nos, csupa ilyesmiről fecsegtünk, de egyszer csak beugrott a szövegelésünkbe az iskola, hogy miként sikerült megszoknom a régi kollégák között, biztosan akadnak közöttük olyanok, akikkel jól egyezem, mert ő ismeri a gárdát, becsületes, jóra való emberek, a város, a gyerekek csak nyertek velük, még ha némelyikük nincs is hiba nélkül... Persze, helyeseltem, az ember gyakran téved, melyik ló nem botlik, meg ilyesmik jöttek a számra, aztán váratlanul elhangzott Geréb neve. Megrezzentem, ezt ő is észrevehette, mert azonnal rákérdezett, hogy van-e valami osztánivalóm a kollégával? Ugyan, legyintettem, éppen csak a kérdés velejét nem értem... Nem veti-e el vita közben néha a sulykot? – pontosította a tag. Mert, ugye, ilyenkor az ember nem ura mindig önmagának, aztán, olyan dolgokat is mond, amiket később megbán... Én a magam részéről erőteljesen gondolkodtam, de nem tudtam rajta segíteni, mire azzal vett búcsút tőlem, hogy ha történetesen mégis észlelnék valamit a kollégával kapcsolatban, föltétlenül jelezzem nála, s az egész csak arra jó, hogy megóvjuk az embereket a komolyabb ballépésektől... Képzelted, volt min rágódnom hazáig, s jóval azután is. De akkor még mit sem sejtettem arról,

hogy Tiu aznapi magatartása és az újdonsült jóakaróm áldozatkész kísérorútja között valamilyen rejtett összefüggést kellene fölfedeznem...

És most ugorjunk egyet egy héttel. Képzeld magad a tanáriba, ami inkább folyosó, mint terem, ülünk az egymásnak tolt, zöld posztóval álcázott asztaloknál, egyik sor itt, a másik szemközt, hallgatjuk a kopasz diri éneklő hangját, amint iskolán kívüli tevékenységünket szapulja, ki-ki megkapja a magáét jó és rossz értelemben egyaránt, nézem a kezemet az asztalon, csupa festék minden bütyköm, hol a fenében fogom egyszer már alaposan lecsutakolni magam, s ahogy így mélázok a délutáni szürkületben, egyszer csak hallom, hogy a miénk a szó, egyik a másik után motyog valamit, most épp Tiu kerül sorra, ez a recsegő hangú izomember, s mit mond, mit nem mond, hozzám csak az jut el, hogy ... meg kellene vizsgálni, egyesek miként beszélnek a tanulók előtt... nahát, ez zseniális megállapítás! ... vajon, Geréb kolléga mérlegeli-e eléggé a szavait, mert amikor néha nekünk .. erre már én is csupafül vagyok ... csak ennyit akartam, elvtársak ... befejeztem a kézzsemlét, mert Geréb barátunk felpattant... Mi ez a provokáció?! ... Ekkora dörgedelmet rég nem hallottam. Igen, ez ő volt, az a Geréb, akit megismertem: a kényelmetlen, a vitatkozó, a beolvasó. Akit irigyelek, mert a következményekre fütyülve képes az asztalra csapni... Ritkán hallottam ilyen szenvedélyes kifakadást: minden mondatát szívemből elfogadtam volna a magaménak. Mit mondjak? A lelkemből beszélt. Elmondta, hogy tízvalahány éve dolgozik a suliban, mindenkinek alkalma volt megismerni őt a tettein keresztül. Sohasem dicsekedett velük, de ha arra kerül a sor, meg lehet nézni őket. Akiket pedig csak a szavak érdekelnek, azokat mélységesen sajnálja, mert ő személyesen úgy látja, hogy az ilyen emberek menthetetlen elvesznek a jövő számára... Persze, a diri verejtékező homlokát törülgette, s kétségbeesetten igyekezett gátat vetni bármifajta tapintatot mellőző szóáradatnak. Ám mindhiába. Geréb lavináját képtelen volt feltartóztatni... Szóba hozta többek között, hogy bezzeg a tanulók hazafias munkájának lebonyolítását évek óta rábízák, és az eredményeknek, amelyekkel megveszerte kitűntek, mindenki lelkesen tapsol, a sajátjaként könyveli el őket. Ezt nem azért mondja, mert föltétlenül szobrot kívánna magának, csupán a gyengébbek kedvéért, akik úgy gondolják, hogy bizalmatlansággal, olcsó gyanúsítgatással odaadó munkára serkenthetik az embereket... A diri újabb próbálkozása így hangzott: De hát nincsen erről szó... Képzelheted, csak ennyi kellett Gerébnek, olaj a tűzre... Akkor mi ez a bizalmatlansági javaslat velem szemben? Mit jelentsen ez a napok óta tartó bújócska, hogy senki sem áll szóba velem, s úgy kerülnek, akár egy leprást? ... Tehát ő is érezte, íme a bizonyíték, hogy nemcsak én képzelődtem azzal a csupagöz művészfejemmel, ahogy az apám mondaná, aki viszont a számok megveszekedett embere... Újabb dörgedelem: ha elkövettem szerintetek valamit, amit nem kellett volna, mondjátok a szemembe itt, a közönség előtt, de ne alázzátok meg az embert, mert... El se tudtam képzelni olyan dermedt csöndet, mint amilyen ezalatt ránktelepedett. Sokan még pislogni is elfelejtettek, úgy néztek maguk elé merev, kifejezéstelen arccal. És akkor hirtelen eszembe jutott a kapitány. Hogy én milyen ostoba voltam! Százat egy ellenében, hogy innen fúj a szél! De vajon hányan sejtik ezt itt, az asztal körül, rajtam kívül? ... Geréb rémeket lát, motyogja a diri. Mert ő csak nyöszörögni tud. De vajon rémeket lát-e? ... Szóval, a gyűlést nyomot hangulatban, kurtán-furcsán befejeztük... Sajnos, másnapra feldúlt hangyaboly az iskola, ördög tudja, honnan és miként, de a srácok már mindenről tájékozódtak. Hiába, egyik kedvenc tanárukról van szó. Összemelegedtek vele a közös munka során, joguk van háborogni. Nekünk nem szólnak ugyan semmit, de érezni az egész hangulaton, hogy a Geréb körüli suskus megtette a magáét. Lehetetlen bárkivel is emberi szót váltani, mindenki hümmög, és kitér bármiféle diszkurzus elől. Már a rebesgetések is megindultak: egyesek nemzetiségi ügyet sejtnek az egészben, mások titokzatos arccal a Geréb vélt hibáit próbálják összefércelni, hogy a történetekért rá hárítsanak minden felelősséget. Láthatod, milyen zürzavarba csöppentem. Napokon át töprengek azon, hogy mi történhetett, de nem tudom, mit is gondoljak. Leveled egyelőre jól fogott: ha elolvassom, kész menekvés. Még akkor is, ha mindez, amit itt elmeséltem, téged esetleg nem érdekel.

A te ügyedhez én nem szólok hozzá! Ahogy láttam, te sem rajongtál az én apró-cseprő kalandjaimért, bár nekem sokat jelentenek, hiszen általuk élek. A főiskolára járni, tudom, nem ugyanaz, mint pénzt keresve megállni a saját lábodon. Elismerem, hogy az én életem szürkébb, mint a tiéd, de azért ne nézd le. Nekem igen sokat jelent, ha szüleimen kívül mások is megbecsülnek. Mert a szülők – szülők. Akkor is biztatnának, ha tökhülye lennék. A mások szava a fontos! Egyszer már írtam: amióta nem vagy velem, barátom, nem vetül rám kétes fényed, minden megszokottal ellenkező, kutyarossz természeted híre. Egycsapásra megszűnt az a gyanakvás, mely tulajdonképpen neked szólt, mégis én szenvedtem miatta inkább. Te mindent marhaságnak nevezted, amit tanáraink mondtak vagy elvártak tőlünk. Ha a többség nyakkendőt kötött, te kihajtott, kockás ingben feszítettél, egy festékfoltos zakóval a tetejében. Ha közös kirándulást szerveztek, te külön utakon akartál járni. Ha senki sem gondolt kirándulásra, te azonnal szerveztél egyet. Rajtad kívül életemben nem láttam olyan embert, aki hajszálpontosan épp az ellenkezőjét cselekedné annak, ami az adott pillanatban a normális. Bevallom, ez még imponált is egy ideig. Sajnos, máig sem változtál meg, s ez az, ami engem lassanként eltávolít mostani élményeidtől. Ha bizonyos dolgokat tőled hall az ember, meg lehet győződve arról, hogy azokat másként is lehet értelmezni, s ahogy te látod őket, enyhén szólva önkényes, hogy azt ne mondjam – anarchista. De ez nem csak az én véleményem, amit esetleg könnyű lenne elvetni. Apádék valami hasonlóról beszéltek előttem nem egyszer, és én a lelkem legmélyén egyetértettem velük. És mostanig csak azért nem mertem ezt kimondani, mert semmi pénzért sem szerettelek volna elveszíteni. Most már, hogy a barátom lettél, talán mindegy.

Ne haragudj hát, ha végtelenül hosszú lére eresztett cselszövési históriádat sem tudom elég komolyan venni. Túlzottan krimi-íze van, és tudom rólad, hogy szereted a detektívregényeket. Biztosan imponál neked az a minden lében kanál kollégád, s ezért drukkolsz neki, hogy a saját ellenzéki ségedet igazolhasd. Ugye, átláttam rajtad, mint az üvegen? Azon is csodálkozom, hogy valaki nemzetiségi ügyet próbál belemagyarázni. Mert ha van még nálunk bizalmatlankodás és gyanúsítgatás, az nemcsak a magyarok vagy speciel valakik ellen irányul, hanem mindannyiunk ellen. Én azt hiszem inkább, hogy Geréb barátod a normálistól elütő ember, s ezért hívta fel magára a figyelmet. Te is azt írtad róla, hogy mindig a saját véleményét hangoztatja, és semmi nem elég neki, amibe a többség elég könnyen belenyugszik. Kényelmetlen fickó lehet! Mellesleg pedig magyar is. S hogy a gyanú, tegyük fel, erre is kiterjed, szerintem ez részletkérdés. Ezt a mesét bárkivel el tudom képzelni, magamfajtaival éppen úgy. Kérlek hát, ne dőlj be minden gyerekes ügynek, a találgatások csak megmérgezik az amúgy is bonyolult életet. Szerintem akkor már érdemesebb egy Cocteau-darabról vitatkozni, vagy egy Klee-festmény ábrázolási lehetőségein töprengeni. A véleménykülönbségek és összecsapások ez esetben nem okozhatnak megrázkódtatást. Másként minden rendben. Egy negyedéves srác udvarol nekem. Nem tudom, mit kezdjek vele. Csöndes, törekvő fiú, nem politizál, meghallgatja az embert, és úgy néz ki, a román irodalmi lap felveszi illusztrátornak. Persze különösebben nem érdekel. Apám katonatársának a fia, te is ismered. Szervusz!

Lia kisasszony becses figyelmébe! Csak egy dolgon csodálkozom: amíg jól voltunk, trehány levélírónak bizonyultál. Most, amikor befejeztük, kilométeres leveleket írsz, másodpercenként. Ez pedig állati... Barátság ide vagy oda, túlzásba viszed a dolgot. Nem hiszem, hogy az öregek tapsolnának, ha tudnák. A képem sorsát tudomásul vettem, oké, én is így tennék apád helyében. Méltatlan volt a srác? Gyorsan a szemébe a holmijával... Mintha a te portréd

valamiben is hibás lenne, hogy így alakult a helyzet! Nem baj, lesz, aki újat fessen. Ez most már fix! Remek érzéketek van ahhoz, hogy megválogassátok a családi piktort. Divatjamúlt egy stílus? Nosza, keressünk újat, ami létünknek és pozíciónknak éppen hízeleg. Az embernek ilyenkor, természetesen, kapóra jönnek a katona-barátai, hát még ha festő-süvölvényeket is nemzettek! Hány ilyen haverje van az öregednek? Lesz annyi, hogy mindeniket végigpróbáld? Kellemes mulatást, babám! Maradok továbbra is a gyanús kisebbség levelező tagja.

24

Fiam, fiam! Rossz hírek érkeztek felőled. Marhaságba keveredtél vajon? A színjátszó csoporttal csináltatok valamilyen hülyeséget? Alig bírom anyád előtt titkolni a dolgokat, félek, nehogy megártson neki ez a hír. Engem a múlt héten többször is felhívtak bizonyos helyre, ahol, becsületesemre mondom, mostanáig csak egyszer jártam. Akkor is útlevélyügben. El nem tudom képzelni, mit akarnak. Jobban mondva, felőled érdeklődtek: milyen gyerek voltál, milyen baráti körben forogtál, kikkel szórakoztál, milyen különleges politikai nézeteket vallasz, szoktad-e idehaza hallgatni Szabad Európát, udvarolsz-e valakinek... Én meg a kérdések özöne alatt gondolkozni sem tudtam. Jött belőlem a válasz önkéntelenül, nyíltan, úgy, mintha megboldogult nagyapád faggatott volna, mert olyan isten nem volt, hogy valamit eltitkoljunk előtte! Az ember veséjébe látott, s ha nem is tudott semmiről, úgy tett, mint akinek mindenről tudomása van. Szó se róla, faggatóim jólnevelt emberek, könnyen megkapják a közvetlen hangot. A rettegés nem is onnan ered, hogy elbeszélget velük az ember, hanem abból, hogy nem tudni, mire gondolnak eközben. Hogy a szavakat, melyeket bizalommal szórok eléjük, magukban rendszerbe rakják, viszonyítják, méricskélik, titokban ujjonganak egy-egy rég várt, ki tudja honnan előbukkanó kifejezésnek, majd megköszönik hasznos közreműködésedet, és én nem tudom, mennyi volt mondókámban a haszon, és vajon mit segítettem elő vele.

Amikor Liáról beszéltem nekik, láthatóan lenyugodtak. Ne haragudj: mikor arról kérdeztek, én azt mondtam, hogy ... a menyasszonyod. Nem akartalak ezzel menteni, hiszen – ismétlem, nem tudom, miről van szó, egyszerűen csak kiszaladt a számon, mert mi azért mégis úgy könyveltük el anyáddal, hogy Lia a menyasszonyod. Lehet, ehhez nem lett volna jogom, de íme megtettem, s talán, ki tudja, épp ezen fordulhat majd jóra minden!

25

Drága bátyám! Üzenetem, úgy tudom, eljutott hozzád. Akkor nem akartam írni, hadd lássuk, mi kerekedik ebből a boszorkányüldözésből? Talán jobb is, ha nem őrzi még egy papír, mert nem tudtam megállni, hogy Liának írásban el ne kottyantsam... Azóta úgy alakultak a dolgok, hogy most már írhatok, persze ezt a levelet se bíznam azért a postára. Egy mérnök viszi, felhívták a minisztériumba. Köszönd meg neki a szívességet! De lásd, hogy mi történt tovább!

Mivel a diri továbbra is az ártatlan bárány szerepében tetszelgett, Geréb barátunk fogta magát, s kihallgatást kért a városi vezetőszerveknél. Igen udvariasan fogadták, kávéval, egyiptomi cigarettával kínálták (a beszélgetés során háromszor is!), persze semmit sem derített ki, mert barátságosan megveregették a vállát, s azzal biztatták, hogy a forradalmi szellemet ne hagyja eltompulni a tanári karban, menjen csak vissza nyugodtan a suliba, a város teljes bizalmat szavaz neki... Nagy, meleg kézszorításokat is kapott, de mit ér velük? Kürtölje szét az iskolában, hogy ácsi, tessék véget vetni a sunyiságnak? Türelmesen várta, hogy a körülötte támadt vihar magától elüljön. Na, azt várhatta!

Az iskola továbbra is abban a hitben él, hogy ami Gerébbel megtörtént, az bárki feje fölött ott lebeghet. Lapulunk. A tanulókkal együtt. Hiába mondják, hogy nem fúj a szél, mi érezzük

szeszélyes csapkodását. Főleg a tanulók sínylették meg az egészséget. Bizalmuk teljesen meg-ingott mindenki, egymás között is marakodnak, akár csak mi, a tanáriban. Nem beszélve a román osztályokról, akik Gerébet csak a közösségi munka révén ismerik, s így csak azt érzékelik, hogy a hozzájuk legközelebb álló tanár-barátot valamilyen veszély fenyegeti. Kevés, ha azt írom, hogy pánikba estek. Azért részleteztem neked az egészséget, mert hátha nagyobb tapasztalatod van a hasonló ügyekben. Mit tanácsolsz? Szánom-bánom már, hogy ide kerültem...

26

Dehát Jolt! Apámék most tajtékanak, és én sem vagyok valami oda érted! Ha tudni akarod, meglátogatták a családot, két nyomozó, épp mikor koncertre készültünk, irtó jó orgonazenét adtak, Bachot, és az öregem szerzett valahonnan három jegyet a református templomba, mert ott tartották a hangversenyt. Szóval, már fel voltunk öltözve, mikor csengettek és ... hát füstbe ment az esti program! Több mint két órát ültek nálunk, inkább csak egyikük beszélt, egy nagydarab szőke, a másik a papírai közt matatott, csak időnként köpött be ő is egy-egy kérdést. Rólad volt szó, sejtetted. Hogy milyen viszonyban vagyunk. Ismerjük egymást, mondtam, erre csodálkoztak, hogy hát mi azt hittük, jegyesek... Miből gondolták? – mordult föl apám. Hát, hogy négy évig együtt jártak mindenhová... Az még nem jelent semmit, ütöttem a vasat, higgyenek nekem, én csak tudom... Akkor meg arra terelték a szót, milyen gyanús vagy ellenséges kijelentéseid voltak a négy év alatt, aminek mi fültanúi voltunk? Mire én megszeppentem, Jolly, és azt mondtam, hogy ilyesmire nem emlékszem. Közben apámékat figyeltem, mit válaszolhatnak, s akkor mindkettőjük arcára végtelen bosszúság ült ki, talán most az egyszer igazán sajnálták, hogy nem fogadtak be méginkább maguk közé, legalább ez egyszer jól elúsztathattak volna, cserében az elvesztett koncertért is... Így csak kurtán, foghegyről válaszolták ugyanazt, amit én. Én még mondhattam volna ezt-azt, de hát késő volt, későn kaptam észbe, s magamat is bele kellett volna hogy keverjem, hiszen én egyetértettem veled a leglényegesebb kérdésekben és ki tudja, valóban ellenséges dolgokat mondtunk-e akkoriban, amikor egymás közt, kollégáinkkal politizáltunk, olyan komolysággal, mint akik készek megváltani a világot? Hány ember mond őszintén, kendőzetlenül ilyen dolgokat meghitt körben vagy zárt ajtók mögött, mert elégedetlen az élet menetével, mert lát bizonyos hibákat, és nincsen teljesen tisztában az összefüggésekkel? ... Ezt a beszélgetés után annyiszor átgondoltam, és akkor sem láttam más kiutat, csak a hallgatást. Tehát nem érted történt az egész, egyszerűen csak négy évünk szép emlékeiért, a reményért, hogy nem vagyunk rosszak az átlagnál, még ha most éppen utánunk szaglásznak, mit tudom én miért. Most már elhiszem neked az iskolai zríti. Végig éreztem azon az estén, hogy meg kellett volna hallgassalak, nem kellett volna kizárnom magam abból az ügyből, rá kellett volna vegyelek, hogy megoszd velem a döbbenetet, hiszen így, váratlanul, egy perc alatt a szakadék szélére kerültem, s úgy táncoltam ott kétségbeesetten, hogy elszégyelltem és megutáltam magamat. Egy pillanatig még a bosszú szikrája is felizzott bennem: éreztem az alkalmat, az illanó lehetőséget, de nem volt elég erőm kihasználni. Bármit tettél, talán egy jó pont lehettem neked: élj vele, ha éppen akarod.

27

Öcsi! Ne lógassátok az orrotokat, s főleg ne hagyjátok magatok leteperni! Helyi basáskodásról és kezdeményezésről lehet szó, illetékes helyen röhögnek az ügyön. Mindenesetre, nektek röhögni éppen nem szükséges. Viselkedjétek okosan, elvszerűen, hogy ezután ne köthessenek belétek, mert aki ezt kitalálta, most a felelősségrevonástól való félelmében mindenáron bizonyítani szeretne. És tudja azt, hogy a kiprovokált indulatokon már nem könnyű uralkodni.

Pillanatnyilag még nincs más megoldás. Az ügy el fog csendesedni, ha csak nincs egy jól meghatározott ok, amiért az egész elindult. Ezt kell megtudni, s akkor már félig nyert ügyetek van... Kösz a részletekért, jól fogtak!

28

... *És ne üvöltsék hálatelt szívvel*, hogy ilyen önfeláldozó lélekre akadtam! Becsülni kell tehát a felkínált alkalmat, mert körülöttem most bomlik ember-atomjaira a már-már meglett, félig-meddig otthonos környezet. Ferde szemmel méricskéljük egymást. Lessük, vajon mit árul el magáról a másik. Azon töprengünk, kivel álltak még szóba Geréb miatt? És ki mit mondott? Vajon csak Geréb került szóba? És miért??? De nemcsak ez gyötör. A gyűlés amúgy is bennünk rekesztette az indulatokat. Leszegett fejjel járunk, az igazgató állandóan ideges, egyik baklövést a másik után követi el. Pedig alapjában véve szelíd ember. Nagyra nőtt, elhízott jólélek. Végezzük a dolgunkat, s ne bántsuk egymást! Örökké ezzel a jelszóval tett pontot bármilyen vitás ügyre. Most kapkodó lett. Minden semmiségért szankcióval fenyegetőzik. Egyik kolléganőnk, háromgyerekes anya, öt percet késett óráról, mert orvoshoz rohant a lázas kölyökkel. Hát nem le akarta vágni a napját? Alig tudtuk meggyőzni, hogy ne tegye... Geréb egyre kevésbé népszerű. Mindenki úgy tesz, mintha nem neki lenne igaza. Felhőket vont az iskola fölé, kizökkentett bennünket a hétköznapi állóvízből, hát most könyörtelenül kizárjuk magunk közül. Otthon, a négy fal (fal?!) között valósággal utálok magam. Ha látnám, hogy akad még két-három ember, akik, mint Geréb, nem szívbajosok, minden további nélkül melléjük állnék. Ráadásul már arról is sutognak, hogy Gerébet figyelik. Akkor pedig kell lennie valaminek a dologban, hiszen nincsen nyomozás ok nélkül. Szél fuvatlan nem indul, mondogatják a bölcsek. Geréb nemzetisége sajnálatos beidegződést riadóztat a pletykálkodókban: szerintük biztosan nacionalista megnyilvánulásról van szó. Innen egy tény, onnan egy sejtés, s már kész is a tévhit. Olyan egyszerű gyanút plántálni az emberekbe! A többi már jön magától.

Már a diákok sem állnak ki egyértelműen tanárunk mellett. Ők hittek Gerébben, ő viszont cserben hagyta őket azzal, hogy háttérbe vonult. Mintha a gyűlés óta feladta volna a harcot. Elvesztette korábbi rugalmasságát. Megtartja az óráit, s menekül az iskolából. Érti a közösség sanda neheztelését. Zsákutcába jutott.

Vannak pillanatok, amikor már magamat sem értem. Önbecsülésemhez aztán igen kedves segítséget adtál, a különbejáratú ismeretségedet. Komolyan gondoltad, amit írtál? Vagy döftél egyet közben rajtam, hogy neked is legyen egyszer karácsonyod? Mindenesetre elérted azt, hogy egy kicsit kényesebb és érzékenyebb legyek a magam dolgaira. Felébresztetted bennem a hovatartozás dacát. Visszarántottál oda, ahonnan szabadulni szerettem volna. Most boldog vagy? Emlékszel, mit mondott Einstein? Nem is jutott eszébe zsidó eredete, csak miután egyre nyilvánvalóbban éreztetni kezdték vele, hogy micsoda. És akkor egycsapásra vállalta a sorsát, ez volt az ő hadállása. Én még távol állok ettől, de adtál egy üde kis lökést. Egy lapát földet a sírra, hogy szebben domboruljon. Egy koszorúval többet, hogy nagyobb legyen a pompa (és nem a pumpa!)...

Kizöldült a folyópart, naponta lejárók oda festeni. Gyűjtöm a természet színeit. Majd jól jönnek egyszer... Már nem járunk el a bárba, mint régen, s mintha csak kicsinálták volna, a cukrászdát is bezárták, átalakítás miatt. A színjátszócsoporthoz máról-holnapra felbomlott, az eset után nem volt mit mondanunk egymásnak. Képtelenek vagyunk őszintén beszélgetni. A darabot is gyászos hirtelenséggel meguntuk. A plakát, amelyet a nézők türelmetlensége miatt jó előre kinyomtattunk, most ott fityeg szerteszét, esőverten a városban, hírül adva a kíváncsiaknak, hogy a felszín mit sem változtat... Új házi piktorokról hallgatsz. Lenne még egy újabb? Értesíts postafordultával.

Idefigyelj, Einstein! Piktorom él, virul és ugyanaz. Kirúgtam. Egyik este vendéglőben voltunk és bepíált, minden áron azt akarta, hogy feküdjek le vele. Nem egyezett a véleményünk. Hát szóval, dióhéjban ennyi. A vizsgamunkámat festem. Jócskán megfogytam az utóbbi időben, lötyögnek rajtam a régi ruhák, nem beszélve a műhelyköpenyemről, amibe kétszer is beleférnék. Tudod, milyen akkurátus voltam örökké, gyakorlat után mindig alaposan lemostam magamról a festéket, nem szenvedhetem, ha bőrömhöz idegen anyag tapad, legyen az festék vagy bármi! Mégis, legutoljára kétszer is elfelejtkeztem megmosakodni a műhelyben. Az egyik alkalommal fél napon át jártam egy festékfolttal az orrom tövében (méregzöld), míg valaki meg nem szólított, hogy kinőtt a fű a pofámon. És akkor is, képzeld csak, legyintettem! Ha moziba megyünk a srácokkal, nem bírok odafigyelni – szeretném inkább az embereket bámulni, amint várakozva gubbasztanak a vászon előtt, rágnak, csámcsognak, dumálnak, egymás füléhez hajolnak, füttyölnek. Halálosan ismerős a kép, mégis – a vakító képkockákról túl gyakran fordul szemem a sötét sziluettek felé. Anyám azt mondja, szórakozott lettem. Hogy most megy el az eszem, vén koromra, mikor a legnagyobb szükségem lenne rá. Magam is csodálkozom ezeken az apró kilengéseken, amiket eddig nem tűrt meg a természetem, mert így neveltek, de most bármennyire is szeretnék vigyázni, egyre jobban érzem, hogy valami nincs rendjén velem. Sokszor kétségbeesem: én vagyok-e az, aki vizsgázni készül, vagy egy másik lány, aki észrevétlenül költözött belém, s akit semmilyen erővel nem tudok kiűzni magamból, mert mindinkább elterpeszkedik, helyet kér, és megbotránkoztatja a környezetét?

Mondjam azt, hogy kétségbe vagyok esve? Nem mondhatom, hiszen ez így nem igaz. Te átkoztál volna meg, szakításunkkor? Mert azok a furcsaságok, amelyekről fentebb beszámoltam, inkább rád jellemzőek, örökkéig hadakoztam ellenük, de most már teljesen hiába minden. Beleestem volna a csapdádba?

Múltkori megjegyzésem szörnyen őszinte volt. Keserűen hangzott, de a valóságot írtam. Hiába tiltakoznál ellene, mert nem benned vagy bennem él, hanem rajtunk kívül, az emberekben, és még nem akadt semmi vagy senki, aki a lelkükből kiirtsa. Van miattam egy jó pontod – miért kell ezért úgy felháborodni, és éppen rám? Akinek ugyanakkor ez egy rossz pont? Mert román lány létemre négy évig szóbaálltam veled, a magyar sráccal! Ezt ma még nem egy ember látja így, s bár nem sokan, de épp elegenden vannak ahhoz, hogy mindenáron összekapjunk miatta. Csakhogy én most lemondok a veszekedésről, te pedig tégy, amit akarsz. Békét akarok és csendet. Te meg remélhetőleg felfedezed a relativitás-elméletet, már épp ideje volna...

Egyőregem! Minek köszönhetem kusza soraidat? Látom, máris agyadra ment a vidék, mert úgy borongsz, mint egy szimbolista csavargó. Mondjuk, mint Verlaine, a vén buzi. Nekem csak a gyönyörű szőke szakállam ér valamit, meg ami éppen a fejemben van, de azt mondhatom, hogy nem viszed el szárazon, mert egyszer leugrunk hozzád, régi kenyerezéstársak, és kitapossuk azt az úri beledet! Erre, tudom, mordulsz most egyet, hogy könnyű nekünk dumálni, mert még a főiskolára járunk, gondtalan, felhőtlen fölöttünk az ég (vajon meddig tart még? – hogy rímeljen), beülünk a minden reggeli kafféra az Akváriumba, ahol hozzánk hasonló szürke kis halacska úsznak ide s tova, aztán elcsellengjük az órákat, s kapjuk az ingyen-festéket rogyásig, mert jó fejőstehén az egyetem ... így van na, de te se panaszkodj, neked is volt részed benne! Mi vagyunk a felnövekvő nemzedék, te meg a fiatal káder, akibe minden bizalmunk behelyezve, megőrzéses alapon. Na látod, ennyiből áll a társadalmi mozgás, amiért neked nem kell búsulni. Lia anyánk él és virul. Talán nem szkribál neked? El

sem tudom képzelni, miért érdeklődsz felőle éppen tőlem. Vagy – vegyem ezt magánnyomozói megbízatásnak? Egy kis Chandler? Vagy Brown atya? Egyik se kutya, s ha ez a szíved vágya, rajtam ne múljon. Első jelentésem: ügyes kislány továbbra is, de keveset látni. Mintha el lenne adósodva, érzelmileg. Tudtommal senkit sem akasztott le, ránézve is látható, hogy hű hozzád a sírig. És nem köszön. Megunta a régi haverjait, egészen biztos. Le is voltunk lombozódva, hogy nem jöttetek murizni szilveszterkor. Azt mondtuk, egy kis édeskettes, és kész. De miért nem köszön? ... Rengeteget pingál, valami örült virágcsokorba temetkezett, absztrakt virágok egy lány fején, ez az ő mániája, de le is nyelte szépen a profokkal. Szerintem: tud mosolyogni. Én is vigyorognék egyet, csak sajnos, félreértenék. Ölel: Kuti bácsi.

31

Egyőcsém! Nemrég kezembe került a kolozsvári irodalmi hetilap egyik régebbi száma. Fiatal román lánytól közölt verseket, s a bemutató szövegből az derül ki, magyarul írta őket. Tehetőségesnek és igen eredetinek tűnik, jó lenne komolyabban felfedezni, mint új jelenséget. Azt hallottam, valamikor nálatok járt iskolába, Sava Erikának hívják, meg kéne tudni róla egyet s mást. Érdeklődnél-e számomra? Szívességed előre is köszönöm, remélem minden oké!

32

Bátyuska! A helyzet a következő: Sava Erika valóban iskolánkba járt, de csak tavalyig. A diri úgy tudja, hogy a család leköltözött Kolozsvárra. Apa román, anya magyar. Ilyen is előfordul, le kell hát nyelned, drága bátyám, az élet nemcsak merev szabályokból áll!

33

Kedves szüleim! Jól vagyok, soványan, igaz, de sokat dolgozom. Festek is, és nem tekergek semerre. Hogy tudjátok. Lassan közeledik a vakáció, s én egyszer csak otthon leszek. Örvendek, hogy anya helyzete javult, nyáron talán még táncolni is mehet. Küldjetelek egy kis cseresznye lepényt, isten tudja, mióta nem ettem tésztát. Bátyám járt lenn a tegnapi, riport-ügyben, nem sokat intézett, de legalább meglátogatott. Alig fértünk a keskeny tábori ágyon, szerencsére hamar eltelt az éjszaka. Hozzatok is készül, majd részletesen beszámol.

34

Öcsikém! Végre, Erika nyomára bukkantam Kolozsváron. Az irodalmi lapnál az adminisztrátor emlékezett a címére, ahová a pénzt utalták, elmentem hozzájuk, de csak az anyjával találkoztam.

A kislány idegklinikán van, tudathasadással, az apa pedig ... na, találj ki, hol? Hát Láposon! Ha én ezt tudom, mikor ott vagyok! Egyszerűen szétköltöztek... Szóval, riport most ebből nemigen lesz. Beszéltem a kezelőorvossal, azt mondja, általában túlérzékeny gyermek, de a kétféle nemzetiség-tudat tisztázatlansága benne erős, zavaró konfliktushoz vezetett. Százból egynél fordul elő, állítja a statisztika. Úgy látszik, ő éppen a századik... Továbbra is írja a verseit, magyarul, elhoztam magammal egy párat, még jobbak, mint amiket közöltek. A klinikáról aztán visszamentem az anyához. Alig akart beengedni, nem tudta megérteni, miért érdeklődöm a lánya sorsa iránt. Elővettem a legcsavarosabb dumámat, és lassanként rávettem, hogy beszéljen csak nyugodtan, amit elmond, az közöttünk marad. Segíteni szeretnék a

lányon, magyaráztam, hogy minél gyorsabban felépülhessen. Persze a doktor is besegített, ajánlólevelet írt, amelyben kb. ugyanazokat említette, csak valami oly vaskalapos szaknyelven, hogy az asszony azonnal beadta a derekát.

Azzal kezdte, erre számítottam is, hogy sírva fakadt. Alig tudtam megvigasztalni. Az életét mesélte el, egyre bővebben részletezve. Fiatal korától dolgozik Láposon, a textilgyárban. Az egyik szomszédos faluban született, onnan került föl a városba, nem sokkal a felszabadulás után. Bekapcsolódott az újjáéledő ifjúsági mozgalomba, aktív KISZ-es lett a gyárban, végigcsinálta Bumbesti–Livezényt, ott ismerkedett meg azzal a fiúval, aki később a férje lett. Sava Stefannak hívják, munkásgyerek, szerette egy kicsit a piát, és annyira megtetszett neki a virágos főkötös magyar lány, hogy oltyán létére is utána ment Láposra, s állást vállalt ugyanabban az üzemben. Hamarosan összeházasodtak. Az asszony meséjéből forradalmian romantikus történet kerekedett elő: lelkes közösségi munka folyt náluk, nem igen törődtek azzal, ki milyen nyelvet beszél, közösen jártak szórakozni, s ha táncra került a sor, húzták a órát, a csárdást vagy a valcert vegyesen, ahogy az ifizenekar jónak látta. Együtt kirándultak, közmunkáztak, s abban az időszakban nagyon boldognak érezte magát. Férjét magyarul tanígtatta s a közösségben sokat mulattak ügyetlen kiejtésén. Mikor megszületett a gyerek, Erika, elhatározták, hogy mindkét nyelvre alaposan megtanítják, legyen ez a kislány a kettejük szövetségének mintaképe, egy olyan fokon, ahol a kétféle nyelv békésen összefér, megerősödik, s minden körülmények között kifog a hagyományos előítéleteken. Nem is volt semmi baj, míg a leányka nem kezdett iskolába járni. Akkor került sor az első komolyabb összetűzésre: milyen nyelvű iskolába írássák? Az apa a román elemi mellett kardoskodott, mert szerinte a kislány ott megtanulhatja a nyelv alapelemeit. Ő, mármint az asszony, a magyar iskolát szerette volna, mert ott mind a két nyelvet tanítják, meg aztán románul ezenkívül még hall annyit itthon, hogy tökéletesen beszélje. Fogcsikorgatva bár, de végül a férfi engedett. Ám attól a pillanattól kezdve, mint akit teljesen kicseréltek: ki nem ejtett egy magyar szót, azzal az ürüggyel, hogy Erikának pótolnivalói vannak románból, és csak ez az egyetlen biztos módszer ahhoz, hogy állandóan gyakorolja is. Az iskolában, állította, egyáltalán nem lehet bízni... Lassan-lassan odáig jutottak, hogy már oda se figyelt, ha magyarul szóltak hozzá, mintha nem értené, s valahányszor felöntött a garatra, márpedig egyre sűrűbben fordult elő vele, hangoskodva pocskondiázta asszonya fajtáját. Ezen az asszony annyira megdöbben, hogy egy szép napon azt mondta: összezsomagol, s viszi a lányát, amerre lát. A férfi akkor is be volt csípve, hatalmas cirkuszt csapott, jól elagyabugyálta feleségét is, meg a kis Erikát is. Egyszersmind megtiltotta, hogy odahaza egy szót is kiejtsenek másként, mint az ő anyanyelvén. Sava Stefan ekkor már mester volt az üzemben, s mint állította, a presztízse se engedheti meg, hogy renegát szellemet honosítson meg a házában. Sajnos, ettől kezdve szinte minden naposak lettek a veszekedések, a tettelegességek. Közben a leányka nőtt-nödögelt, jól tanult, mindkét nyelvet szépen beszélte, mert azért az anya sem hagyta magát, titokban foglalkozott Erikával. Hetedikbe járhatott, mikor néhány osztálytársa rátámadt: – Te mi vagy? Román vagy magyar? – A kislány pillanatig tétozva, majd rávágta: – Mind a kettő! – Ilyen nincs – röhögtek a hangadók, s kiselőadást tartottak arról, hogy mindenkinek tartoznia kell valahová. Vagy ide, vagy oda. Ha pedig továbbra is ilyen ostobán gondolkozik – helyezték neki kilátásba –, akkor keressen magának más pajtásokat. Az osztály nagy része némán hallgatott, nem avatkozott bele az ostoba torzsalkodásba.

Erika aznap sírva ment haza, s mindent elmesélt az anyjának. Az asszony a maga egyszerű eszével nem tudta, mitévő legyen ilyen esetben, hasonló dilemmát soha sem élt meg, s az lehetett a legborzasztóbb az egészben, hogy képtelen volt átérezni lánya válságát; csak kívülről jövő, formális tanácsot adhatott.

– Mondd azt, hogy közéjük tartozol – csitígtatta Erikát, aki sehogysem tudott megnyugodni. – Akkor meg mi legyen apával? – zokogott fel újra, s az asszony akkor rájött: szabadulni kell

ebből az egérfogóból! Évekig dédelgette magában a tervet, gyötrő és nehéz hónapokon át, mert közben férje is tudomást szerzett kislánya vitáiról, amelyek egyre hevesebb dühkitörésekre ingerelték. Egy éjjel aztán, mikor a férfi váltásban dolgozott, az asszony hirtelen összecsomagolt, és lányával együtt elutazott Kolozsvárra.

Azon az estén csupán ennyit tudtam kiszedni belőle. Nagyon kért, ne haragudjak, de holnap a tengerre utazik, pihennie kell. Valóban éjfélre járt már. Annyit még elértem, hogy visszatérése után újra fölkereshetem... Az ügy izgalmas, de eléggé zavaros. Gondolom, téged sem hagy hidegen a kislány sorsa. Számomra nagyon hiányzik az apa nézőpontja. Meg aztán Geréb barátunknak is többet kell tudnia a kislányról, hiszen az osztályfőnöke volt. A történetek ellenére sem tudom megérteni, miért hallgatott akkor, amikor lent jártam nálatok. Úgy beszélt a lányról, akár egy ezeridegenről, mintha egyszerűen csak tanára lett volna, s a számtalan diák közül kellene felidéznie egyet, akire bizony már alig-alig emlékszik. Ő, az irodalomtanár, többet kell hogy tudjon egy verselő tanítványáról. Rá kell vennünk, hogy beszéljen. Ha vállalod, írd, s ha nem, azt is jelezd, miheztartás végett.

35

Kedves barátném! Békében és csöndben hagytalak. Remélem, értékelni tudod ezt a gesztust. Talán még azt is, hogy múzsa-csókod nyomán közelebb kerültem a felfedezéshez, amelyhez, ha beigazolódik, beveszlek társszerzőnek, és a jutalmat felesben megosztjuk, esetleg bevezünk a Nobel-díjra is...

Nem, nem tréfálok, kedvesem. Bölcs lettem, mint egy hindu jógi, és vékony, akár egy fakír. Gondolom, ez rólad is elmondható, ahogy udvari segédek jelezték. Drága jó fiúk ők, kár volna tartanod tőlük. Elmondták, mily apácaéletet élsz, amióta kapcsolataink a diplomáciára korlátozódtak, és hogy ez kifejezetten használt a szépségednek. Képes lennék még egyszer beléd habarodni, ha nem állna előttünk a nagy, közös feladat: elmerengeni az élet értelmén. Igazi bölcssekhez illően. Útnak indító pofonokat kaptunk már, legalábbis az én arcom szüntelen sajog, s ittlétem első éve most már ebben a hangulatban ér véget. Enyém az abszolút magány s a munka joga. A kettőnk kapcsolatát kellene most már végérvényesen meghatároznunk: amint látom, se te, se én nem engedünk a negyvennyolcból. Csudára konok gyerekek vagyunk! Ehhez számítsd hozzá azt, hogy én még le se mondtam rólad! Csak félretettelek érni, jobb időkre. Hasznodra válik? – dönts majd egyszer el. Tisztelem a tartásodat, hogy nem akarsz lemondani arról, ami a lényeged. Te ugyanúgy tiszteld az enyémet. Mert az események egyre jobban arról győzték meg, hogy tartsam magam ahhoz az úthoz, melyre itt Láposon, akaratomon kívül jutottam. E kettő ismeretében már könnyű a dolgunk: kössük össze útjainkat, s jó lenne mindjárt légvonalban. Vágjuk le jó előre a kacsaringókat.

Sok emberrel beszélgettem a vegyes kapcsolatokról. Már-már vesszőparipámmá vált a dolog. Eddig észre se vettem, most meg lépten-nyomon belébotlom. Vitatkozom, védem a magam elveit, s közben az élet tálcán kínálja a maga tanulságait. Az egyik helyen örökös elnyomást, zsarnoki hatalmat, a másikon szemforgató látszatot, kicsivel odább véget nem érő torzsalkodást, aztán a szakítást, a lelki válságba jutó gyermekeket (százból egy, de melyik a századik?), csöndes lemondást és szenvedélyes fellázadást...

Mindenikre akad jó pár példa, s én mégis azt mondom: akik szeretik egymást, nem ez a soruk. Milyen hát az a szerelem, amely szétporlik a nyelv gátjain? Milyen az a viharos hullám, mely szükölő kutyaként vonul vissza az első összecsapáskor? Milyen íratlan törvény maraszthat téged az egyik, engem pedig a másik parton, amikor mind a ketten úszni akarunk? Hát persze: kedveljük partjainkat! Te, mondjuk a fűzfáid és a síkságod miatt, én talán a virágzó pityókaföldekért és a kukoricáért... De milyen hidat építsünk közénk? Szerintem – erőset,

tartósat. Hogy azon átkelve, mindketten otthon érezhessük magunkat bármely parton. Hogy ne bántsa büszkeségünk, ha egyenlő módon birtokba vesszük egymás világát, de nem mint a győző vagy a legyőzött, hanem egyenlő felekként. És büszkén arra, hogy sok-sok kortársunkkal ellentétben mi szabadabban lélegzünk. Csalogassuk be egymást kedvenc búvóhelyeinkre, ismerjük meg gyermekkorunk minden zegét-zugát, járjuk be a nyelvek bozótját, s ha majd gyermekeink is lennének, ne ejtsük őket váratlan csapdába, hogy – nosza, válasszatok! Legyen természetes világuk a folyó mindkét partja, s tudjanak önfeledten játszodozni azon a kő- vagy acélhídon, mely nemcsak érettük, de az időnek is készül.

Íme hát, bölcsességem első látható jelei, amiket tőled ugyanígy elvárok. Szeretlek, Lia kedves, nincs miért titkolnom. Dughatnám víz alá, mert úgylis felszínre bukkan, akár a bója. Épp csak ki nem szúrja az emberek szemét.

36

Kedves bátyó! Históriád sehogy sem megy ki a fejemből. De azt hiszem, inkább engem igazol. Megértem én az anya keservét, az Erika nehéz helyzetét, ám ugyanígy meg kell értenem az apát is, aki – az elébb ment el tőlem – végig a lánya érdekében próbált cselekedni, a maga módján. Sajnos, a családi hangulat és vérmérséklet nem volt alkalmas a meghitt, nyugalmas latolgatásokra. A férfi sokszor úgy érezte, hogy ha szóba hozza a kislány ügyét, asszonya azonnal ellenségévé válik, s valószínű, hogy az anya sem érezhetett másként. Ezen a ponton aztán nem tudtak már szövetségesként viselkedni, a két érzelm-világon felülkerekedtek a történelmi múlt sérelmei, kavargó emlékei, amelyekkel ha nem számolunk le egyszer s mindenkorra, kemény szívvel, ám nagy-nagy megértéssel, úgy minket kerítenek hatalmukba, útját állják a józan észnek, és kieresztik a palackból azt a szellemet, mely oly sok pusztítást, gyűlölködést okozott már a világnak.

Megfáradt, kopaszodó, őszülő halántékú melós az apa: az a fajta ember, aki túlságosan hamar mondott búcsút a kétkezi munkának, mert így hozta a sürgető idő. Mert a gyárban szükség volt tapasztalt mesterekre, s ezért elnézték neki az elmélet hiányait. Hozzásegítették ahhoz, hogy ne küzdjön meg minden erejével a felemelkedésért, és ráadásul még a kapaszkodáshoz szükséges energiákat is megspórolták neki. Soha nem láthatta meg a saját hibáit, gyengeségeit, hisz mindenki csak az ő érdemeire hivatkozott. Ha mégis látta volna, mert talán érezte, hogy képességeiből nem futja mindenre, azzal altatta el saját lelkiismeretét, hogy mások ezt nem így látják, hiszen akkor azonnal figyelmeztetnék, segítenék. E mélypontról igen könnyű szédítő magasságokig repülni. És micsoda mámorító lehet ajándék-szárnyakon vitorlázni! Ha most elhalmoznánek téged mindenféle jóval, előnnyel és társadalmi hízelkedéssel, vajon hogyan ítélnéd meg saját emberi helyedet és értékedet? Nem kötne-e le a számtalan apró figyelmesség, az ingyen autó, a nagy lakás, a biztos kaja, a tálcán kínált kényelem? Végül a józan eszed is elhitetné veled, hogy mindezeket nem gyengeségeidért osztogatták, ellenkezőleg... Lassan kialszik az önvizsgálat ébersége, a tűz, amely minket edzene, de hagyjuk elsenyvedni, mert perzselése kényelmetlen, és füstöt, pernyét szór a lángja. Van egy kartonjelvénym, valamely diákkori felvonulásról őriztem meg, amikor minket hívtak harcba, úgymond a vonulási rend fenntartása érdekében. Rá van írva, égszínkék alapon fehér betűkkel, hogy: CONTROL... Tudod te, milyen élvezettel utasítottuk rendre tolaakodó vagy elcsatangoló embertársainkat? A kis, kerek jelvény kidagasztotta soványka mellünk, élveztük a kivételezettek, a rendre ügyelők jogát, akik szeszélyes rendetlenségben cikázhattak ide-oda, ahol valami elintézni való probléma, szóváltás, felvilágosítás akadt. Igen, bátyuska, a jelvény hatalma olyan volt akkor, mint a kábítószeré. Mert nagy hangért nem kellett a szomszédba mennünk, érvnek pedig elég volt a jelvény és melléje hadonászó, felszentelt karunk. Azóta őrzöm a kis korongot, de szövegéhez hozzátoldottam még egy szót. Most így hangzik: ÖN-CONTROL.

Mikor az öreg Sava észrevette nálam, megkérdezte, mi a fenét jelentsen ez. Magyarázni próbáltam életemben játszott szerepét, meg hogy mindennél fontosabbnak tartom: a most felnövők és egyáltalán minden ember saját maga igazítsa jobbra, türelmesebbé, kitartóbbá... Értetlenül legyintett erre, s azt mondta, nincs neki ideje ilyen társasjátéokra. Örül az ember, hogy él – vágta oda nekem, végszól egy olyan beszélgetés után, melyből az derült ki, hogy pusztán élete bizony nem sok örömet tartogat számára.

Gerébbel az eset óta lehetetlen szóba állni. Közömbös, hétköznapi dolgokról igen, de Erika hallatára azonnal vállat von, s csak annyit mond: egy tanítványom volt a sok közül, verseket is írt, elég jókat. Olvastam-e, amik megjelentek? ... Ezzel kész. Ha még hallani akarom a hangját, legjobb, ha az új autómárkákra terelem a szót. Kocsira gyűjt. Az apát csak ezután kerestem föl az üzemben, de ő jobbnak látta, ha otthon beszélgetünk, nálam. Nem tudom, segített-e valamivel neked, de amit tudtam, megpróbáltam... Saváról még annyit – úgy búcsúztunk el, hogy talán még láthatjuk egymást. Esetleg az ő elárvult, szerencsétlen lakásán – így mondta.

37

Kicsi Zsoltom! Veszélyes hónap május. Sokan mondják, hogy ilyenkor nők s férfiak megbolondulnak, libben a szoknya, s nyomás a szoknya után, ilyenkor fogan a legtöbb gyerek, ha akarják, ha nem, feljött bennem is a nap ezen a májuson, de tán mégsem a május az oka, hogy úgy meggyengültem, s azt mondom – mégiscsak szeretlek. Azt is mondhatnák, futok utánad, mert félreteszek most már büszkeséget, hiúságot s más érzeményeket, a Te leveled akkor jött, mikor végleg eldöntöttem: történjék bármi, én lemondok magamról, feladom a múltam, két emelt kézzel vonulok eléd, mint egy szomorú hadifogoly, mert ezt a csatát elvesztettem ellenedben, mert szívemben ravaszul és alattomosan teret nyert az ötödik hadoszlop – mert itt a május... Mégsem akarom a tavasszal magyarázni, hisz oly gyorsan elillan!

Beleszerettem a leveledbe. Úgy talált szíven engem, aki már-már mindennel leszámoltam, mint egy nagylelkű, tartós békét ígérő, türelmes parlamenter. Nem kell hát megtenni a végső lépést; talán mégis az enyém lehetsz, ha mindketten úgy akarjuk. Most már az sem zavar, hogy együttlétünk egész ideje alatt egy szóval sem említettél házasságot, bár e szót oly sokszor lestem, vajon kiejted-e? Leírod-e? Ha egyszer-kétszer meg is tetted, igencsak nagy erőfeszítéssel és csalafintasággal lehetett miránk vonatkoztatni. Most az egyszer mégsem fáj, és nem tesz várakozóvá, elfogadom a feltételeidet, mert becsületeseknek látszanak, bár fene tudja, talán nehéz lesz, hogy életünk végéig kínlódhatunk mindazt megvalósítani, ami az észnek most egyszerű és világos.

Nem érdekel kis szarka városod, sem a fizetésed, sem a ruhák, sem a koncertek, cserében viszont tedd meg, tegyük meg, hogy ez a pillanat minél tovább tartson. Sovány győzőm, köszönöm a szabadság ajándékát és az azonnali békét. Küldöm az olajágat!

38

Kedvesem! Kár most örömnünnepet ülnünk. Nem illik hozzánk. Meg aztán, az ünnepek elmúlnak, a csinnadratta elhal, a szavak mindennapi helyükre kerülnek – szóval, hagyjuk ezt azoknak, akik képtelenek szüntelen szembenézni a valósággal, és lázasan koccintanak egy-egy látszatsikernek. Hagyd a fenébe a májust is, mert érzélgős dolog. Most látom csak, mennyire megváltoztál az utóbbi időben. Festékfolt az orrod tövében... Hát ilyen ügy ez a május is. Hagyjuk...

Egész életre szóló, didergő októberi hangon írok neked. Ha jól odafigyelsz, szavaimon megérezed a dér csípős hidegét meg a varjúkárogást, az ázott, nyirkos földet, a fűtetlen odút, a száradó kenyér ízét, a pállott éjszakákat s a műterem dohát – hiszen a pudvásodó ablakkeretben már szű sem lakik, kiette onnan őket az idő, csak egy fecskefészke van, két ablakszem között, amelyeken át, ha fúj, besüvít a szél is. Ha van füled hozzá, szavaimból kihallod a télbe néző ember aggodalmát, aki nem holmi bolondos nyárra épít, mikor labdák pattannak, és csak úgy nyújtózik a fű, akár a jóllakott macska. Érezd inkább a hegyekre telepedett havat, tudd előre a viharokat és a pihenésnyi napsütéseket, légy biztos abban, hogy nem föld körüli utazást ígérünk egymásnak, hanem sok-sok lemondást, egy-egy kurta hetet talán a tengerparton vagy a havasokban, vitát, átvirrasztott éjszakát, pelenkamosást és idegességet... Erre szerződ-nénk mi, Lia drága, ha akarod közösen, románul-magyarul, ahogy bírjuk, s ha még ezek után is fenntartod örömmel tapasztalt vállalkozó kedvedet, hát isten-uccse, állok elébe, s érdemes lesz veled hosszabb időn át szóba állni. Azt ne reméld, hogy olyan egy-kettő kiejtem vagy leírom azt a szót. Csak módjával, édesem, és nyugtával dicsérd a napot – ahogy a bölcsek mondják. De nehogy „chitántá”-t értsél ezen, mert akkor marhaság.

39

Az apával tehát rendben volnánk!

Most közöltünk néhány verset a kislánytól, lassan az anya szabadsága is lejár. Szeretném, ha tovább kerekedne már a kép. Látod, milyen gané munka a miénk? Gürizünk, gürizünk, emberek után szaglászunk, s még akkor sem biztos, hogy riport lesz belőle. Bármilyen közbejöhét, és szavunkat szegheti. Ez az eset is, lám, csak a mi kis, szűk körünkben rekedt, talán ott hat és él tovább, sovány figyelmeztetőként, mint jeladás az élet sűrűjéből, egy olyan gondról, mellyel még sokáig fogunk szembenézni. Ne mondd, hogy téged hidegen hagyott a sztori, mert én bevallhatom, hogy engem egyenesen lesújtott. Még pontosabban, maga a mód tűnt hátborzongatónak, ahogy az ellentét kiobbant. Olyan szürke, köznapi ügynek látszik, hogy azt lehetne hinni, csak képzelődik az ember. De látod-e, öcsi: elég egy gyöngébb idegrendszer, hajszálnyival durvább ellenállás, s a szürke valóság tragédiába fordulhat! A reményt így sem szabad feladni, ezért mászkálok annyit a lány érdekében, s nyaggatlak téged is többízben, de ez a lényegen, sajnos, mit sem változtat. Horthyk, Szálasik, Antonescuk és Maniuk után sok-sok időnek kell eltelnie, amíg a józan egyensúly minden gondolatban helyrebillen, amikor tetőződhet egy újfajta tényleges közeledés és egy valódi egymásra találás. Hiszen ma már nem elvi megértésre van szükségünk, inkább a mindennapok ismételt, következetes gyakorlata. Hogy egyetlen egy esetben se fordulhasson elő összeütközés, gyűlölködés nyelv, szín, faj vagy vallás miatt. Hogy a mucsai postás se mondhasa – még ha elmaradott, korlátolt ember is, mert ma azért egy-egy postásunk még nem lehet univerzális intellektus –, hogy én biza ezt a levelet nem kézbesítem, mert nem az állam nyelvén címezték... Túl sokat kívánnék? Nem hiszem... Az ilyen, csupán nagyító alatt feltűnő súrlódásoktól volna jó óvni az egészséges környezetet. Meg a legyintésektől, hogy – hát, előfordul... Az elhúzott szájaktól, amelyek nem mondanak igazán ellent, ám ha tehetik, csak félgözzel szolgálják a testvériséget, bármelyik oldalon. Sokszor az az érzésem, mintha embertársaink egy része nem is venné olyan halálos komolyan az ügyet... Mit gondolsz, egy házasságnak miért megváltás az, ha a fiatalok anyóstól, szülőtől távol kerülnek? Egyszerűen mindennapok fölös torzsalkodásai alól szeretnének kitörni a napfényre. Elszakadni attól a világtól, mely ösztönös gyanakvása fényét veti rájuk, hogy közben elbírák saját gondolataikat, összeszólalkozásaikat, vitáikat. Hát ugyanez érvényes társadalmi síkon is, csak ott könnyebben összekuszálódnak a dolgok...

Old Boyom, szóra bírtam Gerébet. Csakhogy most egyáltalán nem vagyok egyenesben magammal. Úgy érzem, mintha legalább olyan primitív lennék, mint az, aki a hangulatot nagy ügybuzgalmában felbolygatta nálunk. Végül is, miben különböztem tőle? Kiprovokáltam valaki jobb időkre eltett gondolatait, csak azért, hogy önző módon tisztán láthassunk egy olyan ügyben, melyhez – valld be őszintén, végül is nem sok közünk van. Persze téged sem tartalak most jobbnak, s azt sem tudnám megmagyarázni, milyen erő vitt rá, hogy elvállaljam ezt a szerepet, vagy egyenesen kezdeményezője legyek egy ilyen küldetésnek. Sava mesterhez igyekeztem – fene tudja, bár csak egyszer láttam, de valahogy megkedveltem ezt a hízásnak indult, nyakas románt. Nem mondtam azt, hogy összehaverkedtünk, mert egyrészt ehhez nem lett volna időnk, másrészt közös dolgaink nem éppen a barátságnak kedveztek. De nem tartom alávalónak, elvetemült gazembernek, csak kiskaliberű áldozatnak, aki a maga természetes ösztönével és vágyaival beleesett egy ravasz csapdába, amelybe mellesleg oly sokan beleestünk, te is, meg én is, de beleesvén, ki jobban, ki erőtelenebbül ficáncol, s van, aki jól érzi magát így becsapva és eltévelyítve... Ne hidd, hogy az állatkerti vadak mind egy szálíg gyűlölik ketrecüket, csak azért, mert rács van rajta. Van, amelyik beleszámítja sorsába a biztos és elégséges napi étkezések rendjét, kényelmét, a nézősereg millió kedveskedését, a mindig ugyanott felkelő napot, a sűrűn kitakarított vackot, és ezért belenyugszik a rácsba is... Időnként feltörő dühe talán olyan lelkiállapotból búvik elő, amilyen nálunk, embereknél a részegség.

Hát ilyen ember a mester is – megfáradt kakas, akinek egyetlen szemétdombja maradt még, pár tucat ember a munkahelyén, aztán egy íróasztal meg egy szék a kattogó szövőterem egyik sarkában, deszkafallal leválasztva. Felesége, lánya elhagyták, és ő képtelen belátni, hogy saját logikája juttatta oda a családot, ahol az most van. Nem is láthatja ezt be, hiszen képtelen a lánya helyébe képzelnie magát, nincsenek olyan élményei, mint Erikájának. Mellesleg még az asszony sem képes erre, csakhogy ő más szemmel nézi ugyanazt a dolgot, és ez érthető – valakinek végül is a szenvedő mellé kell állnia. Nos, ehhez az emberhez tartottam tegnap délután, egy hosszú, kanyargós utcán, közel a folyóhoz, amely a város pereme felé vezet, ahol a házak között egyre sűrűbbek a beépítetlen, veteményesnek használt telkek, az állomás mögötti fertállyal éppen ellentétes irányban. Volt mit gyalogolnom, de kitelt az időmből. Hónom alatt újságpapírba csomagolva vodkás üveget vittem, meghittebbé tenni beszélgetésünk hangulatát. Útközben teljesen váratlanul Gerébbel találkoztam. Gyorsan, lehajtott fejjel szaporázta, s ha nem fogom meg a karját, úgy elhúz mellettem, szó nélkül, mintha ott se lettem volna, összerezzenve megtorpant, némán végignézett, majd fáradtan mosolyra húzta a száját, mintha azt kérdezné, mi újság? Elmondtam, merre megyek, s ha akar, kíséren el egy darabon.

Feszengve baktattunk egymás mellett, éreztem, hogy itt most nekem kell kezdeményeznem, de bosszúsán törtem a fejem, vajon mi vitt rá arra, hogy átlépjem a Geréb körüli ködgyűrűt, s megpróbáljam visszahozni ama napok természetes hangulatát, amiről jól tudom, hogy végzetesen elmúlt. Vigyázat, nem szabad elárulnom magam, hiszen ha jól meggondolom, azon a gyűlésen kívül, és szorongó érzéseimet leszámítva, tulajdonképpen nem történt semmi. A másik sétáról Geréb mit sem tudhat, s ha akarom, akár azt is mondhatom magamnak, hogy csak álmodtam az egészet. S mert a csönd egyre kínosabbá vált közöttünk, hirtelenében nem jutott más eszembe, mint arról elmélkedni, miként lehetne új életre rázni a színjátszócsoportot. Az eredetileg választott darabot már annak idején silánynak tartottam, össze is kaptunk a csoport tagjaival. Pedig valójában éreztük, hogy Gerébnek igaza volt: a helyi közönséget előbb meg kell nyernünk, mert elszoktak a színháztól. A szerelmi bonyodalmakat még kedvelik, de Harold Pintertől már fintorognának... Persze... az említett bomlást a választott darab körüli viták is elősegítették. Többen meguntuk a közepes, összezapott fércművet, s mire elkezdtek túrhetően makogni a szöveget, hirtelen megcsömöröltünk tőle. Így jártam én is...

Szóval, ezeken rágódtam Geréb füle hallatára, útban a mesterhez, s mihelyt az első ellenkezést sikerült benne fölcsiholnom, tudtam, hogy olvadni kezd közöttünk a jég. Ekkor támadt az ötletem, hátha be tudom csalogatni őt valamilyen ürüggyel, akkor meg kénytelen lesz az eddiginél többet beszélni. A ránk nehezedő hangulatról, persze, még csak célzás formájában se tettem említést... Ahogy a házhoz közeledtünk, egyre jobban zárult az agyam: semmilyen épkézláb gondolat nem jutott az eszembe. Mikor a kapuhoz értünk, amelyen a 213-as szám hivalgott fehéren, kék alapon, hirtelen eszembe jutott a jelvényem. Lesz, ami lesz, mondtam Gerébnek, én ide bemegyek, s ha akar, tartson velem... Nagyon keveset, talán csak pillanatig tétovázott, majd biccentett, és együtt léptünk be a kiskapun. Sovány, kopottacska udvarra jutottunk, rajta ugaron nőt vadkapor és keserűlapi, a ház előtt szürkére ázott kutyaól, de némaságáról ítélve senki sem lakhatta, s később láttam, hogy a hozzá kötött lánc bénán rozsdállva tekeredik a fűben. A ház nem volt még kivakolva, de a téglák színén látszott – több éve, hogy felhúzták már. Ácsolt falétra vezetett a verandára, mint általában az összekuporgatott építkezéseknél szokás: mikor már helyén a tető, s az eső sem ver be rajta, a többi elmarad bizonytalan, állítólagos jobb időkre. Geréb szótlanul kullogott mögöttem a házig kanyargó, lapos köveken. Kopogásunkra álmos morgás érkezett bentről, majd meglibbent a verandaajtó függőnye, s az üveg mögül földerengett Sava mester elnyúzott, fáradt arca. Az üvegen át is jól látszott megdöbbenése, amikor megismert, majd mögöttem észrevette a szorongva ácsorgó Gerébet. Akkor nem tulajdonítottam nagy jelentőséget a dolognak, arra gondoltam, hogy rám számított csupán, s egy második vendég esetleg feszélyezheti... No, de üsse kő, a vodka már a hónom alatt volt, enyém itt a szó, s talán minden elrendeződik... Bent kongó csönd és végtelen rendetlenség fogadott. A mester hirtelen zavarában azt sem tudta, mihez kezdjen velünk. Hol egy székről rámolt le aggodalmasan minden szanaszét heverő holmit, de aztán jobb megoldást talált, mert újra visszarakta őket, és rekedtes hangján beljebb tessékelt. Mi hasonló zavarban tébláboltunk ide-oda szobák és ajtók, bútorok és homályos zugok, egymás hegyén-hátán heverő tárgyak, lomok, üres üvegek, mosatlan edények között, a fokhagyma és a hajkenőcs furcsán ölelkező, vad és olcsó szagai között, mellettünk, ám tőlünk igen távol ezzel a kezét tördelő, megriadt emberrel, akinek a házában voltunk, s aki végül egy viszonylag nyugodtabb sarokra lelt a legbelső szobában, a poros rádiókészülék mellett. Ócska heverő húzódott meg ott, arra telepedtünk mind a hárman – a házigazda, én, meg Geréb, pontosan ebben a sorrendben, ahogy írom. Alig tettük le a fenekünket, Sava rögtön felpattant, és elindult poharak után nézni, én közben Gerébet figyeltem, aki komoran meredt maga elé, mint az az ember, akit vagy nem érdekel semmi, vagy nem először járt már ebben a házban, melynek személytelen sivársága elaltatja az emberben a kíváncsiságot. Csattogó papucsában visszatért hozzánk Sava, hatalmas markában három apró, víztől csepegő pohárral, a tenyerek erezetében hiába lestem a munka fényes, keskeny csíkjait, csak valami sárgás, tompa fehérség árulkodott arról, hogy valaha keményen megfogták a dolog végét. Kinyitottuk az üveget, ő töltött, koccintottunk. Mikor pohara a Gerébéhez ért, megremegett a mester keze, s az ital fele kiloccsant a fakó rongyszőnyegre...

41

Fiam! Hetek óta azt se mondod, hogy né, ti bolondok, hát élek, ha nem tudnátok! Legalább egy levelezőlapot firkantanál, nekünk az is elég. Mentséget most ne keress, mert mindenképpen írnod kellett volna. Ha másért nem, anyád miatt, aki már föl-fölkel, járkál a lakásban erre-arra, de még igen messze áll a tényleges gyógyulástól. Talán meg se gyógyul soha. De ezt neki nem szabad tudnia, mert amúgy is borúlátó, és mindennap elsiratja a sorsát. Ennyit mondanék, fiam, ezt a kis levelet is a posta előtt csempészttem be a borítékba, de soraiban anyád majd részletesebben megírja gondjait.

Édes fiam! Most már úgy vagyok, hogy két lábon döglődöm itt a négy fal között. Kimozdulni még nem tudok, de hála a televíziónak, látom, miként megy előre a világ. Csak terólad nem tudok semmit, és ez nagyon fáj, mert úgy ígérted, hogy legalább hetente értesítesz arról, hogyan élsz. Megértem én, fiacskám, a te bánatodat, hogy most már lélekben egyedül kell megállnod a helyed, de hát ittmaradunk neked mi, akik változatlanul szeretünk, becsülünk, aggódunk érted, és azt kívánjuk, ha megkapnád a magad útját s nyugalma az életben. Lehet, fiam, hogy mi voltunk a hibásak, károtokra volt a mi egész gyengeségünk, ahogy benneteket neveltünk, mert sokan voltatok, s mi azt hittük, egy vér – egy fajta, s ha az egyikkel úgy kell bánni, akkor a másikkal is úgy. És nem figyeltünk föl idejében arra, hogy mindőtöknek megvan a maga lelke, és azzal külön kell foglalkozni. Elmulasztottuk ezt, fiam, de azért szerencsére becsületes emberek lettetek, s ha van hozzá erőtök, ne hányjatok most már semmit a szemünkre. Fáradt emberek voltunk mi már fiatal korunkban, jókora istenverése volt életünkre a háború, amennyi betegség lábrakapott akkor, mind átkínlódtuk magunkat rajtuk. Nekem fogaim hulltak a skorbuttól, apádnak a szíve gyengült az erőfeszítésektől, izgalmaktól, s jött aztán a vérhas, torokgyík, skarlát, tifusz, ezek voltak a mi hűséges kísérőink, amerre léptünk, jöttek ők is utánunk. Ezután négy gyermeket kihordani, táplálni azokban az időkben, mikor marmaládéhoz alig jutottunk, a cukorkáról nem is beszélve, amikor a kenyeret, cukrot, olajat kiporciózva, sorbanállással osztogatták, s fukarul féltettünk mi is minden falatot... Ne vádolj érte, kisfiam! Én tudom igazán, mennyit kellett hadakoznunk, míg igazságot tudtunk tenni köztetek egy-egy szelet cukroskenyérért. Szakadt meg a szívem olyankor, de nem lehettem részrehajló, mert azonnal kitört volna a családi háborúság, martátok volna egymást, mint a rosszfajta kutyák... Veszekedtetek így is eleget. No, de elmúltak azok az idők. Rég volt minden, minek emlékezni rá? Csak azt akarom mondani, fiam, hogy ilyen élettél a hátad mögött lehetsz ugyan vétkes, tévelygő, de nem ostromozhatod magad a végtelenségig. Azoknak az időknek a nehézségeit, tévedéseit fizetjük ma – korán megöregedve, megrokknva, s ezért szeretnénk nagyon, ha ti nem járnátok a mi nyomainkon, ezért érdekel oly aggasztóan mindannyiótok sorsa, s köztük a tiéd is, fiacskám! Néha szidom magamat azért, hogy olyan könnyen és félénken engedtünk nektek, amikor kijelentettétek, hogy ti már felnőttek vagytok, s hagyjunk titeket úgy cselekedni, ahogy jónak látjátok. Még kényelmes is volt számunkra ez a megalkuvás, hiszen így megmenekülhattunk az örökös viták, csatározások jó részétől. De csak most látom, milyen kockázatos dolog gyermekeket korán a sorsukra hagyni, saját fejük után engedni, abban a hitben, hogy ez majd az egyéniség kialakulását segíti. Ezért fogadtuk oly könnyen szívünkbe Liát is, bár megvoltak vele szemben a magam ösztönös érzései, mint minden öregedő asszonynak és anyának. De te azt mondtad, hogy így szereted, ahogy van, és látszott rajtad, hogy ebben annyira hajthatatlan vagy, mint még soha másban. Mert mi történt, ha mi egyszerűen letiltjuk ezt a kapcsolatot? Könnyen megtehettük volna – szülők voltunk, oldalunkon a tekintély és az erő, a te dolgod meg a szófogadás és az engedelmisség. Csakhogy abban az esetben örökké ránk vicсорítasz, mint az életben mások a zsarnokokra, akiket te is szívből utáltál és gyűlöltél mindig. És igazad lett volna... De így vajon hová jutottunk az óvatossággal? Tudhatom-e én, mikor fordul ellenem a „jaj, nehogy megsértsem a lelkét!” gyávasága? Bizony, gyáva is voltam, szemet hunytam olyasmi fölött is, amiben pedig szavam lett volna... De hát anya vagyok, ezt értsd meg, nem tudtam az idegen szemével nézni rád, nem sejtettem, hogy saját elképzelésem az emberek közötti kapcsolatok természetéről, mivel utópia, a fejedre, vele együtt a mi fejünkre hull egyszer vissza! Milyen könnyű utólag bölcselkedni: így kellett volna, úgy kellett volna... Ám mindettől függetlenül, ne tórd soha a megaláztatást, a fennhangon hirdetett tekintélyt. Tetteidért pedig vállald ezután is a felelősséget, így talán könnyebb legyőzni a nehézségeket. Ezt a hallgatásodra is értem. Én már nem várom, hogy megszólalj. Te tudod, mi a jó: írni nekünk, vagy hallgatni. De legalább üzenj, hogy élsz. Ennyit elvárhatunk.

U.i. Ahogy egy kicsit megerősödtem, küldök egy kis hazait!

Kicsi Zsolt! Örömmel tudatlak, hogy túl vagyok a nehezen! Megvolt a vizsga, a profok nagyon megizzasztottak, de aztán csak kivágtam magamat. Mindenből kifágyattak, hadd lássák, mit tud ez a taknyos leányzó, aki kétszer kettes festményt pingált az államvizsgára, és most, hogy elkészült, szörnyen utálja az egészet. Jolly drágám, nem vagyok e pályára való, kezemet a félelem vezeti. A rettegő gondolat, nehogy valamiképpen felsüljek mások előtt. Legszívesebben kifutnék a világból, hát minek nekem ilyen és ekkora súlyt magamra vennem? Csakhogy már késő, a visszafordulás még képtelenebb megoldásnak tűnik. De hogyan lehet félelemből festeni? Remeg a kezem, mindenkinek tetszeni akarok, és végül magamat utálom meg a nagy szolgálatkészségben. Így történt, kedvesem, és bár jó jegyet kaptam, most a legszívesebben elbújnék előled, hogy ne is lásd piruló arcomat, amelyet simulékony behódolásom miatt korbácsol a szégyen... De hiszen most jövök rá, mit akartam írni neked: szabad vagyok a választásra, szüleimnek letudva az, amivel tartozom nekik, amiért fölneveltek, etettek, ruháztattak, iskolába-egyetemre jártattak... Betöltöttem az álmukat: okleveles művész lett a lányuk. De mihez kezdek ezután? Ha tovább játszom ezt a szerepet, akkor minden kezdődik előről... Szakítani kellene, erő kellene, élető levegő, bátorság... Jön a kihelyezés, csak egy szavamba kerülne... Talán most ki tudnám vívni függetlenségemet, ahogy azt már gyermekkoromban annyira szerettem volna, amikor mindent szigorúan előírtak: mit játszom, kivel állok szóba a gyermekek közül, hánykor fekszem, mennyit tanulok, reggel vagy este iszom-e meg a csupor tejet, ki kísér haza a tánciskolából, milyen ruhát varrnak nekem... És ez így ment mindenben, a végtelenségig. Szófogadó kis rabszolga voltam, aki csak néha lázadt föl, akkor is nyafogva, akár a beteg macska, mely állatot különben szívből utálok. De most ennek szeretnék véget vetni, felnőttésem jogán. Hogy valóban szembenézhessek azokkal az akadályokkal, melyekről annyit írtál. Drágám, még nem látom világosan, hol is állok, s miként tudnám berendezni az életem, de azt tudom, hogy szeretlek, és ez most nekem egyelőre elég. Jövő héten indulunk Bukarestbe, a nagy útra. Kérlek, légy mellettem gondolatban, hogy erős lehessenek. Hogy egyszer majd lelkiismeretfurdalás nélkül tudjuk megünnepelni felszabadulásom pillanatát. Még nem tudom, milyen sors vár rám, mit akarok – erőmtől függ minden. Napok kérdése, és végleg eldől, méltó lehetek-e hozzád?

Bátyókám! Biztosan már a pokolba kívántál, amiért félbehagytam történetemet. Azt nem tudom pontosan, hogy a legizgalmasabb pontnál-e, ezt dönts el magad, ha tudod. Sajnos, a helyzet a következő: nem tudok órák hosszát s. gelní a papír előtt, még a te kedvedért sem. Ha festek is, állandó mászkálhatnékom támad, minden apró alkalmat ürügyül használok arra, hogy késleltessem a munka tényleges perceit. Minek nevezi ezt vajon a lélektan, gátlásnak-e vagy másegyébnek, tény az, hogy ezen a dolgon – bár számtalanszor megkíséreltem – eddig még képtelen voltam változtatni. Az írásról még csak annyit, szörnyen szeretek egy-kettő túlesni rajta. Ezért olyan förtelmesek a betűim, kuszák és elfolyóak a sorok, ezért fogyott ki belőlem tegnapelőtt a szusz a levél kellős közepén, hogy egy napig nem is akartam betűt látni... Na, de ha már ennyire megkínóztalak, jöjjön a megváltás, nyisd ki enyhén szőrös lapátfüleid, hogy szavamat megértsed.

Ott tartottam, gondolom, a koccintásnál, amikor a mester poharából a drága vodka kilötyt a földre. A mester erre csak legyintett, mintha azt mondaná – hagyjátok, fiúk, a fenébe! –, és mi hagytuk, mert újratelt a kiürült pohár, s magunkba dönthettük az átkozott italt. A diskurzus nehezen indult: ki-ki a saját cipőjét, papucsát vizsgálgatta, okos tanácsot remélve onnan, aztán megtörve a csendet, kérdeztem Savától, miképpen mennek náluk a dolgok.

Sok a lótas-futás, magyarázta sóhajtván, mintha sohasem lenne elég, amennyit dolgozik az ember, de hát meg kell érteni, mert sokat szállítanak külföldre, az a valuta nem sétál be magától az ország zsebébe. Persze, ezt az emberek nehezen értik meg, panaszkolta, nem mindenki lát az orránál tovább...

Erre bevallottam neki, hogy némely esetben én sem, ha nem magyarázzák meg érthetően, hogy mi a dörgés. Ha csak azt mondják, hogy nosza, pattanj, csináld meg, mert kell! ... Ezen aztán egy kicsit elvitatkoztunk, ő váltig erősítgette, hogy ilyesmire legtöbbször nincs idő, s amit ezzel töltene az ember, azt hasznosabb dolgokra is felhasználhatja, mint például, hogy elvégezze azt a feladatot, amivel megbízták. Meg aztán, ha volna is rá idő, fűzte tovább gondolatait, tövig koptathatnám a nyelvem, akkor is szüntelenül mondanom kéne, hogy ezt ezért meg azért, mert az emberek nem elégednek meg egy-két pajtáskodó szóval, sokat szeretnek dumálni, hű, hogy szeretnek, ha rajtuk múlna, az egész műszak egy nagy duma-parti volna, aminek a végén aztán csöndesen megegyeznének, hogy ez derék nap volt, s jó, hogy eltelt...

Egyszóval így okoskodtunk ott, a kis kuckó homályában, majd újra töltöttünk, ittunk. Már oldódott a hangulat, s egészen természetesen tehettem föl a nagy kérdést: mi hír a családról? Fél szemmel Gerébre lestem, láttam, megfeszül a figyelemtől, de Savát sem akartam szem elől téveszteni. Szavaimra összegörnyedt, még inkább magába roskadt, s remegő, rekedtes hangon Geréb felé fordult: Kérjük meg a tanár urat is...

Hogy-hogy? – kaptam föl a fejem. Úgy ért az egész, mint egy belevaló, tenyeres pofon.

Te tudsz valamit? – ripakodtam Gerébre, aki elvörösödött, dühösen felugrott, és kétségbeesetten hadonászni kezdett.

Miért akar engem is bemószerolni, tata? – kiabált át a fejem fölött Sava felé. Mi dolgom nekem a maga családi életével?

Hát éppen nem kevés, s jól tenné, ha nem kiabálna úgy, mert az én házámban van! ...

De hát az istenfáját, ezt kellett megérnem, amiért a lányát segítettem? Hát ez lett a vége? Ahelyett, hogy megköszönné, hogy a maga nagy hangján kívül néha még embermódra is szóltak ahhoz a gyerekhez? Hogy biztatta valaki, mert tehetséges volt? Ez az én bűnöm?

Nem a versezetekről van szó, tanár úr, maga azt tudja nagyon jól... Akkor miről, jóember? Ha nekem itt rejtvényben beszél, fogom magam és odábbállok... Az utolsó szavaknál jelentőségteljesen felém villantak a szemei. Nem addig az! – pattant föl a mester, és Geréb elé állt. Innen addig egy lépést sem tesz, amíg ki nem mondom, ami a szívemen! Másodpernyi szünetet tartott, amíg remegő kézzel telitöltötte poharát, és egy hajtással torkára döntötte a jófajta lengyel itókát.

Hát emlékszik-e, tanár úr, köszörülte a torkát, mikor legelőször szóba álltunk az iskolában? Mert ha nem, én azt annál jobban észben tartottam. Akkor maga azt kérdezte, igaz-e, hogy miért olyan ideges a kislányom, szokott-e itthon tanulni, ki foglalkozik vele, veszekedünk-e sokat a családban? Emlékszik? Én már akkor, ott megmondtam magának, hogy ne dugja az orrát olyan helyre, ahol semmi keresnivalója. Világos beszéd volt, érthetett volna belőle. Ilyen kereken szoktam megmondani a gyárban is, ha valaki nagyon kavarja a sz..t. Nohát, maga is kellett volna hogy értsen ebből... De maga nem és nem, mert továbbra is csak szaglászott utánam, mintha az a lánygyermek tőlünk nem kapott volna meg mindent... Ki ellen fogta maga a lányom pártját, tanár úr? Csak nem a család ellen? Csak nem azok ellen, akik munkás verítékük árán, nagynehezen fölnevelték? Akik ruházták, etették? Akik a vérüket adták azért, hogy nyugodtan, békén tanulhasson, hogy ne legyen neki ideje mindenféle marhasággal foglalkozni, amivel manapság a mai ifjak oly szívesen felvágna? És miért bujtatta arra, kértem én végül, hogy elhagyja a fajtáját, az apja nyelvét, bár ez minden ember legszentebb

magánügye? Miért nem volt mindegy magának, kérdem én, ha már úgylis magyar iskolába járt? Törődött volna inkább azzal, hogy tanítsa, hogy tanuljon, de a legszentebb érzéshez nem kellett volna nyúlnia! Nem érzi hibásnak magát, tanár úr?

Záporozó vádjá után mély lélegzetet vett, és fáradtan lehuppant az ágyra, mellém. Geréb többször is közbe akart vágni, láttam rajta, hogy alig bírja türtőztetni magát, ám ilyenkor oldalba böktém, hogy hallgasson, attól félve, hogy végül a szemem láttára ököltre mennek. De most már nem lehetett visszatartani semmitől, csapzott haja a homlokában, levágta a poharat a keze ügyébe eső első székre, és rákezdt a magáéra:

Ha már így állunk, Sava gazda, nézzük meg az egészet úgy, ahogy volt! Ha magának olyan szent a családjá, ahogy azt itt elmondta nekünk, akkor azt miért nem említette, hányszor verte el részegen a feleségét meg a lányát? És ha olyan nagyra van azzal, hogy milyen embernek nevelje az utódját, akkor azt nem veréssel és erőszakkal kell intézni, hanem idejében megfontolni a dolgot, s nem csak akkor, amikor a gyermeknek már kialakult, érzékeny jelleme van... Ne higgye, hogy nem ismerem a maga és a felesége egyezségét, mert nemcsak magával álltam én szóba az évek során! Tudok róla, milyen szép és becsületes szándékkal vágtak neki a családi életnek, s én azt a maga helyében nem tapostam volna ilyen csúnyán sárba! ... Igen is, azt mondtam a lányának, döntse el, ami akar lenni igazából – román-e vagy magyar? Hiszen nap mint nap látszott, hogyan emésztí őt ez a gondolat, ez a tisztázatlanság, pedig maguk valamikor olyan szépen eldöntötték, s végül se ide nem tartozott, se oda... A lányka nagyon rosszul kezdett tanulni, nem figyelt az órákon, verseket írt. Egyszer elvettem tőle a próbálkozásait, s akkor nagyon megijedt, zokogva rimázkodott, adjam vissza neki azonnal, mert semmi érdekeset nem találok bennük. Hát tudja meg, igenis, találtam! Megmutatkozott bennük egy igen tehetséges, ígéretes kislány, akit kár lett volna elveszíteni, akit támogatni kellett volna, hogy szellemileg tovább fejlődhessék. Benne volt a versekben ugyanakkor a maguk egész élete úgy, ahogy azt a leányka látta, érezte, és én most is azt mondom, hogy végső döntés nélkül ezt az életet nem lehetett volna tovább elviselni! Ez az én bűnöm, Sava úr? Hát én fordítottam maga ellen a lányát?

Mégsem kellett volna beleszóljon, hajtogatta a mester a magáét. Én azt is megmondtam, hogy ha maga így tesz tovább, rossz vége lesz. És aztán úgy is lett, igazam van? Mire céloz? kérdeztem rosszat sejtve a mestert. Csak arra, hogy a tanár urat én elintéztem! Feljelentettem biza, de olyan tiszta a lelkiismeretem, mint a patyolat! Ő befolyásolt, ő feleljen! Mert ez már sovinizmus, amit művelt...

Mondja még egyszer! üvöltötte Geréb, mire gyorsan nyakon fogtam, és a fülébe sziszegtem, hogy tűnjön el innen gyorsan, mert megbánja. De amíg kivezettem, a mester mindegyre jött utánunk, s szórta útszéli átkait a magából kivetkőzött Gerébre.

Mondom én biza, százszor is, ha kell, mert ez nem eljárás, befolyásolni a gyereket, hogy elhagyja az apja nemzetiségét, ezt én mindenképpen csak elítélni tudom... Az utolsó szavakat már nem hallottuk. Jobbnak láttam Gerébbel tartani, aki még remegett a fölháborodástól, s talán még valamilyen hülyeséget is csinál, ha hazáig nem kísérem, s nem húzunk be még vagy két pohár rumot. A hülyeség után most okosnak kell lennünk, figyelmeztettem, gondoljuk meg jól, mihez kezdünk. A fene gondolkozik még, legyintett kimerülten Geréb, úgysem vehetik komolyan...

Azt nem te fogod megállapítani!

Az én lelkiismeretem tiszta, ezt jól véd az eszedbe! Még akkor is, ha valaki ezért felbolygatta az iskolát. Hát már egy ilyen nyilvánvaló ügyben is mentegesse az ember magát, mintha...

Jó, jó, akkor most hallgassunk...

És így hallgattunk még egy fél órán át, míg teljesen besötétedett. Akkor jó éjszakát mormogtunk egymásnak, és felkavarodott gyomorral megindultam a repülőhíd felé. Míg kimerülten lépegettem, végig az volt az érzésem, hogy a délutánt csak álmodtam, mert csak álomban szoktak ilyen szörnyen bonyolódni, kuszálódni a dolgok. Ezt akartam elmondani neked, öregem, meg azt, hogy azóta – de különben is – nálunk nem történik semmi. Egyáltalán semmi.

44

Édesanyám! Nagyon igazad van, meg is értelek, de ezzel még nem tudlak kifizetni. A te sokat próbált anyai szívednél nem mennek az effajta hízelkedések. Hiába, te is hozzánőttél a mai fiatalokhoz, akiket nem lehet egyszerűen kifizetni egy-két baráti gesztussal. Hidd el mégis, hogy alapos okom volt a hallgatásra. A te „kicsi” fiad olyan helyzetbe jutott, mint a sebzett kuvasz, amelyik ilyenkor elvonul a vackára, s ott sebeit nyalogatva vinnyog, amíg eléggé erősnek s gyógyultnak érzi magát. Nem kell most háborgatni. Nem segít rajta részvét, együttérzés, nem segítenek magas eszmék, sem anyai lágy simogatások. Minket úgy szoktattatok, vagy – engedtetek, gyöngeségből, ahogy te mondod, hogy magunk rendezzük el az életünk. Ez sok mindenben múlik, s hogy több ízben nem sikerült, nem a mi hibánk. De az alapvető dolgokban is szeretnék felnőtt lenni már ezután: olyan hajó, melynek nem kell isten tudja hány SOS-jelet leadnia, mert valahol elvesztette az egyik horgonyát... Szóval, így voltam én most, a nehezén túl már csak mosolygok anyai lázongásodon – ebből látom, hogy lassan-lassan második gyermekkorodba értél. Lia és az én ügyemmel ti ne törődjete, tegyetek úgy, akár eddig. Valahogy mindent helyreráz az idő s a közös türelem. Apámnak üzenem, ne izguljon, mert a felhők eloszlottak. No persze, igazán sosem takarodnak el az ember feje fölül, de valahogy mindig kifogunk rajtuk, és a szemükbe nevetünk, amikor nagy dérral-dúrral éppen villámlani készülnek...

Máris sokat fecsegetem, igénybe véve rossz szemedet, és én nem akarok bajt okozni nektek, ha nincs rá föltétlenül szükség.

45

Öcsikém! Mindketten beleizzadtunk már, ahogy látom. Ami a tiéd, azt elismerem – jó munkát végeztél. Ki hitte volna, igaz, hogy egy ilyen nyomorúságos esetből feljelentés lesz, majd túlbuzgó hangulatkeltés? Figyeld csak, hogy egyetlen elrontott családi élet felgyúlt szenvedélye hány emberen ver végig, és lényegében miért? ... Mert vannak, akik nem tudják közömbösen nézni, ahogy más vadul rombol. Ezt nevezzük a magánügyek közügyiesedésének... Ha eddig kételkedtél benne, most saját szemeddel láthattad, hová vezethet az elvakultság, a nyelvi türelmetlenség, ha ez ráadásul egy elrontott kevert házassággal párosul... A Geréb ügye szerintem el fog simulni, ha ezután nem csinál semmilyen marhaságot. Ha mégis így tenne, akkor aztán menthetetlenül őt vonják felelősségre, meglesz a bűnbak, akit kérdőre lehet vonni mindenért, akivel példát lehet statuálni. A feljelentő és a további hangulatkeltő majd a háttérben maradnak, az ő vétkük eltörpül Geréb esetleges ballépése mellett, mert ha igazában ártatlan, akkor ennek tudatában nyugodtan, higgadtan kellene továbbra is viselkednie. Ha pedig mégis kijön a sodrából, akkor így gondolkodnak az emberek: lám, kell lennie valaminek a füle mögött, tehát az addig „aljasul” ügyködők gyanúja mégsem olyan megalapozatlan! ... Érted ezt a lélektani társasjátékot? Ha nem érted, meg Geréb nem érti, akkor ti vagytok az élet elvesztett gyermekei. Bárki belétek köthet, s ti nyugodt szívvel, fapofával úgy védekeztek, hogy nem védekeztek. Mert elsősorban az a gyanús, akit gyanúsítanak... Azt, hiszem, most hiába oktatlak téged az élet-leckéből, amíg magad teljesen meg nem győződsz róla, el sem hiszed nekem... Na igen, az anyát aztán végre hazaröpítette a tengerparti gyors. Híreidet

ismervén, már én is magabiztosabban kérdezősködhettem. Nyugtasd meg Geréb barátodat, hogy a kislány most román líceumba jár, s éppen az ő unszolására döntött úgy, hogy apja nemzetiségét választja. Ez az egészen a legnagyobb paradoxon, a mosolygós tragédia. A tanulással nem volt baj, ismerte a nyelvet, az irodalmat, csak hogy mostani társai ugyanolyan gyanakvóan fogadták, mint nálatok, a magyar iskolában. Te nem vagy igazi román... – hajtogatják, mert az ilyesmi hamar kitudódik, s hosszú ideig szóba se álltak vele, vagy legalábbis úgy viselkedtek vele, hogy Erikának nem volt kedve közéjük vegyülni. Igen, a jegyet, amely mindenki mástól megkülönböztette, ezután is hordani kellett, csak a változatosság kedvéért nem a homlokán, hanem a lelkében, amely valószínű, született túlérzékenysége miatt végül is nem viselhette el a sok bizonytalanságot, és hirtelen felmondta a szolgálatot. Így fizet a szülők tévedéseikért ártatlanul és fiatalon, s amit itt még tenni lehet, az a legmagasabb rendű tapintat... Ez kellene, hogy végigkísérje egész életén ezután, de lesz-e ember, aki e feladatra vállalkozik? Aki mindegyre tudatosítja a lányban, hogy dilemmája nem valódi, csak a környezete állította furcsa csapda, amely által még inkább megerősödhet? Ezen kellene mélyen gondolkoznunk, miközben szép és nyugtató szavakat mondunk testvériségről és egyenlőségről. Ezen kellene neked is töprengeni, nehogy végleg magadra maradj!

46

Jolly, drágám! A fővárosi nyárban zápolok, az itteni főiskola kertjében... Torkomban úgy lüktet a szívem, mint egy lázas seb. Körülöttem kisebb-nagyobb csoportok heverésznek a száradó fűvön lányok és fiúk, ismeretlenek és kollégáim, de most mindenki annyira távol van tőlem, mintha egy távcső kicsinyítő végébe néznék. A hangjukat, a zívajukat is csak vattafalon át érzzelem, kezeim között vékony rezgőfűvet morzsolok, mellettem a szatyrom, figyelem, ahogy morzsára vadászva bejárják a hangyák, most rád sem tudok teljes szívvel gondolni, csak annyi világos, hogy ez a levél neked készül, talán az első, talán az utolsó, a címezést is meg kell néznem a kis noteszemben, mindent elfelejtek, ami eddigi életemben lényeges volt, talán a nevemet sem tudnám pontosan elmondani, ha kérdeznék, de egyelőre senki sem kérdi, akár meg is szökhetnék e lázas várakozásból, ahol jövőre sorsok dőlnek el hosszas viták, tülekedések és meggyőzések után, kimehetnék a villamostól hangos szűk utcácskába, elindulhatnék bármelyik irányba, mert senki sem keresne, az én életem immár csak az enyém, azt kezdek vele, amit éppen jónak látok... De lusta vagyok ahhoz, hogy ezt a játékot most végigjátsszam, csak ülök kábán a záporozó napsugarak alatt, időnként nehézkesen felállok, megnedvesítem a zsebkendőmet, kiterítem a homlokomra, s várom, történjék velem bármi. Valami! Időnként kijön egy-egy, az izgalomtól kába srác, a többiek körülállják, csak én ülök a földön tovább, rendületlenül, ez az első hely, amit magam választottam, bárkitől függetlenül, olyan csodálatos érzés a döntés, hogy mind csak halogatnám, hadd tartson egyre tovább, minél tovább, de nem lehet, egyik barátnőm most erősen noszogat, gyorsan, gyorsan, befelé, ezt hadarja, ennyit értek, megrázom magam, mint az ázott kutya, beténfergek a hűvös terembe, kedves, mosolygós arcok néznek rám, tanácsokat, biztatásokat hallok oldalról, a hátam mögül, mindenünnen, de nekem most hagyjanak békét, nem kellenek a segítő kezek, a jóindulat, én meg akarom most tenni az első lépést feléd úgy, ahogy a szívem diktálja, de jaj, a szívem a torkomban, szavát se értem, kifakadni készülő seb, nincsen rá orvosság, csak ezek az örökké mosolygó arcok, valaki a fülemben súg, van itt még egy Kolozsvár melletti hely, ingázással naponta elérhető, kié ez a hang, mit akar, miért avatkozik az életembe, de már késő, a fejem bólint, nem akarom, tollam siklik, nem, nem akarom, ott van a nevem, aláírtam, pedig nem akarom, elárultalak, kicsi Zsoltom, gyenge voltam, de nem akarom! ...

Uram! Tudatom önnel, hogy lányom, Lia nevezetű, súlyos állapotban fekszik a kórházban. Betegen hozták haza Bukarestből a mentők, egész idő alatt félrebeszélte, és az ön nevét emlegette, érthetetlen szavak kíséretében. Az orvos szerint teljes nyugalomra van szüksége, a vizsga viszontagságai és egyéb izgalmi állapotok nagymértékben kimerítették. Gyanítom, hogy itt még egyébről is szó van, és ez a kettejük kapcsolata, ha nevezhetem egyáltalán így az ön rossz hatását leányunkra. Mert azt igenis állíthatom, hogy amióta önnel megismerkedett, teljesen megváltozott, a család iránti érzelmei láthatóan meghidegültek, mintha ön valami láthatatlan erővel megbűvölte volna, természetesen a lehető legrosszabb értelemben használva ezt a kifejezést. Erre utalhat az az önmagában teljesen oktan mondatfoszlány, amit beteg állapotban többször emlegetett, bizonyos „szabadsággal” kapcsolatban.

Ön tudta és tudja, miként viszonyultunk mi, szülők, a maguk kapcsolatához. Mi úgy értesültünk pedig, hogy ez az ún. viszony újévtől megszakadt, és akkor kimondhatatlan hálát éreztünk ön iránt, amiért végül is megértette és helyesen értékelte fáradozásainkat. Tudjuk, hogy önnek megvannak a saját céljai, elképzelései, ön egy másik, számunkra felfokozott indulatokkal rendelkező nép szülötte, valószínű ön sem igen érti meg a mi gondjainkat, tehát sokkal jobb, ha józanul átgondolva a dolgokat, végérvényesen békén hagyja Liát, akinek amúgy is hosszas gyógyulásra, kikapcsolódásra, feledésre van szüksége. Nagyon kérem, lányom esetleges leveleit, amelyeket az utóbbi időben feltételezhetően önhöz címzett, tekintse semmisnek, minthogy a lány észbeli állapotáért jelenleg senki más nem felelhet, csakis én, a család fenntartója, a lány törvényes apja.

Kérem tekintsen el levelemnek az ön szemében esetleg hűvösnek tűnő hangjáért, de sem én, sem feleségem semmi egyebet nem érzünk az ön irányában, talán még itt-ott tartóztattam magamat.

Dr. Timaru.

48.*

Kedvesem! Lám-lám, mennyit vártunk erre a napra! El is jött, de csak olyan, mint a többi, megoldatlan sorsunkat hordja a hátán, ahogy bele-beletörli ragyogó arcát a vattás esőfelhőkbe, amelyek egyszeriben szétfutnak az égen, s ülnek fölöttünk virrasztva, világsiratással fenyegetve. A kétségbeesett rigók élesen füttyentgetnek a fák tetején, siratják az elvonuló, szép időket, fiatalságunk kamasznapjait, hiszen ők is a morzsákból élnek, akárcsak mi. Egy kis derű, egy kis komolyság, egy kis harag, egy kis lelkesedés, egy kis szabadság, mindenünk megvolt kicsiben, ártatlanul, s most az következett volna, hogy mindenből nagykanállal faljunk. Hogy te most hirtelen elrontottad a gyomrod tőle, ne csodálkozz rajta. Szomorú helyzet, de majd csak elmúlik. Igaz, életemben akkora csapás nem ért, mint azon a napon, amikor minden erőd elhagyott, és hűtlen lettél a szabadság szelleméhez. Ha valódi színpadon játszódjuk el, a megrendülést könnyű lett volna mímelnem – fájt a szívem érted. Most már tompábban, békésebben sajog, nincs is baj, csak te lábaj ki valahogy a hínárból, amibe akaratod ellenére jobban belegabalyodtál, mint sejthetted volna valaha. Börtönöd jelenleg megerősített őrséggel s az elképzelhető legpontosabban működik. A szabadulás nagy önfegyelmet és kitartást kíván, s én nem tudom, lesz-e neked elég erőd hozzá. Apád az ő részéről megteszi a magáét. Levele, amelyben felszólít a végleges szakításra, világos és félreérthetetlen. Betegségedről is csak kerülő utakon értesültem, s e hírek ellentmondanak egymásnak. Kezdem azt gondolni, hogy... De nem gondolok semmit, tán ez lesz a legjobb. Szomorú, kegyetlen dolog, ha a gyanakvás és bizalmatlanság fészket ver valahol. Mondd, mivel lehetne végleg száműzni őket az életből?

Addig is, marad a remény, s részemről a szigorú eltökéltség: nekünk együtt kell élnünk jóban-rosszban, perlekedve és kibékülve, megalkudva vagy kitartva saját igazunk mellett, úgy, ahogy naponta élnek egymás mellett emberek – feleselő nyelveken, szokásokon, dalokon, táncokon túl, egészen túl ezen a napon, melynek összesereglett felhőiből sűrű könnyek erednek lassan, miértünk.

** El nem küldött levél.*

Bukarest – Szentimrei Büdös, 1971. január–július.

2

VIRÁGÉNEKEK

(Lia naplója)

19.. *augusztus 2.* Jön a repülő, és beleremeg a házunk. Veszettül forog a két csavar, mint a légy szárnya a nyári levegőben. Ez maradt számomra a világból. Betéve tudom már az összes járatokat. Reggel kilenckor jön az első, tizenegykor az ellenkező irányból, majd háromkor zúgat a második, és ötkor jön visszafelé álmosan, sietősen. A menetrend közé szorult az életem, zörgő ablakokkal mérem az időt. Apám szerint az orvos elsötétített, csöndes szobát rendelt. És az intézethez hasonló, izolációs életmódot. Anyu lábujjhegyen jár, akár a macska, de azért hallok a lépteit, tudom, mikor motoz az ajtó mellett, engem figyelve.

Egész nap festek. Porosan villog rám a szomszéd szobát leválasztó szárnyas üvegajtó, mögötte lapul a külön miattam ráaggatott drapéria. Egérszíne van. Különösen ha az ablak zsaluin át már nem szüremlik szemernyi napfény sem a szobába.

A színeket jobbra hozzávetőlegesen keverhetem ki. Picassoval vigasztalom magam, meg a különböző korszakaival. Apámék azt szeretnék, ha már ősszel, de legkésőbb év végéig kiállításom lenne.

„Csak fess valami jó aktuálisat, drágám, sohase sajnáld a festéket, mi beszerzünk neked mindent, te csak végezd a dolgod...”

Ezt naponta el szokta mondani, talán hogy bátorítson. Pedig most még jobban rettegek kézbe venni az ecsetet, mint valaha. Naplót kezdtem írni, mert ez egy kis kikapcsolódás. Mintha lopva sétálni indulnék a házunkhoz közel eső temető fái alá. Ilyenkor szabadnak érzem magam, és visszatér belém az ostoba életöröm.

19.. *augusztus 3.* Reggeltől estig szürke volt a szoba. Azt hiszem, esett odakint. Nem voltak nagy villámlások, dörgések, de a künti neszekből arra kellett következtetnem, hogy valami tömény nedvesség került a levegőbe. Anyám többször is csoszogott, apám meg prüsszkölt, valahányszor belépett hozzám. Ez nála kimondottan csak esős időben fordul elő. A festéssel keveset haladtam. Megbénít a kisszerűségem érzése: hát én lennék az, akinek professzorfestők gratuláltak? Egyáltalán: érek-e ezzel valamit? ... Étvágyam nincsen. Pedig együtt szoktunk ebédelni, nálam az egész család, s ilyenkor megtelik a szoba fénnel, amíg anyám ki-bejár az ajtón, s hol evőeszközöket, tányérokat, hol meg a fogásokat hozza. Utána minden jól becsukódik, visszaáll a megszokás, csak az edények zörögnek halkán, szüleim meg suttogva beszélnek.

Ma sóbafőttet ettünk kapormártással, utána jégbe hűtött dinnyét.

A színük is egészen más volt az ételeknek, mint ahogy én emlékeztem rájuk, de ízük az jó volt, mert anyám tud főzni, ezt meg kell adni. Olyan valószínűtlen világban élek! Szüleim csupa kellemes dolgokról beszélnek, mint: autó, amit nemsokára közös erővel összespórolunk; külföldi nyaralások és tanulmányutak; nagysikerű kiállítások; ruhák; hódítások. Kedvesen mosolyognak hozzám, már-már el is hiszek mindent, de egyszer csak vége szakad az ebédnek, anyám lerámolja az asztalt, apám és én megköszönjük az ételt, aztán ők kivonulnak, biztosan apa dolgozószobájában isszák a kávéjukat, ilyenkor nem hallok az ajtó mögött mozgolódni őket...

19.. *augusztus 5.* Nagypiac van odakünn, hallani a ház melletti zsibongást. Néha az ablakon át megpróbálok kilesni a piactérre, hogy embereket lássak, de apámék tejüvegre cseréltették az

átlátszó ablaktáblákat, hát lemondok szándékomról. Tudom, úgysem örülnének neki. Csak a naplóról nem tud senki. Egy fiók alján találtam, régi, keményfedelű füzet, életemben még ilyen szép füzetet nem láttam, azonnal megtetszett nekem, és elhatároztam, hogy ha egyszer nagyon el leszek keseredve, vagy egyedül érzem magam, akkor előveszem, és kiöntöm lapjain a lelkem. Végre, itt az alkalom. Ha jön valaki, gyorsan elrejttem a fehérnemű alá, ott biztonságban van. Vele együtt rejtegetem a Zsolt fényképét is. Magam sem tudom, miként maradt nálam, pedig úgy hiszem, apámék minden rá emlékeztető holmit eltüntettek az útból. Hiába kutattam át az egész szobát, forgattam fel már minden sarkot, csak ez a füzet került elő, meg valahol egy színházi műsorban ez az istentelenül ordináre gyorsfénykép... Itt csináltattuk egyszer, a nagypiacon. Éppen vasárnap volt, szedett-vedett öregember ácsorgott künn a bódé előtt, csupa rongy volt a ruhája. Masinája rozoga, özönvíz előtti, s három vaskos lábról nézett vaksi lencséjén át a világba. Azt hiszem, Zsolt vette észre először az öreget, s unszolt, hogy örvendeztessük meg. Én hülyeségnek tartottam, hogy akár őt lejt is kidobjunk, ennyit kért munkájáért az öreg, s egyre ígérette, hogy tizenöt perc alatt készen lesz a valódi képpel. Neki is gyürkőzött, ahogy illett, Zsolt hülyén vigyorgott, majd mikor az öreg a fekete harisnyán át a dobozba dugta a kezét, s belelöcsbölte a negatívot az előhívóba, Zsolt váltig erősködött: ne fáradjon tovább, mert neki tulajdonképpen egy fordított kép kell, ő azért fizeti ki a pénzt. Az öreg hiába rimánkodott, hogy ilyen elvetemült dolgokra ő nem vállalkozik, ne üzzünk csúfot a mesterségéből, Zsolt hajthatatlan maradt, az öreg markába nyomott egy ötlejest, kikapta kezéből a féligkész fényképet, és elszaladt. Alig bírtam utolérni... Most ez a kép került elő. Valahányszor rápillantok, hatalmas erő száll belém, a kis, csúnya, fekete embert látva bármit le tudnék győzni, de ha ettől is megfosztanak, nem tudom, mihez kezdek, hogy fogom kibírni hátralevő napjaimat. Vajon az öreg künn van-e még masinájával a piactéren? Jó volna ezt tudni és hinni, hogy változatlan a világ, csak az én életemben történt némi szomorú változás, mert ezzel a tudattal könnyebb lenne bármit elviselni.

19.. augusztus 10. Kész vagyok egy képpel, végre! Sikertől rávennem magamat, hogy felébredjen bennem az ambíció. Meg aztán apám is minden ebédnél a maga módján szelíden felhívta figyelmemet arra, milyen sikerült a kezdet, jó lenne minél előbb befejezve látni. Azt hiszem, sikerült munka, három sportoló fiú kemény küzdelmét igyekeztem ábrázolni a leg-hétköznapiabb eszközökkel. Persze láttam szenzációsabb képeket is, de ha jobban megnézem, ezt sem kell szégyenleni, s hát, istenem, hányan állítanak ki sokkal gyengébb művekkel, akkor nekem miért legyen megtiltva?

19.. augusztus 11. Apám meglepő híreket hozott Zsoltról. Ha ízlik az ebéd (megfigyeltem az utóbbi időben), szívesen mesél a kinti világról. Megpróbálom most teljes egészében idézni, amit mondott: „Add csak azt a sőtartót, Silvia, úgy, köszönöm szépen, szóval nem is tudjátok, milyen furcsa az emberi szerzet, ezt már mondták elégszer, de mint minden igazságot, ezt is újra és újra fel kell fedezni... Azt akarom mondani, hogy a mi közös kis banditánk, szóval rossz ómenünk, akinek igazán kár volna nevét az ajkunkra vennünk, megállított az utcán... Képzeljétek, olyan elvadult a kinézése, hogy ha történetesen öreg volna, az ember menten megsajnálná. Így azonban, ha ilyen fiatalokat látok, viszketni kezd a tenyerem, és azt mondom, minek építjük mi itt az új világot, ha az ilyen háládatlan szemetek zavartalanul megélhetnek benne? Jött nagy hajjal, legalább öt napos szakállal, becsületszavamra, mint Krisztus karikatúrája, pimaszul megrángatott a kabátom ujjánál fogva, s éreztem azt a savanykás, undorító, szeszgőzös leheletét, amint az arcomba csapott. Bizony mondom, legszívesebben milicistát hívtam volna azon nyomban, de az ember azért legtöbbször beéri a józan eszével, és csak annyit mondtam csöndesen, nagyon csöndesen, hogy mit akar, fiacskám? .. Erre aztán útszéli káromkodásba tört ki, és fenyegetett egyhuzamban, igazán kár volna most felidéznem

ezeket a triviális, vásári szavakat, de hogy láthassátok, hová juthat a felügyelet nélküli, szabad mai fiatalság, muszáj legalább egyet elmondanom a legenyhébbek közül, hát mondjuk azt, hogy menjen maga a kovácsoltvas atyáúristen ízéjébe ... Már bocsáss meg, Silvia drágám, s te is, Liácska, ezért a kis, akaratlan kitérőért, de azt szeretném, ha ti is látnátok, milyeneknek áll ma a világ, és hogy ezek semmibe veszik a szorgalmas, dolgos emberek fáradozását, fittyet hánynak a jóízűségnek és a normális emberi kapcsolatoknak, szabadjára engedik alantas ösztöneiket, megrongálják a jó közérzetet, és fölöslegesen egymás ellen hangolják embertársaikat. Az ilyen fiataloktól bármi kitelik, ezért hallani manapság annyi suttogó hírt gyilkosságokról, lopásokról, rablásokról, nemi erőszakról... Mindenki retteg, és senki sem emeli fel a hangját, olyan magasra, ahogy ezek a csirkefogók megérdemelnék... Nahát, most már aztán eleget csevegtünk, szedjük le az asztalt, és mindenki vissza, a saját dolgához!”

Ezzel jelentősegteljesen rám kacsintott, a szalvétával kényelmesen megtörülte nikotintól barnás, keskeny ajkait, még egyszer megdicsérte a tegnapi befejezett képet, és azt mondta, nem ártana festeni valamit az aratásról is.

19. augusztus 12. Egyre azon töprengek, vajon Zsolt miért nem ad életjelt magáról. Aztán eszembe jut a tegnapi história, és elszomorodom. Nincs is más, frissebb emlékem róla, csak a fekete, negatív fénykép, meg ez a hányingert keltő eset, amit apám oly „tapintatosan” adott elő. És mégsem lehet csak ennyi! Ez nem Zsolt, csak lényének egyik és egyáltalán nem legjellemzőbb része. Mostanig minden vágyam az volt, hogy kikerüljek abból az intézetből, mert biztosan tudtam – Zsolt majd megkeres, üzen nekem valamiképpen. És nem adhatom fel a reményt, mert a napok oly lustán, betegesen peregnek, s biztosan oly nehéz áttörnie ezen a falon, hiszen még én sem látok át rajta. Vajon, egyáltalán megbocsátotta nekem a pillanatnyi gyöngeséget? Tud-e valamit az én igazi sorsomról? Sejt-e, hogy beteg vagyok? Hogy végül is nem rajtam múlt az egész? Ah, természetlen ábrándok ezek, csak beléfájdul a fejem, ha túl sokat időzöm náluk. Az utóbbi napokban elég gyakran fáj a fejem, hirtelen tör rám, s aztán már csak szúr, tüzel, sajog a tarkóm, robbanni kész a koponyám, gyorsan beveszek vagy háromféle orvosságot, amit az intézetben írtak föl, s lassan belekábulok a csendbe.

Megfigyeltem, legtöbbször akkor jön rám a fejfájás, ha makacsul lehorgonyzok egy gondolat mellett, amelyet képtelen vagyok aztán megnyugtatóan lezárni. Lám, ahogy most átváltok egy másikra, máris enged a feszültség, könnyedén lépkedek egy új képzeletvilágban, és ez a világ most az aratás.

Mit tudok én az aratásról? Lássuk csak... Apámnak igaza van, egy kiállításához elengedhetetlen, hogy aratási képet fessen az ember, az az egyik biztos kapocs a „vérbő, robusztus jelenet”, amely nyilvánvalóan világgá kürtölheti, hogy az új élet sikerekkel és örömmel épül. Hát akkor, az aratás... Pedig engem mindig a színek hoztak lázba elsősorban. Nem tudok témában látni. Nem is vagyok meggyőződve arról, hogy kell-e föltétlenül... Így aztán rendszerint elkalandozok egy álomvilágba... Valamelyik nyáron gyakorlatozni voltunk a tengerparton, ott láttam először életemben aratást, egy autóbusból, amellyel végigrobogtuk a leg híresebb fürdőhelyeket. Óránként indulnak ezek a buszok, csak a nyitott ablakon becsapó ellenszél enyhít kissé a tájra ereszkedő hőség perzselésén, ott láttuk Zsoltal együtt, mert mellette ültem, a szárazföld mélyére hosszan benyúló, égő sárga búzaföldeken az ezüst kombájnokat, amelyek méltóságteljesen vonultak a magas táblák közepén, egy-egy apró piros traktor mögé fogva. Az egész olyan volt, akár a borbélyüzletben, mikor a srácok fejét nullásra nyírják, sávokban hullott a nyári föld arany haja, s a kombájn mögött egyenlő távolságokra apró kék dőltek összekötözve a letarolt földre. Aztán olyasmire is emlékeztem, hogy a kombájnt zöldeskék teherautó követte, ahogy a gyorsan robogó autóbusból egyáltalán kivehettem, s egy madárfejhez hasonló, a táj fölé magasodó bádoggcsőből sugárként ömlött a kicséptelt gabona a teherautó rakterébe... Ezen kívül még csak híradóban, majd a televízióban

láttam aratókat, meg azt is tudom tanulmányaimból, hogy valamikor kaszával, sarlóval is arattak. Lehet, hogy ma még vannak olyan helyek, ahol nem is lehetne másként... Ám hiába keresem ezekben az emlékeimben az embert, nem emlékszem másra, csak az egyszeri tájképre, amelyben a gép is inkább csak dekoráció volt. Színes foltok remegő tánca. De ha alaposabban utánagondolok, a gépeket is emberek kezelik.

19.. augusztus 15. Nem jutok tovább a búzatábla felvázolásánál. Egyre keresem a színt, amely arra a nyári utazásra emlékeztetne. Vagy túl citromosra sikerül, vagy rozsdás árnyalatokat kap, és a végén mindig dühösen lekenem alapozó festékkel.

Ma délután felharsant künn a közös fütytyjelünk. Ostoba dallamocska, valami sláger kezdőhangja, de nekem azonnal beleremegett a szívem, ahogy a piac irányából oly váratlanul és élesen a levegőbe röppent. Először nagyon megörültem, azt se tudtam, hogy csapjak le festéket, ecsetet a kezemből, aztán visszatorpantam, és szörnyen megijedtem: mi lesz, ha anyám is meghallja, mert nem hiszem, hogy ne ismernék ezt a jelzést, több, mint négy éven át hallhatták eleget, legfeljebb az elején nem tudták, miről lehet szó...

Csak álltam az ablaknál, visszafojtott lélegzettel, de úgy, hogy ha anyám valamiért belépne a szobámba, úgy tűnhessen, mintha ott állnék, meg nem is, hallgattam az időnként felerősödő kis fütytyjelet, de egyszer csak vége szakadt, és nem hallatszott egyéb a kinti zsibongásnál. Akkor úgy gondoltam, elmúlt már a veszély, nyugodtan odaléphetek a lefüggönyözött tejüveghez, bár tisztában voltam vele, hogy az ablakot nem tudom kinyitni, úgy építették, hogy csak igen magasan lehetett – egy fogantyút meghúzva – kitámasztani néhány keskeny táblácskát... Magam sem tudom, hogyan, de pityeregni kezdtem... Jaj, de jön most valaki, talán apu, gyorsan abbahagyom a naplórírást, holnap talán foly...

19.. augusztus 16. ...tatom.

Egy kicsit össze kell szednem magam, mert nagy dologról van szó. Még most sem hiszem egészen; olyan ostoba lehettem, hogy eddig nem jöttem rá a dolog nyitjára? És az is valószínűtlennek tűnik, hogy ilyen könnyen ölembe hulljon a szerencse.

Ahogy ott sírdogáltam az ablaknál, bánatomban az üvegnek dőltem, majd mikor hozzáfogtam, hogy szipogva letöröljem a könnyeket, ott, ahol nedves orrom hozzáért az üveghez, egy tenyérynyi folton hirtelen kiláttam a világra! Szinte meredten bámultam a piacra nyíló kis ablakot, s mikor magamhoz tértem kábulatomból, és odarohantam volna, hogy lássak is valamit az utca életéből, elpárolgott már a nedvesség, az üveg ismét mattá, áthatolhatatlanná vált, akár a köd. De ekkor már tudtam, mit kell tennem, csak vízre volt szükségem. A festékes dobozomból gyorsan előhalásztam egy rongyot, bemártottam az asztalon álló kancsóba, s jó darabon bő vízzel lemostam az ablaküveg egy részét.

Én ostoba! Mintha újra gyermek lennék. Rácsodálkoztam egy régesrég tudott, ám elfelejtett dologra. S még egyetemet is végeztem ráadásul...

Ujjongani lett volna kedvem! Két hete rostokolok itthon, teljes elzártságban, s most íme, hirtelen előttem a nagypiac színes nyüzsgése, a semleges homályba betörték a fények, az erőteljes villanások, az élet mozgása. A színek, a színek! A házunkat a piactól elválasztó betonkerítésen túl, a kőasztalok hosszú sorai előtt emberek tolonganak, hagymák, murkok, káposzták, padlizsánok, paprikák, különféle gyümölcsök tétován szemembe derengő, színekben tobzódó halmai között. Az utcán, kordé elé fogva, csapzott mokánylovacska rágja egykedvűen fejére aggatott zsákból a szénát, míg gazdája valahol a piaci forgatagban fő a napon vagy az útszéli kimérésben, s a gyorsan fogyó sör mellett osztja társaival a világ dolgait. Lesem az asztalok között cikázó, fennhangon kiabáló kályhafesték-árust, de csak szája

tátogását látni, a hangot kiszűri a fal, az ablaküveg. Majd lassan homályosodni kezd a kép, zsugorodik a panoráma, míg kezddhetem a vizes játékot újra, előlről.

Apám csodálkozott, hogy az aratással oly nehezen startolok. Annyira foglalkoztatta ez az ügy, hogy még a kávé után is visszalopódzott, s elbeszélgetett velem egy félórásckát, úgymond az én érdekemben. „Csudálkozom, kislányom, hogy az első sikerült kép után most annyira megmakacsolod magad. Jó, jó, nem éppen makacsság, elvétettem a kifejezést, ezért bocsánatodat kérem, de a megtorpanás már találóbb e magatartásodra. Nézzük csak rendre a dolgokat, nincs mit elsietnünk. Az aratás, az egy nagy, szent dolog, ugye? Hát tudod, hogy abból lesz nekünk a kenyér, amit az üzletből vásárolunk. A mi országunk mindig a kenyér országa volt, meg a kukoricáé, de ez utóbbiról most nem beszélünk... Tudsz-e követni? ... Ma már, persze, van szép ipar, idegenforgalom meg minden, ami biztosabb, busásabb jövedelmet jelent minden vonalon, ám a búza még mindig büszkeségünk és gondunk, mert ha éhes a román ember, akkor már nagy baj van... Azt már nem kell magyaráznom neked, drága Liám, milyen szép is ez a mi országunk, s különösen nyáron, amikor a tág határookban zeng a fülemile s a pacsirta-dal, harmat reng a füveken, a kalászon meg a bokrokon, az embernek füttyögtetni támad kedve. No, nem olyan tifajta, könnyű, léha dalocskákat, amilyenből egy tucatra is csak köpök, hanem azokat az ősi, a föld, a búza szeretetéből fakadó dojnákat és egyéb népdalokat, mondjuk, valami egyszerű énekecskét a kedvesről meg a virágokról – szóval, olyan mezőre illőt. Ha mindez együtt van, s ráadásnak ott a békesség is, akkor elmondhatjuk, hogy nem élünk rosszul, s ha a hazát szeretjük, akkor a hazának is szeretnie kell bennünket... Hát valami ilyesfélét képzelj el majd magadban, hogy láthasd, mennyire nemcsak egy tájképre szorítkozik az egész, és hogy egészen mély, romániai gondolatokat kell előbb tisztáznunk magunkban. Láss csak neki, ne sajnáld az erődet, a többi a te dolgod...”

Mondjad, csak mondjad! Bennem most más dallamok zúgnak. Mit nekem pacsirta, fülemüle?

Alighogy kitette a lábát az ajtón, azonnal az ablakhoz rohantam, és kentem, maszatoltam a fehér üveget, ittam magamba a világ látnivalóit. Késő este még mindig ott kuporogtam az ablaknál, s bódultan néztem az égről lesikló augusztusi csillagokat.

19. augusztus 21. Az éjjel nem bírtam aludni. Hatalmas vihar kerekedett, rázta, nyaggatta odakint a fákat, besüvített a réseken, lengette a függönyöket, sűrű időközönként villámmal sújtotta a földet, hatalmas dörgéseket eresztve az alvó városra, amelyben addigra, gondolom, már senki sem aludt. Nem tudhatom, ébren voltak-e szüleim, de egyszerre nagy csörömpölés hallatszott szobám ablaka felől, felsikoltottam, s már láttam, amint a tombolás nyomán keletkezett réseken a vihar óriás fuvallatával betódul az áporodott, nyugalmas szobába. Pillanatok alatt kiugrottam az ágyból, ám mire az ablakhoz érhettem volna, valahonnan a ház mélyéről macskalépteivel mellém siklott anyám, szorosán átölelte a vállam, úgy próbált visszatuszkolni az ágyba. Dulakodni kezdtünk, véletlenül megnyílt a börtönöm résén át mindenáron látni szerettem volna a vihart, hogy megnyugodhassak, hogy bizonyos lehessek felőle a szememmel is. De anyám erősebb volt nálam, hamar kimerültem, éreztem, hogy semmi értelme a további ellenkezésnek, és ekkor hangosan sírva fakadtam. Hagytam, tegyen velem, amit akar, míg apám be nem csörtetett a szobába. Még mindig fekete, csak halántékán őszülő hajáról vastag csíkokban csorgott az esővíz, mezítelen lábán lucskos sárcipő, nyakában sál. „Muszáj volt kiszaladnom az udvarra, magyarázta nekünk, hogy megtekintsem a kárt, és lássam, mi okozta az ablaktörést... Nem lehetett más, csak egy közeli faág, amely már a tavaly elszáradt. Túl közel lódult az ablakhoz, s hogy a szél letörte, lendületével az üvegnek csapódott... De se baj, holnap erősebb üvegre cseréltetjük, úgyhogy Lia nyugodtan folytathassa életét itt, ebben a megszokott, nyugodt környezetben... Addig is, Silvia drágám, adj neki egy erős nyugtatót, és vedd magadhoz a te szobádba, majd elalusztok ketten a széles ágyon...”

Némileg lecsillapodva, de még mindig szipogva követtem anyámat, mohó kíváncsisággal nézegetve az éjszakába borult ház ismerős, mégis oly idegenné vált zugait, ahol már ki tudja, mióta nem jártam. A folyosók, a konyha is érdekelték, de szinte semmi sem látszott olyannak, ahogy napközben mutatkozhatott volna. Apám dolgozószobája félelmetesnek, elhagyatottnak tűnt, pedig máskor is üres volt általában, csak a vastag könyvek sorakoztak mozdulatlanul, egyre porosabban a villogó üvegajtók mögött. Arcképem is eszembe jutott, de nem volt már időm, hogy ráállítsam gondolataimat, a csillapító hatni kezdett, ólmos fáradtság ereszkedett rám, s később, anyám mellett a széles rekamién elnyúlva, kellemesen, furcsán lebegve álom és ébrenlét között, egyetlen vágyam volt csupán: hogy ez az állapot a lehető legtovább tartson ... Késő délelőtt ébredtem, de már a saját ágýamban találtam magam. Fejem tompa volt, az éjszaka történetekre lassacskán, részletekben kezdtem visszaemlékezni, s mikor gondolataim odáig jutottak, hogy anyám éppen a szobájába vonszol, izgatottan felültem: a napló! a fénykép! Szerencsémre mindkettő a helyén volt, így hát megkönnyebbülten sóhajtottam, s csak ezután vettem szemügyre az ablakot: bizony, a hajdani tejüveget vastag, recés üveggel helyettesítették, amely inkább csak bizonytalan foltokat eresztett át magán, s azok is minden bizonnyal a közeli ház melletti fák enyhén bólogató koronái voltak. Zsolt emléke úgy fáj ezen a napon, mintha valami kemény tárgyba vertem volna be a fejem, s az csak most, másnap sajogna istenigazából.

19.. augusztus 22. A mai ebéd: almaleves, krumpligulyás füstölt kolbásszal, és ordás palacsinta. Mindezek apám kedvencei, s a háztartásunk nagyjából a neki tetsző ételek változatos beosztására szorítkozik. Annyira megszoktuk ezt, hogy az évek során ízlésünk akaratlanul is az övéhez igazodott, s már magunk sem tudjuk anyával, mi szeretjük-e jobban a tejfölös tököt például, vagy apám ki nem mondott kívánsága állíttatja össze a mindenkori menüt. A családi béke szempontjából talán ez a legszerencsésebb.

Így mindenki elégedett. Anyám ilyenkor érzi, hogy nem dolgozott hiába, apám viszont elégedett, rögtön mesélni kezd az életről a maga választékos modorában, én meg már-már nyugodtan, mondhatni felüdülve ülök kettejük között, mert sehol egy ellentét, egy felhőcske a család egén.

Most is így történt, s én már abba is kezdek belenyugodni, hogy kicserélték az ablaküvegeket. Ugyan, minek is hadakoznék ilyen apróságokért – bár ritkán megvallva, nekem oly sokat jelentett –, ha amúgy is oly távol vagyok a teljes szabadságtól? Úgy vagyok ezzel a vágyálommal, mely kezdett már-már rögeszmévé fajulni, hogy csak képzelegni tudok róla, képes vagyok lelkesedni is érte, de fogalmam sincs, mihez kezdenék, ha egyszer csak hirtelen igazából rám szakadna. A fővárosban történtek óta végképp kicsúszott lábam alól a talaj, bármitől rettegek, ami biztonságomat és a megszokást veszélyezteti, tartok attól, nehogy szomorúbb következményekkel ismétlődjek meg a bukaresti csúfos összeomlás. Pedig akkor mindent egyetlen lapra tettem föl, talán túlon túl sok reményt fűztem hozzá, azért fordult aztán minden a visszájára. Ha arra gondolok, hogy ez még egyszer rám törhet az életben, kiver a hideg veríték, gyomrom reszketni kezd, és semmire se vagyok jó, csupán arra, hogy ápoljanak, lábujjhegyen járjanak körülöttem, és kitalálják a legapróbb kívánságomat is.

Apámék, szerencsére, most így viselkednek. Nem tudnám elhinni, hogy képmutatásból. Őszintének érzem elnézésüket, a bocsánatukat, azok után a minősíthetetlen bonyodalmak után, melyekbe magammal rántottam őket. Nem is beszélve a költségekről! ... De végtelenül bánt, hogy Zsoltból nekem csak egy pocskék fénykép maradt, és egymásnak szánt gondolatainkba más is beleüthette, beleüthette az orrát. Mert ezt kell gyanítanom, hisz oly nyomtalanul tűntek el leveleim és mindennemű írásos vagy képes emlékeim. Túl erős volt ez az övön aluli ütés, hogy valaha is elfelejthetném valakinek, és így inkább csak megértem, sajnálom szülei-

met, de bocsánatra sohasem nyílna a szám. Apám ismét kedves, csöndesen okító dolgokat duruzsol, és oly nehéz neki ellenállni!

„Díszítik már mindenütt a várost”, magyarázta ebéd közben, „a házakra kitűzték a lobogókat, a vöröset meg a trikolórt. A közszállítási vállalat gépkocsijain is ezek a színek pompáznak, mindenki készülődik a holnapi ünnepre. Tudjátok, okos nép ez a miénk, nem győzőm csodálni, de ne higgyétek, hogy ez afféle önimádat, csak meg kell állapítanom elfogulatlanul, hogy mennyire tudunk örvedeni, tudunk ünnepelni. Régi hagyomány ez a mi népi lelkünkben, hiszen régen is megtaláltuk az ünnepeinket. Igaz, hogy azok más alkalmakhoz kötődtek, de sebjaj, az a fő, hogy mindig kerül alkalom, és ha most munka ünnepének, meg felszabadulásnak nevezik őket, üsse kő, ezeknek is lehet igazán örülni, s aztán a sörivő toroknak oly mindegy, milyen apropóból gurítja le a frissen habzó italt. Egy barátom elárulta, hogy erre az alkalomra a város ellátása sosem látott méreteket öltött, állítólag valamilyen felső bíráló nem tartotta kielégítőnek a kereskedelem működését, és helyi vezetőink most, az ünnep alkalmával mindenáron bizonyítani szeretnének. Én nem tudom, kedveseim, hogy van ez a valóságban, viszont igaz, hogy mi, Timaruék mindig megkaptuk a magunknak szükséges ennivalót, ruhá-neműt, lényegében nem volt olyan köznap i igényünk, ami fejtörést okozott volna számunkra. Jó, hát valaki azt mondaná: dr. Timaru sikeres jogászember, már a hivatása olyan, hogy úgy illik, semmiben se szenvedjen hiányt... No de, mondom én, aki becsületesen dolgozik, akit nemcsak a munkahelyén, hanem a társadalomban is tisztelnek, az nálunk ma már sohasem kényszerül arra, hogy mindenáron sorba álljon egy kiló húsért, vagy azon rágódjék, hogy megint hús banival drágább a tojás. Ilyen dolgokat csak a rendezetlen életű emberek terjesz-tenek, visznek be a közhangulatba... Az alkoholisták, a családjukat megnyomorító k, a civilizálatlan népség, amelyik ma már egyre jobban előzőnli a várost, s azonnali bebocsátást, elismerést kíván magának. Ám a történelem kitartóan bizonyítja, hogy ezt a kérdést egyetlen társadalomban sem lehetett ilyen könnyedén kezelni. A demokrácia nem azt jelenti, hogy felrúgom az együttélés összes elemi szabályait, elkezdek tülekedni minden vonalon a magam érdekében, és közben csodálkozom, hogy a társadalom nem egyéni érdekeim, hanem hasznosságom alapján ítél meg engem. Sokan vannak ilyenek, nem egyszer kerülnek szembe a törvényekkel is, de nekünk az a feladatunk, hogy egyéni életünkkel példát mutassunk másoknak, és hogy rólunk soha ezeket el ne lehessen mondani... Oda akartam kilyukadni, hogy ez az ünnep jól indul. S arra gondoltam, nekünk sem ártana kimozdulni egy csöppet a mindennapi robotból. Talán Liát is elvihetnénk egy kicsit, hogy lassan szokni próbáljon a világhoz. Persze csak olyan könnyed élményekre gondolok, mint amilyen az autózás, amelyre volt szerencsém, hogy Dogaru kollégám a feleségével együtt meghívjon bennünket. Nagyon szolid, magunkfajta emberek, a férfi járt már nálam, biztosan emlékeztek rá az elmúlt évekből, néhány közös megbízatásunk volt, akkor ismerkedtünk össze. Ők Olténiából jöttek ide, no de hát mi ezt sohasem néztük, tőlünk akár Dobrudzsából is jöhettek volna, mert végül is, egy ország, egy nép lelke vagyunk, muszáj megértetnünk magunkat egymással, mert ha nem, hát akkor történelmileg is, meg másféleképpen is elvesztünk... Mit szóltok a tervemhez?” Anyám is, én is elismerően mosolyogtunk apám szavain, s összenéztünk nagy vidáman. A nap hátralevő része ugyanilyen rózsaszínű hangulatban telt el. Lefekvés előtt nem álltam meg, hogy magamhoz ne vegyem a kis fényképet. Nem tudom, mi ütött belém, mert ujjongva suttoztam magam elé, bár tudtam, hogy ostobaságot mondok: „Kis, fekete Zsoltom, holnap mégis megnyílik a kalitka! Kirepülök!”

19.. *augusztus* 23. Már kora hajnalban hallottam a városon átvonuló fúvószenekart, amely az embereket ébresztgette a nagy felvonulásra. Korszerűtlennek és nevetségesnek tartottam eddig a katonazenét, Zsolttal együtt nagyokat röhögtünk, ha történetesen fölharsant valahol, és megláttunk némely öregurakat, amint pattogó ütemektől csillant a szemük. Olyankor én

felfűjtam az arcom, és Zsolt ugrándozva, fejemet két tenyerébe fogva préselte ki belőle a levegőt, miközben olyan hangok keletkeztek, mint amikor a lovak szellentenek. Legalább is Zsolt így mondta, és én elhittem neki, mert még sohasem láttam-hallottam lovat szellenteni... Elmondtuk a zenészeket marháknak, militaristáknak, hitlereknek, és a végén még bosszankodtunk is, mert mindez nem gátolta meg őket abban, hogy nyugodtan tovább játsszák olcsó kis buffogó dallamaikat... Hanem e reggelen, még félig álomba merülve, egészen másként hatott rám az ablakok mögül beszüremplő zene: szárnyaira emelt és meghömpölygetett az előre elképzelt napfényben, megtöltötte a szívemet derűvel és frissességgel. Amint elhalkult ablakunk alatt a trombitákból kiharsanó induló, s valamely távolabbi házcsoporthoz vitte el augusztus, a szabadság üzenetét, azonnal kiugrottam az ágyból, és lázasan öltözködni kezdtem. Csak később jutott eszembe, hogy indulásunkig sok van még hátra. És nem csak a mi készülődésünk-ről van szó, mert Dogaruéknál is közbejöhét valami, legjobb esetben is egy defekt, de lehet akár családi veszekedés, s akkor délután megszólalhat a telefon, belesívít a dolgozószoza kávéillatú csöndjébe, szinte látom magam előtt, ahogy apám felveszi a kagylót, udvariasan, kedves hangján belehallózik, a túloldalon Dogaru, nagyon sajnálja a dolgot, most találja ki a meséjét, amivel lemondja a két nappal ezelőtti meghívást, tudják, a feleségem igen rosszul érzi magát... Ilyen és ehhez hasonló jeleneteket képzeltem magam elé egész délelőtt, szív-szorító játék volt, de egyik változat sem tűnt teljesen tökéletesnek, és mindeniknek megvolt az a hibája, hogy nem illettek egy ünnepi meghívás hangulatához, amikor két komoly szándékú ember sóvárogva számít egy ilyen családi közeledésre.

Már jó magasan járhatott odakünn a nap, mikor apám fűjtatva hazaért a felvonulásról, hatalmas, kékkockás zsebkendőjével elszántan törülgette bőven verejtékező homlokát, szidta a szervezőket, akik ácsorogni kényszerítik az embert a tűző augusztusi napon, s még annyi fáradságot sem vesznek, hogy átérezzék a tömeg helyzetét, azokét, akik a szokásos ötpercnyi, tribün előtti elvonulásért órákat ácsorognak unatkozva, tracssolva a nyomasztó hőségben. Sehol egy fa, egy pad, ahová leülhetnének, a cukrászdák ilyenkor nincsenek nyitva, még a koszos járdára sem lehet leülni, mert mindjárt megjelennek a karszalagosok, és szigorú hangon felelősségre vonják a rendetlenkedőket... „De hiszen majd észreveszi egyszer ezt valaki”, sóhajtozott apám, mert még mindig nem tért magához a kinti kánikula után, „csak azt nem értem, miért kell ezért éveket szenvednünk? Hej, leányom, de sokszor fordul még elő, hogy egyvalamit már mindenki beszél, aztán évek múltán valaki felemeli a hangját, hogy hát miként létezhet ilyesmi, és vajon ki a felelős ezért? Bizony mondom, sokszor az az érzésem, hogy az illető is tud a dolgokról, de egyszerűen nem veszi számításba, csak mikor már kezd elviselhetetlenné válni a helyzet, akkor szólal meg csodálkozó ártatlansággal.”

Rég nem hallottam így beszélni apámat, még meg is rémültem tőle, hiszen általában elégedetten szólt bármiről, ami ebben az országban végbement, nem is tudtam őszintén beszélni előtte mostanig soha, inkább Zsoltal tárgyaltunk ezekről a dolgokról, akkor is inkább Jolly beszélt, én meg próbáltam elrendezni magamban a hallottakat, s lassan-lassan mindenben átvettem a véleményét. Most, hogy apám így kiöntötte előttem a lelkét, s oly megviseltnek, fáradtnak láttam, hirtelen gyöngéd szájalom fogott el iránta és akkora bizalom, amely meg-ingatta bennem az eddig erősen álló gátakat. Akaratlanul is kiszaladt a számon: „Hagyja, apám, ne bosszankodjék minden semmiségen. Elműlik ez is, mint az én gyöngeségem, pedig annak – maga állítja – hosszas kezelésre van szüksége. Hát akkor az ilyen bajok, amelyek sokkal bonyolultabbak, mennyivel több időt igényelnek? ...” „Jól van, Liácskám”, mosolyodott el apám kényszeredetten, „látom, megtanultad a leckét, s lassacskán jelesre vizsgázhatnál vigasztalásból. De hát ez nem a te feladatod jelenleg, igazad van, nem gondoltam erre, én hebehurgia, hanem felzaklattalak a magam aprócska bajával, amely úgy, ahogy mondd, majd csak elműlik valahogy... De tudod, nemcsak ez van, egyik dolog jön a másik után, egyik szüli a másikat. Nem lehet mindent csak úgy, rucamódra lenyelni, mint a galuskát... Itt megint

a te drágálatos havereddel kell példaként előhozakodnom, aki, ha éppen tudni akarod, durva hangú telefonüzeneteivel zavarja most a nyugalmodat. Semmit sem akarok elhallgatni előtted, úgy gondolom, jobbat tesz, ha nyíltan szembenézünk a helyzettel. Szóval, tegyük föl, hogy te őt alaposan ismered, s akkor azt is tudnod kell, hogy az ilyen embert kertelés nélkül úgy nevezik, hogy se istene, se hazája... Ez a valóság, drágám, s ha már úgyis késik egy kicsit az ebéd, akkor elfilozofálgathatunk ezen a kérdésen. Nem fáraszt?” Ijedten intettem a fejemmel, nehogy abbahagyja. Folytatta is. „Az ilyenek fennhangon hirdetik, hogy semmi sem szent előttük, csak az örök, minden megkötésen túli emberi értékek. Nos, hát ez szép is lenne valójában, csak hogy jelenleg ilyen igazság – nincsen. Mert nézz körül, mindenkinek megvan a maga országa, hazája, ahol él, és ha ezt nem veszi tekintetbe, ha az országnak a sajátosságai, az érdekei neki nem jelentenek semmit, akkor azonnal hontalanná válik, és minden igazi emberi közösség kiveti magából... Téged most meg ne tévesszen az, hogy ő nem azt a nyelvet beszéli, amit mi. Ez túl szép volna mentségnek, mert nemzetiség, fajta ide vagy oda, végül is mindegy lehet, de ha már itt taníttatta az állam, akkor a kutya-fáját, legyen ennek a hazának a fia! Persze, most őszintén mondom neked, kislányom, részemről nem bánnám, ha ezektől a nyelvi nehézségektől mihamarabb megszabadulnánk. Hiszen csak fölösleges teherterhelés az ország nyakán. Képzeld el, annyi külön iskolát, mindenféle kedvezményt fenntartani, nem olyan mulatságos dolog, és ráadásul még itt vannak a súrlódások is, hogy nem igen akarják megtanulni az állam nyelvét. Jönnek hozzánk, oda az ügyességre, kedves Liácskám, olyan emberek, akik kerekén kijelentik, hogy nem tudnak egy kukkot sem románul, és tolmács kell nekik. Nem mondom, mindez benne van az alkotmányban, joguk van hozzá, de nem ez a kérdés lényege, hanem az, hogy hol marad a természetes, az elemi jóindulat a hazát megalapozó nemzet felé, amely végül is eltartja a kisebbséget, mert hiszen ha matematikailag kiszámolod, bizony egyáltalán nem képesek kiegyenlíteni az erőfeszítések mérlegét, csak bizonyos arányokban, és az már nem tökéletesen ugyanaz.” „De apám, vettem közbe, ha bevallják, ha nem, ők is csak fiai ennek az országnak! Meg aztán a magunkfajta között is ismerek nem egyet, aki ugyanúgy világot átfogó méreteken gondolkodik. Én például nem tudom elképzelni, hogy a Zsolthoz hasonlóak elárulnák a hazát...” „Juj, hát kiejtetted a nevét, ám a lelked rajta... Én sem azt mondtam, hogy barátunk egyedüli példány, s hogy az ő körében fordul elő hasonló inkriminált magatartás. De azt már igen, hogy a hazát nem elég el nem árulni, azt méltóképpen kell képviselni is. Ehhez mérd hát a szavaimat, amikor azt mondom, hogy tartson ehhez az ilyen-olyan szenvedésen átesett földhöz bárki, akit az szült, akit járni tanított, s akinek enni adott a maga kenyéréből... Látod, máris visszakanyarodtunk közös kis témánkhöz, az aratáshoz. Apám, aki tanítóember volt egy vegyes faluban, valahol a Szilágyságban, olyan szent dolognak tartotta az aratást, hogy szerinte ilyenkor nem létezett semmilyen társadalmi rang vagy különbség. Aki szerette a földjét, az ki kellett hogy álljon, s minden erejével részt kellett vennie a betakarításban. No persze, nem akarok éppen most unszolni vagy kérdőre vonni azért, mert még nem született meg benned a megfelelő kivitelezési mód, de azt talán elmondhatom, s ezáltal még inkább gazdagíthatod gondolataidat, hogy bizony, az aratásban mutatkozott meg az igazi egyetértés az emberek között, itt vált el, hogy kik igazán fiai az országnak, és nem számított ilyenkor, hogy valakit Ionnak hívtak vagy Jánosnak, a lényeg azon volt, hogyan lendíti a kaszáját. A többi már csak amolyan frincfranc, a lélek kényeskedése, aminek megvan a maga magyarázata, de állandóan ezen keseregni és konok dacot kovácsolni belőle, szerintem nemcsak hogy értelmetlen, hanem egyenesen kártékony...” „Még egyszer közbeszólnék, apám, mert maga csak egyik oldalról látja a világot. Tegyük föl, hogy én egyetértek magával, ám ugyanakkor azt is észreveszem, hogy a mi földünkön élő másnyelvűek együtt harcoltak velünk a szabadságért. Ők is itt akarnak élni, s ha egy jobb világot építünk mindenkinek, akkor ebbe őket is bele kell hogy értsük, nemcsak magunkat. Gondoljon csak a történelemre, hogy a mi népünk mennyit küzdött azért, hogy ezen a földön emberszámba vegyék. Hát akkor azt is el lehet képzelni, hogy másoknak

ugyanaz a helyzet legalább annyira fontos lehet, és ettől függ a sorsuk, a jövőjük...” „Elfelejtetted, Liácskám, hogy mi ősi jogainkért küzdöttünk az évszázadok során! Olyan jogokért, melyeket valamikor elraboltak tőlünk, és ismét magunkhoz kellett kaparintanunk őket. Nem mindegy tehát, hogyan nézzük a dolgokat...”

„Most már egy kicsit belefáradtam a vitába, apám, de nem hiszem, hogy ez a szó: ősi jog, bárkit is felmenthetne tettei alól egy olyan időszakban, amikor emberi szabadságról, egyenlőségről és testvériségről beszélünk. A nemeslevelekre való hivatkozást gyorsan el kell felejtenünk, akkor is, ha a történelem ezt vagy azt állítja. Nem lehet örökké az ősből megélni...”

„Nagyon megokosodott az én kislányom”, fordult apa az éppen belépni készülő anyához, „de a diskurzust most már befejezhetjük, jöjjön helyette az ünnepi ebéd!”

Gazdag menü volt, ám a hangulat feszült maradt, éreztem ezt az apám viselkedésén, hanghordozásán. Továbbra is igen kedves volt hozzám, de kedvességében volt valami, ami hamisnak, már-már kenetteljesnek hatott... Pontban háromkor a ház előtt felharsant Dogaru Skodájának a dudája, apa beszólt, hogy indulhatunk, s kezdetét vette az ünnepi kirándulás...

19. augusztus 24. Dogaruék széles mosollyal fogadtak bennünket, a hátsó üléseket tartva fönn nekünk. Dogarura persze emlékeztem: alacsony, cigányos arcú, testes emberke volt, s egy időben, mikor a portrém még a dolgozószoza falán lógott, apám nem egy kubai bőrszivarát füstölte el azok közül, amelyek most is ott sorakoznak egy fémkazettában, az íróasztalon. Apám minden délután meggyújt egyet a kávéjához, de még estefelé is azt pöfékeli nagy elégedetten.

Dogaruné aprócska, sovány jelenség, arca vérszegény, apróra bodorított haja seszínű, ajka vastagon pirosra mázolva. Elöl-hátul kivágott selyemruhában feszített az ura melletti ülésen, kezével a szélvédőről lelógó, táncoló kabala-majmocsát babrálta.

Udvarias bemutatkozások kezdődtek, s azt hittem, sohasem érnek véget, mert szüntelenül örömmünket fejeztük ki afölött, hogy végre találkozhattunk, és együtt tölthetjük ezt a kellemesnek ígérkező ünnepi délutánt. A szertartást még azzal is tetézték, hogy Dogaru előre, maga mellé invitálta apámat, azzal az ürüggyel, hogy a nők amúgy is könnyebben megértik egymást a hátsó üléseken. Felesége, mintha most kapott volna észbe, s mintha az ötlet is kedvére való lenne, túlzott fürgeséggel pattant föl a gypjúpokróccal takart ülésről, s pipiskedve, kislányos mozdulatokkal tárta ki az első ajtót apámnak, aki nevetve foglalt helyet barátja mellett.

Anyám s Dogaruné úgy határoztak, hogy közrefognak engem, mert állítólag így nem kell a kocsi egyik oldalához sem préselődnöm, s különben is, a legjobb annak, aki középre kerül.

„Meg aztán a két férfi válla fölött pazarul láthatja az utat” – magyarázta Dogaruné, míg kedveskedve többször végigsimított hajamon, amely most, hogy régóta nem jártam fodrásznál, egyszerűen, hullámok nélkül borult a vállamra. Mikor már mindannyian kényelmesen elhelyezkedtünk, Dogaru még egy pillanatnyi elnézést kért, kikászálódott a volán mögül, ellenőrizte a benzintartályt, a vizet, az olaj állását, egyenként kiemelte a gyújtógyertyákat, nehogy váratlanul az úton maradjunk miattuk, majd tenyerét egy olajos rongyba törölve, lecsapta a motorház fedelét, kapcsolt, s elkanyarodtunk a ház elől, amely szerényen kuporgott a föléje magasodó nyárfák között. A nagy ismerkedés után végre szétnézhettem egy kicsit az utcán, amely jövő-menő emberektől nyüzsgött. Mindannyian ünneplőbe öltözve ténferegtek, látszólag bármilyen cél nélkül, többen üres sörösuvegekkel megrakott necceket cipeltek sietősen egyik kocsmától a másikig, biztosan elfogyott odahaza az innivaló, suhantak a fák, a parkok, az ismerős házak, a mozi hirdetések, a fagyaltárusok színes sátrai, Dogaru figyelmesen vezetett, minden útjelző táblára odafigyelt, és szigorúan betartotta a szabályt, lelkesen magyarázta apámnak, milyen fontos ez az autóvezetésben, mert ha az ember hozzászokik

ahhoz, hogy bármilyen körülmények között betartsa a törvényt, akkor az országúton nem érheti semmilyen meglepetés. Ellenkező esetben túlságosan elkönnyelműsködi a dolgokat, és sohasem tudhatja, mikor leselkedik rá a veszély... Míg ezt rém körülményesen és szenvedélyesen előadta, időnként hátramosolygott a visszapillantó tükörből, majd azt kezdték tárgyalni apámmal, merre induljunk, milyen országrészen át vezessen az utunk, hogy az országút zsúfoltságától is megmeneküljünk, s közben a természeti szépségekhez is eljussunk.

„Azt hiszem, ez nem olyan nagy probléma”, vélekedett apám, mikor rá került a sor, „a mi országunk szerencsére olyan, hogy abban bármerre induljunk, mindenütt festői tájakkal találkozhatunk.”

„Csakhogy a festői tájakhoz sokszor kortársaink barbarizmusa társul, különösen ilyenkor”, magyarázta Dogaru, „legalábbis mi még nem jártunk ünnepkor olyan helyen, ahol ne leltünk volna rombolásra, szemetelésre, nyüzsgésre, fölösleges hangoskodásra... Ez az, amit nem tudunk lenyelni, bár magunk is autós népség vagyunk. Olténiában, ahonnan jöttem, nem igen tudtuk, mi az a természeti szépség. Pedig ott is van elég, csak akkor még nem voltunk ráállítva... Kopott akácok, kiégett mezők, kukoricaföldek, itt-ott egy-egy dombocsk, ennyit láttunk mi a világból, igaz-e Lenucám? No persze, nekünk az is szép volt, mert ahol az ember a gyermekkorát leéli, ha csak nem rendkívüli nyomorúságban, azt elvarázsolt helynek látja, és élete során soha meg nem tagadja. Ámde, Mihai barátom, ez az Erdély egyenesen csodás, meg kell mondanom, itt a természet szeszélyes váltakozással pompázik az ember örömeire, s elég itt leélni egy-két esztendő, hogy beléje szeressünk. Mi legalábbis így jártunk, és most már...”

Dogaru nevetve forgatta a kormányt egy-egy élesebb kanyarban. Észrevehetően jó vezető volt: egyaránt figyelt az útra s a kocsiban folyó diskurzusra. Végül is megegyeztek apámékkal, hogy felmegyünk a Királyhágóig, amely igaz, nincs túl messze a várostól, néhány óra csupán az út, de legalább megállhatunk, és a tiszta havasi levegőt beszippantva megcsodálhatjuk az Erdélyi-medencét, amelyért annyi elődünk könnye, vére folyt, míg végül megelégtünk igaz helyünket a nagy hazában. „Liáék már nem sokat tudnak ezekről a dolgokról, magyarázta a többieknek apám, bár az iskolában részletesen és kimerítően tanultak róla, úgy látom mégis, hogy érzelmileg nem jelent annyit nekik, mint annak idején nekünk jelentett... Hja, ifjúság!”

„Bizony, azok voltak a szép idők, igaz-e, hölgyek?” – kötekedett Dogaru, és szórakozottan végigsimított kopaszodó fején. „Volt akkor még hódító frizura, voltak szép tavaszi bókók és udvarlások, könnyelműségek és bohóságok! És volt ugyanakkor komoly társadalmi érdeklődés, lendület... Nem mondom, hogy ez teljességgel hiányzik manapság, csakhogy nem tört fel olyan erővel az ifjúságból, mint azokban a hajdani időkben...”

Ezen aztán mindannyian eltűnődtünk, s Dogaru szavai után csönd ereszkedett a fürgén szaladó Skodára. Az ablakokon át betűzött a nap, az elől ülők az utat figyelték, az én szemem is mohón itta be a rég nem látott és várva-várt látványt, de azért lopva anyámékra is ügyeltem, szemmel láthatóan szavak nélkül is megértették egymást, kihasználván, hogy közöttük ülök, s nincsenek arra kényszerülve, hogy azon melegében barátkozniuk kelljen... De hát ez nem is lett volna olyan egyszerű dolog: anyám végtelenül hallgatag, ám éles eszű asszony, aki csak akkor szólal meg, ha föltétlenül muszáj. Mindenről megvan a véleménye, jól tudom, hisz kettőnk kapcsolatában ez igen sokszor érvényesült, csakhogy apám előtt ő mindig háttérbe vonult, s ezzel megteremtette azt a nyugalmas látszatot, miszerint ő a család feje, az ő véleménye a döntő, és ha most jól átgondolom az életünket, nem emlékszem arra, hogy kimondott családi háborúságok lettek volna a mi házunkban.

A sarokban gubbasztó Dogarunén nehezebben tudok kiigazodni: hol szélesen mosolyog, mérően nézve az elszaladó tájat, hol meg elkomorodik, ilyenkor sűrű ráncba fut össze alacsony homloka, amely így kiemeli az apró orr fonnyadásnak indult csúnyságát. Néha anyám felé is

küld egy-egy udvarias fülig érő mosolygást, s amikor férje annyit mond: Lenucám, ő buzgón előkotor a retiküljéből egy báli legyezőt, s azzal hűsíti Dogaru nyakszirtje körül a levegőt.

Valahol Gyalu tájékán járhatunk, a távolban békésen kéklenek a havasok, állítólag a magasabb csúcsokon már le szokott hullni ilyenkor az első hó, de itt még hevít a nyár, s megtölti bódító szénaillattal a tüdönket. „Jól elhallgattunk”, törte meg a motor egyhangú zümmögését apám, vezetőnk mindjárt elszunnyad, s aztán nézhetjük, melyik árokból szedjük össze a lábunkat, s melyikből a karunkat”. Erre mindannyian erőltetetten, kissé túl hangosan neveltünk, de a jég újra megtört, s ahogy kényelmesen az első ülések támlájába kapaszkodtam, kihallgathattam volna anyámék halk, susmutoló ismerkedését a hátam mögött. Őszintén mondom, nem igen érdekelt, mit tudnak mondani egymásnak, inkább apám s a Dogaru közt megindult vitára figyeltem, amelyben egyszer csak fölbukkant az én személyem is. Azt hitték talán, nem hallom őket? Nem tudnám megmondani, de annyi biztos, hogy a két férfi fojtott hangú beszélgetése meglehetősen bizalmas hangot ütött meg...

„Volt a lányodnak egy vőlegényféle udvarlója, ha jól emlékszem”, kezdte Dogaru. „Az, aki azt a roppant sikerült képet festette a kis Liáról. Azzal most mi van?” „Hosszú mese, kedves barátom, s talán nem is kellene, hogy untassalak vele, de ha már megkérdezted, engedelmeddel elmondanám neked e furcsa históriát, azzal a kitételrel, hogy ahol nem értesz egyet az értékelésemmel, ott nyugodtan mondd el a véleményed... Szóval ott kellene kezdenem, hogy kapcsolatukat az egyetem hozta magával, pontosabban nem is tudni, mikor, hozzávetőlegesen négy-öt évvel ezelőtt történhetett. A fiú magyar. Mi jó ideig nem is tudtunk erről a viszonyról, hiszen ha tudtunk volna, akkor a kezdet kezdetén leszögezem Liának: a családban elsősorban elvi szempontból nem értünk egyet azzal, hogy ilyenképpen felrúgja a hagyományainkat. Nem arról van szó, hogy valami bajom lenne a másnyelvűekkel, egyáltalán nem erről, de az biztos: Liát nem azért neveltük, hogy most egyszerűen egy fellobbanó érzelem miatt szakítson a mi szokásainkkal, gondolkodásmódunkkal, történelem-tudatunkkal. Tudod te, milyen kényes kérdés ez, nem lehet csak úgy vaktában ítélni, mert teszem azt, egy fiú esetében, mondjuk, mégis más a helyzet, könnyebben érvényesíti akarátát, meggyőződését...” „Föltéve, ha nem papucs-típus”, vetette közbe Dogaru. „Ez csak evidens... De bárhogy is legyen, nekünk elveink vannak, és ezekből nem vagyunk hajlandók feladni egy szemernyi sem. Lehet, hogy ez túlzott konzervativizmus, vagy mi a fenének titulálják, de ennyihez azért nekem is jogom van, nem?”

„Én nem ismertem a srácot, s persze neked tökéletesen igazad lehet, de azért mindig esete válogatja. Hát ha valóban szerették egymást? Ilyenkor sokminden másképpen dől el, mint az elméletben.”

„Igaz, későn szereztünk tudomást a kapcsolatról, mikor már kész tények előtt álltunk, vagyis hát jó ideje tartott már. Teljesen letiltani nem is lett volna erőnk. Elleneztük mi elégszer s százféle formában, de ezekkel a fiatalokkal, s főleg Liával, ki az ördög tud szót érteni? Mint később kiderült, csak bólogatott nekünk itthon, s közben csinált mindent titokban úgy, ahogy az a fiú diktálta. Ami a véleményünket, amit azóta sem adtam fel, megerősítette, az volt, hogy az udvarló túlságosan nyakig ült ezekben a mai fiatalos bolondériákban, melyek már-már a rossz értelemben vett szabadságokhoz, anarchizmushoz vezettek. Nem kívánom én, hogy az ilyen hangulat meghonosodjék a mi körünkben, mert akkor ez azt jelentené, hogy köpünk mindenre, s röhögünk bármin, ami szent, ami hagyományos emberi érzés, és ostoba légvárakat építünk a semmire. Az én apám nagyon is tudta, hiszen beszéltem már neked róla, falusi tanító volt, mi az az együttélés nyelvek és nemzetiségek között. Nem egyszer látta kárát, legutoljára negyvenegyben verték meg a csendőrök, de úgy, hogy egy hétig sem tudott lábra állni, s mindezt azért, mert kiállt a román nyelvű iskola érdekében a diktátum után. Én nem akarom az ő tanításait, tapasztalatait megtagadni, amikor a kérdés bonyolításától vonakodom. Szerelem ide meg oda, az nem csak egy van, ami volt, elmúlik, jön helyette más. Hiszen ha

minden szerelmünket el kellett volna vennünk, igaz-e Vasile barátom? Mi történt volna akkor?”

„Vigyázz te”, nevetett Dogaru, „mert az asszonyok menten kivájják a szemünket, ha mi egy-egy ilyen aranyigazságban egy követ fújunk! De félre a tréfával, neked bevallhatom, hogy katonakoromban én is ismertem egy magyar kislányt, valahol Brassó környékén, olyan jó fogd-meg, tűzről pattant székelő leányzó volt, de bizony, úgy vágott a szeme, hogy napokig ábrándoztam, amíg egyszer csak, kimenőkor, szóba állt velem. Nahiszen, én kukkot sem tudtam az ő nyelvén, ő meg alig-alig törte a mienket, s olyan nevetséges módon ejtette drága nyelvünk szavait, hogy ha akkor történetesen nem bolondulok utána, a szívem is sírt volna bánatában. Így, valahányszor megszólalt, csak kacagtam, hogy a hasam rengett belé. De meg is kaptam érte a magamét. Ugyancsak megneheztelt, amiért kinevettem, s szememre vetette, hogy ugyanbiza mért teszem csúffá, mikor én még egy annyi szót sem tudok, mint ő. Erre aztán én fortyantam föl, s kérdeztem, hogy ezt mire fel mondta. Hát a nyelv dolgában, magyarázta Éva, így hívták, mert én tudok, amit tudok, de maga annyit se, hogy ‘viszontlátásra’. Kértem, mi az, erre azt mondja, jöjjenek rá magam, s faképnél hagyott... Na, gondoltam dühösen, ennek is befellegzett, nézhetek más szoknya után. De jól eszembe véstem azt a szót, mert volt a mi egységünkben egy pár magyar fiú, azokat mindenki csak bozgoroknak meg bangyinoknak szólította, hát én is, meg se fordult a fejemben, hogy lehet abban valami sértő, mifelénk mindenki így nevezi az idegeneket, no hát hozzájuk mentem segítségért, és ők segítettek is. Megmondták, mit jelent a szó, s ennek én nagyon megörültem, hogy hát az Éva a történetek ellenére is hajlandó találkozni velem, meg is tettük később, nem egyszer, de további részleteket ezúttal nem mesélek, mert épségben akarok hazajutni, elég az hozzá, hogy azt a szót azóta se felejtettem el, s vele együtt a lány szemrehányását sem, amelyben annyi év után valami igazságot is föl tudtam fedezni. Summa summarum, én azért nem vagyok olyan nagyon ellene egy ilyen dolognak.”

„Igen, kedves Mihai”, magyarázta türelmesen apám, „mert nincsen gyermeked. Könnyű így beszélni, következmények nélkül, teoretice, hogy hát esetleg így is, meg úgy is... A valóságban mindig másként festenek a dolgok, mint ahogy ez a Lia ügye is másként festett... Szó se róla, egy ideig nekem is imponált a srác merészsége, a rátartiság, hogy minden nehézséggel, tiltással szembeszállva kiáll a maga igaza mellett, meg aztán tehetséges kölyök is, ezt be kell ismernem menet közben, no de ettől még sok van addig, hogy esetleg hozzáadjam a lányomat. Nem, ezek a dolgok nem következnek egyik a másikból, legfeljebb adott esetben erősíthetik, de épp így ki is olthatják egymást... A legfőbb kifogásom mégis az, hogy egy ilyen kapcsolat árnyékot vetne a Lia fejlődésére, rossz irányba terelné őt, nem engedné a maga valójában kibontakozni, és lám, ez a betegség is valami alattomosan felgyülemlett lelki feszültség eredménye, úgyhogy jobbnak láttam radikálisan véget vetni az ügynek...”

„Nem szeretnék a ti bőrötökben lenni, drága Mihai, az már igaz, hogy az élet és a szócséplés két különböző dolog... Hanem ahogy nézem, közeledünk immár, a hegyekben járunk, s itt van, feltűnt az első szerpentin is, hát most egy kicsit odafigyelek az útra, ha nem haragszol.” Újra csönd lett a kocsiban, leszámítva a motor és anyámék egyenletes duruzsolását. Ha jól hallottam, befőzések, gyermeknevelés, vásárlások is szóba kerültek, s már a ruháknál, pipere-cikkeknél tartottak.

Az ablakon túl szélesen, méltósággal terült el a havasi táj, hatalmas fák borultak a köves út fölé, számos autó előzött meg bennünket, de még több igyekezett ellenkező irányba, Kolozsvár felé. Egy üde parkolóhelyen aztán szépen megálltunk, apámék letelepedtek a karvastagságnyi ágakból ácsolt asztalokhoz, elővették az elemózsiát, s jóízűen falatozni kezdtek. Én már az elején visszautasítottam, hogy velük tartsak, mert enyhe hányingerem támadt az autózástól, inkább nekiindultam a sűrű bokrokkal benőtt, nem túlságosan meredek hegyoldalnak, hogy kiszellőztessem a fejemet. Apámék hosszúra nyúlt beszélgetése fölött

még mindig nem tudtam napirendre térni. Megijesztett az, hogy a beszélgetés amolyan férfiak közötti egymásrakacsintás volt, s bár nem az én fülemnek szánták, mégis kihallgattam őket. Borzasztóan fölingerelt, hogy apám még sohasem fejezte ki ilyen nyíltan nézeteit a Zsolttal való kapcsolatunkról, s most egy vadidegen provokációjára kellett megtudnom mindazt, amihez már a kezdet kezdetétől jogom lett volna! ...

Hát csak lakmározzanak fölőlem nyugodtan, kedélyesen! ... Még csak utánam se kiáltottak, amikor megindultam felfelé az oldalon, ez most rosszul esett, bár a beszélgetés után tudomásul kellennem, hogy szüleim engem inkább csak élő tárgynak tekintenek, akivel szándékaikat és terveiket akadálytalanul megvalósíthatják. A gyanú eddig is élt bennem, de ilyen pontosan, világosan megfogalmazva csak ma szereztem tudomást róla. Ugyan, érdekel-e valakit egyáltalán, hogy mi a bajom? Hogy mi fáj nekem És hogy milyennek képzelem ezek után az életem? Nagy röhej az egész: hosszú idő után a felszabadulás ünnepén hoznak ki engem a falak közül, az átláthatatlan üvegek mögül, a tapintatos járás-kelések, a szürke, megszűrt fény egyhangú világából, s meg sem fordul a fejükben, hogy ezt az ünnepi kegyet bármelyik percben a magam hasznára fordíthatnám! Persze, ha megtörténne a baj, megint csak Jolly ördögi kezét látnák a dologban, könnyű lenne ráfogni, hogy ő rendezett el mindent. Ő, a lázadó fiatal, a társadalom söpredéke és a közhelyzet megrontója! Micsoda szerencsétlen és kényelmetlen álláspont, bűnbakot keresni a saját tehetetlenségünkre! S még hozzá olyant, akire pontosan ráillik a vétség, s aki mellesleg nem is tiltakozhat a vádak ellen!

Ahogy szuszogva csörtettem fölfelé a málnabokrok között, mind erősebbé vált bennem az elhatározás: lesz, ami lesz, én most megszököm! Fogják csak a fejüket utána kétségbeesetten, köröztessenek a milíciával, tűzzenek ki vérdíjat a fejemre, csak ne kelljen megint visszatérnem abba a sivár és lelketlen kutyaszorítóba! Igen, ez lett volna a jó alkalom, így láttam én akkor, talán még jobb, még romantikusabb, mint a bukaresti út... Már jócskán fenn járhattam a meredeken, elértem a fákat is. Hamarosan az erdő mélyébe érek. Futottam, kapaszkodtam, csúszkáltam, ameddig bírtam szusszal, aztán a zörgő levelekre rogytam. Ahogy ott ziháltam, oly kellemes volt a leereszkedő hűvösség, az erdő nedves lehelete, mintha valaki nedves zsebkendővel féltőn törölgette volna arcomról a könnyeket. Valahonnan a magasból aranyfényesség zúdult be a fák ütötte réseken, észrevehetően közeledett az este, s a lentiek gondolatai valahol már a visszatérés körül járhatnak. Azért sem! Nem könnyítem meg nekik ezt a napot, elbújok itt, az avarban, aztán keressenek, amíg akarnak! S ha megunták a keresgélést, majd eltalálok valami alkalmi autóval oda, ahová a szívem húz... Nem is tudom, mennyit sírtam akkor. Hangtalan zokogás volt ez, mert csak a nedvességet éreztem szüntelen végigömleni az arcomon, és a vállam rázkódott idegesen, hosszan, mintha a hideg lelne. Később meghallottam a mélyből a nevemet, ahogy négy szolamban kiáltozták a homályba boruló csúcs felé; kétségbeesetten, elnyújtva, dörgő hangon vagy csipogó csirke-sipítózással... Még nevezhetnékem is támadt abban a pillanatban, olyan jólesett, hogy megtáncoltathatok négy felnőttet, akik kezében itt a hatalom, de most mégis úgy fűjják, ahogy én diktálom! Hanem a bosszúba is hamar belefáradtam. Fázni kezdtem, éhes voltam, olyan étvágyam kerekedett, akár a farkasnak. Rájöttem, hogy ez az elhatározásom sem sikerült, mert nem készítettem elő elég jól, túlságosan bíztam vak indulataimban s akaratomban, amely – most veszem észre – nevetségesen véges és gyöngé. Apámék, úgy látszik, tudhatták mindezt, mert nem voltak különösebben felháborodva, amikor maszatosan, kócosan leereszkedtem az út mellé, éppen ott, ahol pár órával ezelőtt a bogárhátú Skoda megállt. Tettetett kétségbeeséssel rohantam anyámhoz; istenem, micsoda szörnyűség, elvitettem az utat, ha nem kiabálnak, még most is az erdő mélyén kóborolnék...

Apám szűkre húzott szemmel figyelt engem, egy szót sem szólt, csak erős kezeivel meglapogatta a karomat. Dogaru volt az, aki az indulást említette először, enyhén sürgetően. Már minden készen, összecsomagolva állt, a kocsiajtók mindkét oldalon tárva-nyitva, hadd járja át

a hűvös huzat a fülledt kocsibelsőt. S büszkén arra, hogy nem árultam el magam és legbensőbb szándékomat, megadóan ültem be immár megszokott helyemre, anyám és Dogaruné közé, hogy a fáradtságtól le-lekoppanó szememmel időnként még kipillanthassak a nevetgélő, kedélyesen élcelődő férfiak válla fölött, akik közül egyik az apám.

19. augusztus 31. Azt hiszem, Zsolt mégis csak konok és buta fickó. Ahogy telnek a napok, egyre dühösebben gondolok erre, mert íme, holnap belépünk a szeptemberbe, és még sehol semmi, azokon az apró kis híreken kívül, melyeket apám szállít időnként róla. No, de azoktól akár a falnak is mehetnék, mert ki látott olyan férfias küzdelmet, melyben az egyik fél útszéli mocskolódásokat használ fegyverül? Hiszen ez valóságos csúfság, mintha engem gyanúsítana azzal, hogy szántszándékkal aljas módon elárultam őt, pedig tudnia kell a körülményeimről s arról is, mit érzek irányában!

Szerencsére a dühömet napközben szépen a festésbe öltöm. S szenved a paletta, s spaklikés, a vászon öhelyette, aki valahol a háttérben lapul, és sebzett farkasként vicsorítja rám fogait. Hol van most, merre jár, mire gondol? Ha ilyen sokáig leszek elzárva tőle, végül egészen meggyülölöm, és teljesen ki leszek szolgáltatva ennek a szürke, tompa fényű, kellemes szobának.

Készül az aratás, nehezen haladok vele. Mintha mázsás súlyokat emelgetnék nap mint nap.

19. szeptember 5. Ma délelőtt nem jöttek a repülőim. Valami baj lehet náluk is, mert egész nyáron át, amióta itthon voltam, egyszer sem maradt ki valamelyik járat; vasárnaponként esetleg felbúgott még egy sétarepülő, amely kevés pénzért megmutatta a város környékét a főlórás légi kirándulásra vállalkozóknak. Felismertem többszöri körözéséről, lassú motorhangjáról; kiszuperált, özönvíz előtti gép lehetett, amit mindannyian kávédarálónak nevezünk, kiszolgálhatta a háborút is, s most kíváncsi iskolásokat szállít a levegőben, az igazi repülés lélegzet-elállító szédülését mímelve. Ezek szerint ma vasárnapnak kell lennie, de engem nem igen érdekelnek a napok, egyik olyan, mint a másik, még apám is úgy eltűnik dolgozószobája mélyén, mintha nem is idehaza, hanem irodájában dolgozna egy rendes hétköznapon. Két alakkal kínlódom a vásznon. Erős, tagbaszakadt parasztemberek, szeretném őket minél előnyösebben megfesteni, válogatott színekkel, mert az aratást én mégis ünnepnek képzelem el, amikor mindenki a legjobbat mutatja magából, mosolyog és embertársán segít. Én úgy képezelem, hogy az egyik legyen román, a másik magyar. Vagy akármiféle. Csakhogy amilyen lázasan keresem, miként ábrázoljam rajtuk a sajátos különbségeket, egyre inkább rá kell jönnöm, hogy ez szinte teljességgel lehetetlen, ha csak nem öltöztetem őket jellegzetesen népi viseletbe, no de honnan vegyek ilyen viseletet, az egyetemen annak idején a néprajz fakultatív volt, s én úgy találtam, fölösleges lekötönnöm magam arra a heti négy órára, inkább vállaltam a filozófiát, mert divatosabb volt, és különben is, majd az egész évfolyam oda járt. Most aztán bánhatom, amiért így elszalasztottam egy lehetőséget, s maradtam az üres filozófiával, aminek most igazán semmi hasznát nem veszem. Talán majd apámtól kérek útbaigazítást, ez az egyetlen lehetőségem, másként dugába dől az elképzelés, mert nincs az az erő, amivel össze tudnám szedni gondolataimat, hogy a magam erejéből kitaláljak egy olyan fogást, mely elhihetővé tenné képem mélyebb gondolatát. Enélkül viszont nem értem el semmit...

Ebéd után kértem apámat, maradjon egy kicsit velem. Csodálkozva közeledett a vászonhoz, amelyet egy olajfoltos ronggyal takartam le sebtiben, hogy megelőzzem az ebéd közbeni szakmai csevegést; de azt se szerettem volna, ha apám magától jön oda hozzám, s minden külön felkérés nélkül kezd kioktatni egy oly ügyben, melyben most én voltam az illetékes. Pár szóval elmagyaráztam neki, miről van szó, erre ő nagyot nevetett, derűs arccal szemlélgette a félig kész festményt s megvigasztalt, hogy dilemmám álprobléma, hiszen néhány motívum

elegendő ahhoz, hogy helyrehozzam az egyensúlyát, és kihangsúlyozzam az alakok etnikai különbségét.

„Nézz ide, Liácska, ez élettapasztalat dolga. A román paraszt, legalábbis a Szilágyságnak azon a részén, ahol én születtem, mindig nagyon egyszerűen öltözött, s általában a fekete és a fehér színeket szereti. A magyarok másként öltöztek, például a kalapjuk nem hegyes, magas-süvegű, hanem kerek, domború, akár a kenyér. Aztán a csizmájukon is van valami zsinór, amilyet a románok sohasem tettek a lábbelijükre... Néhány ilyen mozzanattal aztán meg is oldottad a kérdést, mert ha túl ünnepélyesnek hat a kép, akkor nem hiszik el, hogy ezek aratók, mert a falusi ember sohasem arat vasárnapi ruhában...”

Apám érvelését indokoltnak találtam, s egész estig azzal foglalkoztam, hogy tanácsát minden örömmel hasznosítsam a képen. Holnap folytatom...

19. szeptember 12. Azt hiszem, ez a képem elkészült. Apám legalábbis nagyon dicséri. Hozott nekem jutalmul egy roppant zacskó beszercei szilvát a Dogaruék kertjéből, mert az autón kívül van nekik egy hajításnyi gyümölcsösük is, valahol a Fellegváron, s ha éppen nem kirándulnak, ott kertészkednek szabad idejükben. Olyan felszabadult voltam a munka után, hogy azonnal nekiláttam csendéletet festeni. Egy halom szilva, az asztalon – elég sejtelmes színekben – hozzájárult ahhoz, hogy érdemesnek tartsam megörökíteni. Egyszerű, iskolás feladatnak tűnt, élvezettel dolgoztam, észre se vettem, hogy eltelt az idő. Zsoltról változatlanul semmi hírem.

19. szeptember 19. Ebéd utáni beszélgetésünkből apámmal:

„Kislányom, nem akartam szólni róla hamarabb, de most eszedbe kell juttatnom, hogy elkezdődött az iskola. Forma szerint neked is jelentkezned kellett volna a faluban, ahová állásodat választottad... Ne ijedj meg, nincs semmi baj, apád jó előre gondoskodott a dolgokról, hiszen papírunk van rá, hogy te most lábadozol, úgyhogy neked kellett intézkednem, ne legyen semmi fönnakadás. Először is, abban megegyezhetünk, hogy az a hely egyáltalán nem neked való. Ezt, gondolom, akkor is tudtad, amikor úgy döntöttél, hogy elvállalod. Namostmár: ez az évünk meg van nyerve, tulajdonképpen csak jövőre vesznek majd nyilvántartásba, mert most még beteg vagy. Ha ez idő alatt sikerül valami remek dolgot felmutatni, akkor talán elfelejtik, hogy hova is neveztek ki, s találhatunk neked itt egy megfelelő, hozzád illő állást. Addig is csak dolgozni, festeni, kislányom, mert a kiállítás remek ütőkártya lesz ebben a játszmában.”

A kirándulás óta először gondoltam ismét hálával arra, amit apám értem tesz. S valóban, nagy gondtól szabadított meg ebben a pillanatban, mert ideig-óráig bár berzenkedtem fogságom miatt, odáig azonban semmi esetre se jutnék, hogy falura menjek, még ha ez lenne szabadulásom ára is. Persze, falura azért majd járnom kell, dokumentálódni, világot látni, de az egészen más lesz, mint ott élni a sárban, az elmaradottságban, kitéve a falusiak kénye-kedvének, házalni a legelemibb apróságért, ahogy elég sok kollégánk tette, akik előttünk végeztek.

19. szeptember 27. Apám kiküldetésbe utazik, hangos tőle a ház is. Ritka esemény, mert munkájával régóta kiérdemelte, hogy az ügyészség terepmunkáit ne rá bízzák, hanem azokra, akik még távolról sem mutattak fel annyi eredményt, mint egy idősebb káder. De most egy szörnyen fontos tanácskozásról van szó, a legfelsőbb törvénykező szervnél, oda hívtak meg mindenünnen delegátusokat, mitőlünk dr. Timarura és a helyi törvényszék elnökére esett a választás, két napig lesznek oda a fővárosban. Anyám úgy sűrög-forog, mintha esküvőre készülődne. Bejárónőt hivatott, aki kimosta a ház minden szennyesét, ő maga bevásárolt, főzött,

sütött, apám ruháit tette rendbe, s időnként beszólt nekem, hogy maradjak nyugton, mert minden elfoglaltsága ellenére sem felejtkezett el rólam. Akármennyit érdeklődtem, szívesen világosított fel a dolgok állásáról. Van úgy, hogy csak én vagyok a házban meg a félsüket mosónő, aki semmiről sem tud, őt csak idehívták, mint minden hónapban egyszer, hogy alaposan lúgozza, főzze, csavarja ki a szennyest, de az én helyzetemről nincsen tudomása. Anyám a meglódult, izgatott eszével pedig teljesen elfeledkezik arról, hogy ügyelnie kellene rám. Nekem nagyon klassz volt ez a helyzet, élvezem magamban, hogy lényegében én örködöm azon, nehogy valami bajom történjék, s a külvilág eseményei ne súlyosbíthassák különben lassan javuló állapotomat. Hát ez irtó érdekes, csak hogy egy újabb festmény gondolata mindennél jobban lefoglal. Plakátot tervezek, ez mifelénk, piktorknál, most divat, mert plakátszakmában még igen sok a sarlatán és a dilettáns, járatlan úton haladhatunk, és ha beüt a siker, akkor a fáradozást is jól megfizetik. Rendelésem nincs, csak úgy, szabadon fantáziálok, témája az életbiztosítás lenne, ez az országban az egyik legjobban fizető cég, meg aztán rengeteg pályázatot hirdet, valamelyikre talán én is benevezhetek majd a pannómmal, ha elkészül. Egyelőre elvonultatom gondolatban magam előtt azokat a plakátokat, amelyeket ezzel kapcsolatosan már láttam, és közben megállapítom, hogy az enyém valami egészen különleges lesz, olyan, hogy rögtön odavonzza a szemet az utcán. Amíg az ötlettel bíbelődöm, behallatszik a fürdőszobából a mosógép halk zümmögése, most meg az ajtó nyikorgása, anyám tér vissza vásárlásairól, be is ront nemsokára a szomszédos szobába, de már hozzám csöndben, lábujjhegyen nyit be, bocsánatot kér, amiért pár pillanatig magamra hagyott Mariával, és közli, hogy apám minden percben hazajöhet. „Vigyázz, leányom, légy okos, amíg apád hiányzik itthonról. Hallgasd meg, amit indulása előtt tanácsol, ahhoz tartsd magadat, nehogy bajt hozz a fejünkre, amikor már olyan szépen halad minden a maga kerékvágásában... Ha akarod, hozhatok neked egy kis sárgadinnyét...” Percek múlva már az illatos szeleteket tömöm a számba, mintha életemben először ennék ilyesmit. Lélekben valósággal együtt készülök apámmal a nagyreményű utazásra, amely valószínűleg oly sokat jelent neki. Nem szeszélyes művész-ugrásokkal, feltűnésekkel teli életút az övé, amely korán magával hozza az elismerést. Itt szívósan, észrevétlenül kell kiténni, a becsületességgel és a pontossággal, nem holmi eredetieskedő hókusz-pókuszokkal. Hányszor sulykolta ezt a fejembe apám, amikor az egyetemre készülődtem, s időnként panaszkodni mertem, milyen nehéz a tanulás, hogy valaki bejuthasson a főiskolára. Este majd vonatra száll. Sajnálom, hogy nem lehetek vele, amikor fellép a hálókocsiba, mert azt fizetnek neki, hogy a búcsúzás legutolsó percében sok sikert kívánhassak a még hátralevő éveikhez, hogy büszke lehessenek rá a peronon ácsorgók előtt, amikor indulásra lendül a vasutaslámpa: íme, ez az én apám, akit Bukarestbe hívtak...

19. szeptember 28. Szokatlanul üres a ház, bár délelőttönként apám amúgy is hiányozni szokott. De most tudjuk, miért van távol, és azt is, hogy nem fog ebédre beállítani sem ma, sem holnap, hogy kedélyes nyugalmaival kellemesebbé tegye az étkezés perceit, hogy tanácsokat adjon, értékelje a munkámat, további reményekkel töltsön el.

Tegnap, állomásra menetele előtt, bejöttek hozzám anyámmal, s kórházi tartózkodásom óta először beszélgetett el velünk hármásban, jobban mondva ő beszélt, mi meg anyámmal hallgattunk, hogy okuljunk belőle, s lehetőleg hiánytalanul megjegyezzük hagyakozásait a ház dolgait illetően.

„Kedveseim”, mondotta, „ez az utazás csak amolyan átmenet a mi életünkben, két napi kiküldetés, azt ti ugyan észre se veszitek, s az élet mehet a maga útján tovább úgy, ahogy eddig is tette. Csak arra legyen gondotok, hogy amit eddig építettünk a mi közös harmóniánkban, azon lehetőleg ne essen ez idő alatt semmilyen csorba. Nyugodtan hagylak itt benneteket egymással, drága Silviám, mert tudom, hogy megértitek törekvéseimet s azt, amit az életben szeretnék megvalósítani. Ehhez pedig rátok is szükségem van, még ha ezt nem látjátok be

mindig, csak néha, az öröm és vigasság boldog perceiben. Lia dolgozzék csak tovább szorgalmasan, ennél jobb orvosság el sem képzelhető számára, te pedig, Silviam, lásd el a megfelelő segítséggel, tanácsokkal meg mindennel, amire szüksége van. Helyettesíteni fogsz engem, s nem is akárhogyan, hisz felelősséggel tartozol a törvény előtt is lányunk állapotáért. Most pedig, kislányom, ölelj meg, mert anyádtól majd a kapuban búcsúzkodok...”

Így ment el, s még láttam: ruhája, inge, nyakkendője, esernyője, utazótáskája, mindene a leg-tökéletesebb rendben voltak. Úgy festett, mint egy olasz film középkorú gavallérja, aki felett bár lassan elszálltak az évek, de ő megmarad annak, aki volt: az élet szolid, mosolygó, gáncs-talan lovagjának. Egy kicsit irigyeltem is érte anyámat, de csak egyetlen pillanatra. Aztán minden elmúlt. Anyám egész nap nálam időzött a szobában, sokat beszélgettünk divatról, frizurákról. Belopta hozzám a legfrissebb divatlapokat, s bár úgy tett, mintha ki tudja milyen tiltott dolgot cselekedne, valamiért biztosra vettem, hogy apám utasításának tett csupán eleget. Látszott ez gesztusainak magabiztosságán, meg azon, ahogy az egészet a legnagyobb lelki-nyugalommal hajtotta végre. Felhívta a figyelmemet ugyanakkor, hogy nem ártana felfrissí-teni a gardróbomat, mert azóta, hogy nem jártam rendszeresen emberi környezetben, mindenem alaposan elkopott, divatját múlta. Meg aztán akkor diák voltam, érvelt, most meg fel kell készülnöm a kiállításokra, az esetleges szereplésekre, a művészet váratlan, eseményekben gazdag pillanataira...

Bevallom, nem volt egészen kellemetlen újra kapcsolatba kerülni a női világ aprócska kellé-keivel, fondorlataival, bizalmas titkaival, s szinte-szinte ismét élőnek, szabad embernek érez-tem magam, aki olyan, akár a többi: tervei, vágyai, kis örömei és bánatai vannak. Ma este nem találtam rá Zsolt képére. Nem tudom, hová tehettem, de a napló hátsó lapjai között nem leltem. Nagyon meg vagyok ijedve, nehogy baj legyen belőle. Vacsora után még egyszer fölforgatom az egész szobát... Ki férközhetett hozzá? Abbahagyom: örülten kezd fájni a fejem...

19.. szeptember 29. Csak rövid ideig aludtam, s a zavaros álmoképek így is egymást kergették képzeletemben. Alig hatott valamit a nyugtatóm, s reggel az idegességem tovább fokozódott. Pedig próbáltam néha higgadtan megítélni a helyzetet: ugyan mi történhetne akkor, ha, teszem azt, szüleim vették el a képet? Mit tudnak még velem ezután csinálni? Talán kettéhasítanak, akár a középkorban? De hiszen ezt már megtehették volna eddig is... Lesz, ami lesz... Így nyugtattam magam, de pár perc múlva idegességem újra a legmagasabb pontra hágott. Alig virradt, s én már felöltözve ismét végigkutatam az egész szobát. Szinte behunyt szemmel tudtam a dolgaim helyét, mi hol található, egy-egy eldugottabb zugot ötször is lázas igyeke-zettel kirámoltam, minden eredmény nélkül. Nem leltem semmi újat, csak a jó ég tudja, hon-nan idetévedt, még használatlan levélbélyeget, egy doboz rajzszeget és egy köteg rózsaszín batisztzsebkendőt; évek óta azt hittem, hogy elveszítettem őket valahol, egy régebbi kirán-dulás alkalmával.

Anyám első reggeli látogatása az ágy szélén talált. Mozdulatlanul gubbasztottam. Minden erőmmel igyekeztem leplezni előtte nyugtalanságomat, ezért én kezdeményeztem a beszél-getést, arról, hogy milyen is az idő odakünn. Szemerkél, válaszolta anyám, amolyan jó, kora-őszi eső, se nem meleg, se nem hideg, nyugodtan lehet járni az utcán anélkül, hogy az ember ruhája átázna. Több épkézláb kérdés nem jutott eszembe hirtelenjében, így aztán anyám vett kezelésbe, gyorsan behozta a reggelit, közösen rendbehoztuk a fenekestől felforgatott szobát. A rá jellemző tapintattal meg se kérdezte, mivégre ez a nagy rendetlenség, biztosan elköny-velte magában a tényt, hogy egy magamfajta lánytól semmilyen meglepetés nem jöhet váratlanul. Később kivonult a konyhába, hogy kettőnk számára összeüsse az ebédet, amihez már napokkal előtte bevásárolt, hogy egy percre se kelljen magamra hagynia. Eközben láza-san folyt a házkutatás, és egyszerre majdnem felsikítottam a meglepetéstől – a fénykép ott

volt az ágynemű között, a megvetett ágyban! Anyámnál lett volna, s visszacsempészte tán, amikor a szobát igazítottuk? Nem tudom, mire gondoljak. Így is történhetett, meg másként is, talán én hullattam el a múlt napokban, valamelyik este, amikor elalvás előtt még egy pillantást vetettem rá... Fő, hogy megkerült, kínzó fejfájásom egycsapásra elmúlt, csak a szorongás maradt meg továbbra is bennem, amitől semmiképp sem tudtam szabadulni. Nem, nem emlékszem részletekre, és az keserít el a legjobban, hogy már magam felől sem lehetek biztos. A kezelés, az orvosságok hülyítettek volna meg ennyire? Időnként be-bekukkantó anyám arcán próbáltam felfedezni a titok nyitját, de semmire se jutottam. Úgy viselkedett velem, akárcsak máskor, kedves volt, sehol a leghalványabb célzás, sőt, ebéd után, mikor már javában pisz-mogtam szerszámaimmal a festőállvány előtt, csendesen rám nyitott, és titokzatos hangon megkérdezte, mit szólnék ahhoz, ha Ioana barátnőm meglátogatna. Annyira meglepődtem a kérdésen, hogy hirtelen egy hang sem jött ki a torkomon. Anyám nevetett zavaromon, és megnyugtatóan, hogy nincsen szó semmilyen tréfáról, Ioana épp az imént telefonált, hallotta, hogy rossz állapotban vagy, még a nyári eset óta, s udvariasan megkérdezte, fölkereshet-e téged?

Most az egyszer elfogtam anyám arcán az óvatos várakozást. Látszott rajta, hogy a véleményemre kíváncsi, miként fogadnám egy volt kolléganőm látogatását, s talán az is fűrja az oldalát, vajon milyen viszonyban lehettem vele az elmúlt években, nem válik-e a nagylelkűen felajánlott látogatás káros kimenetelűvé, ami a gyógyulást illeti? Most tehát nagyon jól kell játszani, Lia, biztatom magam, ha azt akarod, hogy terved sikerüljön! Ioana azok közé tartozott, akik valaha pártolták Zsoltot, a mi ügyünket, a kezdet kezdetén szívesen megfordult velünk különböző nyilvános helyeken, lelkesen építette le az utánam érdeklődőket, amolyan fogadatlan prókátorom lett, bármerre jártunk. Ahogy meghallottam a nevét anyám szájából, azonnal tudtam, éreztem, teljességgel bizonyos voltam benne, hogy ez tulajdonképpen mégis csak Zsolt lépése, csakis ő üzenhet Ioanán keresztül, s nekem mindent el kell követnem annak érdekében, hogy bejuthasson hozzám.

„Különösebben se jóban, se rosszban nem voltunk egymással, anyám, válaszoltam sietve, nehogy tévovázásom miatt gyanút foghasson. Kolléganőm volt, akár a többi. Amikor rosszul lettem, állítólag ő segített beszállítani a mentőkhöz, ezt a mentőállomáson hallottam, talán nem is igaz, hát nekem ugyan mindegy, ha látom, ha nem, de talán mégis tudna egy-két újságot mondani nekünk... Ha úgy véled, anyám, hogy eljöhet hozzánk, az az érzésem, hogy neked is jelen kellene lenned a beszélgetésnél, nehogy valami olyan bonyodalomba keveredjünk, amiért apa később joggal neheztelhet.”

„Természetesen, édes lányom, én sem gondoltam másként, Ioanának is azt válaszoltam, hogy ha esedékes lenne, majd felhívom telefonon, állítólag csak átutazóban van, mert ő Bukarestbe került, a külkereskedelmi minisztérium reklámgrafikusa, s megrendelésekért jött le néhány itteni üzembe... Szóval, azt mondod, hogy te nem vagy ellene? Jó, akkor megpróbálhatjuk. Egy órát engedélyezünk neki, azalatt jól kibeszélhetitek magatokat, s én megígérem, hogy nem fogok fölöslegesen kotyogni.” Alig bírtam leplezni izgatottságomat. Úgy tettem, mintha többé nem is érdekelne a dolog, visszatértem a vászonhoz, elmaszatoltam rajta egy-két ecsetnyomot, aztán a vállam fölött hanyagul odavettem anyámnak: „Mikorra gondolod, hogy jön?” „Hívjuk este hatra? Te tudod, Liám...” „Legyen... De addig még dolgozom egy kicsit.” Tiszta szerencse, hogy anyám behúzta maga után az ajtót, mert szinte megtántorodtam a visszafojtott feszültségtől: itt van hát, közeleg a pillanat, amit annyira vártam a hazatérésem óta, hogy Zsolt megteszi felém a várva várt lépést, az első igazán férfias gesztust e szerencsétlen színjátékban, s ezzel talán végleg elfeledtetni velem az olcsó gyalázkodások emlékét, nemsokára megtalálhatom lelkem támaszát egy kétségbeesett, titkos küzdelemben, amelyben magamra hagyva lassan-lassan elvéreztem volna. Csigalassúsággal telt az idő, szüntelen csak a külső zajokra figyeltem, dalolással próbáltam lefoglalni magamat, ostoba dalocskákat

dudorásztam, mindenik élére odabiggyesztettem a foaie verdé-t, versenyeztem magammal, hányféle „zöld levélre” emlékezem vissza, s vajon, talállok-e mindenikre megfelelően rímelő sort? Nem egyszer játszottuk ezt Jollyval, hosszú esti és éjszakai sétáink idején, amikor ki tudja hányadszor szeltük át a város parkjait, s ajkaink már sajogtak a zabolátlan csókolózástól, és tudtuk, hogy bármi történjen közöttünk, egyszer úgyis kinek-kinek haza kell mennie. Szerencsére, ez a társasjáték teljes titokban maradt közöttünk, legföljebb egy-két részeg hallgathatta ki titkunkat, de ismerőseink, rokonaink közül senki sem ismerhette, most hát nyugodtan, minden félelem nélkül szabadjára engedhettem Zsolt utáni vágyakozásomat. Anyám mosolyoghatott odakünt rajtam, ha egyáltalán hallotta a kissé hamis, végeérhetetlen gajdolás.

Este hat óra felé járhatott, mikor a szomszédos szobából anyám megszokott, lopakodó nesze helyett halk beszédfoszlányok közeledtek az ajtó felé. Tudtam, hogy közel a perc, és egy pillanatra alig jutottam lélegzethez. Aztán kopogtattak, s a résen át bekukkantott egy borzas, fiúfrizurás, fekete fej – a Ioanáé!

Szervusz, nyújtottam neki a kezem hirtelen, hogy ne kelljen majd a nyakába borulnom, pedig legszívesebben azt tettem volna, akkor viszont menten elárulom magam és mindazt, aminek sikeréért szívemmel a torkomban drukkoltam. Ő meglepődve nézett rám, de azt hiszem, megértette, miről lehet szó, mert egy percig sem erőszakolta az őszinte érzelemnyilvánítást. Egy rövid kézszorítás után már-már közömbös hangon érdeklődött, vajon leülhet-e. Anyám volt az aktív vendéglátó, ő irányította tehát a pamlag felé, ott a szoba viszonylag érintetlen maradt a festéssel járó rendetlenségtől. Érzésem szerint mostanig jól játszottam a szerepem.

Ioana különben is világeletében ravasz teremtés volt. Egy pillanat alatt kiszimatolta, hogy itt most anyával kell vinnie a hangot, ha azt akarja, hogy célhoz érjen. Ezért aztán hozzá intézte azt a kérdést is, vajon szabad-e nekem édességet ennem, mert ő hozott magával valamit, nem nagy dolgot, de hát a szokás, tetszik tudni... Anyám kis töprengés után engedélyezte az ajándék átvételét, azzal a kikötéssel, hogy az ne legyen csokoládé, mert mostani állapotom miatt a benne levő koffein csak fokozná az izgalmakat.

Hát akkor szerencsém van, lelkendezett Ioana, mert valami azt súgta nekem, hogy éppen gyümölcskoszonát vásároljak, és akkor mindjárt át is adom. Hatalmas, feneketlen válltáskájából jókora, fehér papírba csomagolt, rózsaszín szalaggal átkötözött dobozt halászott elő. Rögtön ki akartam bontani, de Ioana többször cinkosan intett a fejével, úgyhogy anyám, aki a szobában sürgött-forgott, és próbált rendet teremteni, semmit se vehessen észre. Megértettem, mit akar, és olyan hirtelen próbáltam elrejtetni a dobozt a díványra terített pokróc alá, hogy ha anyám történetesen egy másodperccel hamarabb fordul felém, biztosan leleplezhetett volna bennünket...

Miután a nehezén túljutottunk, rettegésem nem akart szűnni, hiszen amíg Ioana s anyám a szobámban vannak, nem érezhetem magam teljes biztonságban, s lebukásom bármelyik pillanatban bekövetkezhet. Ioana gyorsan pergő beszédével, amely mindig is jellemezte, szaporán mesélni kezdett életéről, munkájáról, könnyed kis anekdotákat kerekített az életéről, munkahelyéről, hódításairól is beszámolt, amelyek szerint semmiképp sem haladták túl a flört megszokott korlátait, részletesen ecsetelve a fővárosi viszonyokat, majd felőlem kérdezősködött, s erre inkább anyám adta meg a kurta, szakszerűen hangzó egészségügyi felvilágosításokat, míg a hajdani diákemlékekről egy kukkot sem ejtettünk, nehogy akaratlanul is olyan területre kalandozzunk, melyen az árulás gyökeret ereszthetne... Időnként mélyértelműen kacintottunk egymásnak, vagy alig észrevehetően elmosolyodtunk, majd hirtelen magunkra öltöttük komolyságunk álarcát, s elégedett anyám mit sem sejtethetett a színjátékból, amely csalárd módon az orra előtt játszódtott le. Sőt, amikor kilépett a szomszéd szobába, hogy az előre odakészített madártej behozza a tálalóból, bár óvatosan nyitva hagyta az ajtót, mi

módot találtunk arra, hogy jelekkel egymás tudtára adjuk: minden rendben van, a zselésdobozra nagyon kell ám vigyázni!

Estébe hajló uzsonna, lassú búcsúzkodás következett, majd anyám kikísérte a vendéget, akitől ugyanolyan hűvösen váltam el, mint ahogy érkezésekor fogadtam, de tudtam, hogy anyám azonnal visszatér majd hozzám, lemérni az esetleges „utóhatásokat”. Ezért addig is csak a doboznak kerestem gyorsan biztonságosabb helyet, s egy percre nem tudtam nyugton ülni, amíg az egész ház el nem csendesedett. Sietnem kell: apám másnap hajnalban érkezik, s én szeretnék megbizonyosodni mindenről...

19.. szeptember 29. Akárcsak apám, aki az országot átszelő gyorsvonat ülésén kuporog valahol, bakterházak és váltók kattogó lármájától kísérvé, úgy töltöm én is álmatlanul ezt az éjszakát, az érzelmek hullámain hánykolódva. Hol magasba emelnek, hol letaszítanak a mélybe, s én készen állok arra, hogy már-már meghasonuljak önmagammal. Zsolt levele sokáig hevert érintetlenül a doboz mélyén, amíg nagysokára hozzá mertem nyúlni. A boríték, amelyen még csak címzés sem volt, gyűrötten kunkorodott fel, s arról árulkodott, hogy valaki nagyon sokáig hordhatta a zsebében, míg végül (milyen kalandokon át?) hozzám jutott. És mégis, elolvasása előtt végig reméltem, hogy gondjaim most egycsapásra megoldódnak, kiderül fölöttem az ég, virágos lesz a mező, s mire eljön a reggel, egészen kicserélődik körülöttem a világ... A leragasztott boríték igen könnyen bomlott föl: körmöm egyetlen pattintása elég volt ahhoz, hogy a ragacsos papírszélek, mint lanyha ajkak, elváljanak egymástól, s feltáruljon a levél torka, mélyén a kusza, elmaszatolt, ismerős macskakaparás, amelyet oly rég nem láttam, s amelyről már-már azt hittem, hogy ezután elérhetetlen lesz számomra. Egyhuzamban olvastam végig Jolly üzenetét, majd ültem tovább kábán, magam elé meredve, megkövülten. Időnként önkéntelenül vissza-visszatértem egy részhez, ízlelgettem a szavakat, keserű volt a szám, nem is tudom, mit akarhattam tulajdonképpen ettől a levélről, de annyi bizonyos – Zsolt megmaradt benne annak, aki volt; érzéketlen, durva fickónak.

Több mint három hónapja írhatta a levelet, közvetlenül a fővárosi út után. Az eleje olyan lefegyverzően indult, már-már el is altatta bennem a reménytelenséget, s nagy-nagy együttérzéssel olvastam lelkiállapotának költői leírását: „A kétségbeesett rigók élesen füttyengetnek a fák tetején, siratják az elvonuló szép időket, fiatalságunk kamasznapjait, hiszen ők is morzsákból élnek, akárcsak mi... S most az következett volna, hogy mindenből nagykanállal faljunk. Hogy te hirtelen elrontottad a gyomrod tőle, azon ne csodálkozz. Szomorú helyzet, de majd csak elmúlik...” (A teljes szöveget lásd: *Címzések*, 48., *el nem küldött levél*).

Szinte a könnyeim hulltak. Igen, a rigók meg a morzsák – így voltunk mi ketten együtt, meghúzódva az élet nagy kavargásában, örökös bujkálásban, csipegetésben, védtelenül a tilosban, és a valóságban, bárhogyan gondoltam vissza bármi szépre-jóra, ez volt a mi eddigi életünk. Lám-lám, hát mégis megbocsát, átérzi a helyzetet, a tragédiát, amely bár szomorú, de szerinte mégsem áthidalhatatlan, s íme, még a bizalom, a derű is felcseng szavai nyomán... Amit apámról ír és a börtönről, az így, lakonikusan mondva, mind igaz. De hol van belőle a kiút? „Betegségedről is csak kerülő utakon értesültem, s a hírek ellentmondanak egymásnak. Kezdjem azt gondolni, hogy... De nem gondolok semmit, tán az lesz a legjobb. Szomorú-kegyetlen dolog, ha a gyanakvás és a bizalmatlanság fészket ver valahol. Monddd, mivel lehetne végleg száműzni őket életünkéből?”

Áhá, mégiscsak megszólalt a kétely hangja? Hát nincs ereje százszázalékosan bízni bennem! Muszáj volt megkérdőjeleznie a nyáron történeteket, ráadásul gyanúba fognia engem, hogy talán színjátékot rendeztem? Lelkem mélyén szégyenkeztem: minden joga megvolt a kételkedéshez, de mégsem voltam képes elhessegetni magamtól a fojtogató szorongást, hogy gyanakvása vérig sértett. Látszólag bár elsimítja levelében a dolgot, akár egy felkent filozófus vagy

szóforgató, jaj, mennyien hemzsegnek még belőlük manapság, és megkeserítik életünket örökös igazságaikkal, bölcsességükkel, s végül is mivel maradunk? A kínzó tanácstalansággal...

Arcom ég, szégyenkezem, és szidom magamban Jollyt, mintha kéznyújtásnyira állna előttem, s hallaná minden némán száguldó gondolatom. És közben tudom, hogy csak magamat emésztetem, hiába. Megváltást reméltem az üzenettől, és mi érkezett helyette? Tapogatózó semmitmondás, aggódó káröröm, tehetetlen mosoly, kéznyújtás a vízbefúlónak, amely egyben áruló taszítás... Mihez kezdhetek e „segítséggel”? Hol a helye bennem e levélnek, mely elfelejti, hogy életünkől azóta több hónap odavan már, s az idő nemcsak javunkra, de ellenünk is dolgozni képes? Mit gondolhatott Zsolt, a szerelmes fiú? Hogy támogatása megteszi majd végső menedéknek, ha utolsó erőm is lassan kifogyóban?

Előrángatom a gyűrött papírlapot újra és újra... Az utolsó mondatok sablonos frázisai égetnek, sajgatnak belül. Te jó ég, hiszen még gyereket sem ámítanak ilyen átlátszó, ostoba vigasszal, ha elkeseredésében a felnőttekhez fordul igazságtevésért... Mert a vigasztalás félig-meddig felelősség, azt jelenti, hogy az arra rászoruló mellé csatlakozunk legjobb magunkkal, mindenel, amit javára fordíthatunk, hogy övé lehessen a megnyugvás és a béke... Mit adtál nekem, Jolly fiam? ... Hasonló vigaszokkal családom is elégszer szolgált e nehezen vánszorgó, sötét napok alatt! Egyetlen megértő, együttérző kéznyújtásban reménykedtem én, vakon hittem, hogy el kell jönnie bármely nehézség ellenére. Lám, most itt van, és semmi örömöm benne...

Minél jobban emésztettem magam, annál zavarosabb és bizonytalanabb következtetésekre jutottam. Zaklatottságom lassan haraggá sűrűsödött bennem, feszítő, dörömbölő gyűlöletté, amelyben tágas hely jutott a taglózó fájdalomnak is... Ezután már csak azon tépelődtem, miként titkolhatnám el mindezt apámék előtt, hogy ne rajtam csattanjon még egyszer az ostor... Hiszen te szabad vagy, teneked senki sem árthat, megszabadultál a felelősségtől, ugyan, ki érhet utol gyalázkodó szavakkal és szigorított bánásmóddal! ...

Negyedóra, vagy talán még annyi sincs már, s megérkezik apám Bukarestből. Magával hozza a vonatok jellegzetes szagát, arcán az éjszakai utazás fülledt álmodását, a vonásairól lekopni sohasem akaró derűt, s szemében azt a firtató, gyanakvó kíváncsiságot, mely akaratlanul is mindig kigyújtja bennem a tartózkodó félelem tüzeit...

19. szeptember 30. Tegnap tíz percre ha láttam apámat. Amikor megérkezett, fáradtnak és mogorvának tűnt, éppen csak homlokon csókolt, megkérdezte, hogy vagyok, majd választ sem várva sietett a fürdőszobába, hogy lehúzza arcáról az éjszaka kiserkent borostát, és lefürödjön a hosszú út után. Az ilyesmi mindig felfrissíti az embert, minekutána lendületesen tud nekikezdeni egy új munkanapnak, magyarázta, és csak délutánra derül majd ki, milyen fáradt is voltaképpen... Mire végzett a fürdőben, néhány szót váltott anyámmal az ajtón túl, megitta kávéját és rohant az ügyészségre. Úgy látszik, küldetése nem ért véget az utazással, valahol be kell még számolnia az elintézett ügyekről.

Tegnap ebédre sem jött haza apám. Este pedig már nem tudtam kivárni, az átvirrasztott éjszaka után koppant le a szemem a fáradtságtól, de ahogy lefeküdtem, még sokáig képtelen voltam elaludni, mindegyre helyzetem kuszasága tört rá elkínzott tudatomra, hánykolódtam egyik oldalamról a másikra, hosszúkat sóhajtoztam, számolni is megpróbáltam, higgadtan, semmire se gondolva, de Zsolt keserű emléke kitarotán megvetette a lábát homlokom mögött, és minden ízemben reszkettem a kimerültségtől. Végül kénytelen voltam dupla adag nyugtatót bevenni, s akkor egyszeriben mély, fatuskó álomba zuhantam, amelyből úgy ébredtem ma reggel, mint akit alaposan főbeverték.

Apám ismét nem volt odahaza, állapíthattam meg a kinti zajokból, s mikor anyám később behozta a reggelit, megtudtam tőle, hogy csupán néhány órára szaladt haza az éjszaka, egy csöppet lehunyni a szemét, s kora reggel már sietett vissza, folytatni a félbemaradt munkát. Apád most nagy megbecsülésnek örvend, magyarázta büszkén anyám, a fővárosi tartózkodás idején, a gyűlésen igen értékes hozzászólása volt a főbenjáró kérdésekhez, akkor mindenki gratulált neki, és a törvényszék elnöke most maga mellé vette, hogy együtt állítsák össze a nagyszabású tanulmányt, amit sürgősen be kell nyújtaniuk a Minisztériumnak... Na dehát, kislányom, a részletek nem ránk tartoznak, elégedjünk meg ennyivel, az elismerés, sajnos, nemcsak örömmel jár, hanem több munkával is, meg természetesen, kevesebb szabadidővel... És ezzel újra csak magamra maradtam gondolataimmal, amelyek ma is makacsul kitartottak mellettem. Úgy éreztem, hogy ha nem akarok teljesen megbolondulni, akkor ismét döntenem kell életemről, méghozzá végérvényesen, mert a Zsolt levele semmilyen támpontot nem nyújt arra nézve, hogy reménykedjek-e egyáltalán általa való szabadulásomban, vagy sem? Egyedül hagyott elesettségemmel, hadd vívjam ki partizánmódra a szabadságot, ha akarom és tudom, de azt már beláttam, hogy ehhez én olyan jelentéktelen vagyok, mint a semmi. Zsoltnak tudnia kellett volna, hogy engem nem lehet csupán tanácsokkal és együttérzéssel vigasztalni, mert azok borsóként peregnek le sorsom faláról... És közben semmi sem változik.

Ha megoszthatnám valakivel a bánatomat, kétségbeesésemet, de most csak önmagammal tudok vitatkozni. Ha elárulnám Zsoltot, akkor az utolsó hidat is felégetem magam mögött, és jaj, nem tudok igazán dönteni, szeretem-e, avagy gyűlölöm őt e pillanatban, nem látom tisztán, mellettem áll-e, vagy mosolyog rajtam, gúnyosan, kárörvendően, amihez különben teljes mértékben joga lenne! Mivé lettünk? Mivé? Talán, ha meglátnám, ha két szót válthatnék vele, ha kisírhathatnám magam a vállán, s ő azt mondaná morogva, hogy nana, nem kell mindjárt bögni, akkor esetleg más lenne a helyzet, még el tudnék felejteni neki mindent, amit levelében rám fröcskölt. De nincs itt, nem látom sehol, azt sem tudom már, hogyan néz ki, mindenét, ami benne a legjobb, távol tartja tőlem, csak egy szólamot dobott ide mentőövként: nekünk együtt kell élnünk jóban, rosszban... Borzalmas, milyen egyszerűen hangzik! És az a baj, hogy ő ilyen szimplán is gondolja, mintha az együttélésnek nem lenne százezer apróbb-nagyobb akadálya, mintha nem leselkedne ránk bármely oldalról a sandaság, a féltés... Nem úgy megy ez, barátom, becsületszóra, hogy egyik nap elhatározom a békét, másnap meg fejemet követelik, ha történetesen nem tudtam betartani az ígéretemet... Ha most azt mondanám: legyen! és mindent kijátszanék annak érdekében, hogy ismét együtt lehessünk, bármilyen áron, bármilyen körülmények között, csak együtt legyünk, és vágjunk neki az életnek, ahogy azt egyszer egymásnak megígértük, hát akkor az annyi volna, mintha úszó-tudás nélkül csukafejest ugranék egy tengeri hullám közepébe, abban reménykedve, hogy majd csak kijutok valahogy a túlsó partra.

Semmi szükségünk most a szólamokra, nem érted? Ezt az egyet nem tudom neked megbocsátani, hiszen te így egy utat kínálsz, amin én is végigláthatok. Csak elrikkantod magad, itt vagyok!, s én uzsgyé, induljak fejvesztetten utánad? ...

Nem, ezt egyedül kell kihevernem, másodszor nem szabad elárulnom senkit. Ha most is gyenge leszek, akkor semmi sem óv meg attól a sorstól, melyet soha nem kívántam önmagamnak, s amiért egy időben akár szüleimmel is képes voltam szembeszállni. Nehéz teher e súlyos titoktartás, ha egyedül van az ember, amikor jókora kölöncök lógnak a szívéen, mint kamrában az oldalszalonna, és érzi a világot magára borulni, elég lenne egy pillanat, hogy megbillegjen a mindenség, s ami tegnap még bizonyosság volt, onnan ma oszlophonyi por és füst száll az égbe...

19.. október 11. Apám üzente anyámmal: délután beszélgetni szeretne velem. Állítólag arra is megkért, készüljek föl lelkileg egy eszmecserére, mert e napokban talán véget érhet hosszúra nyúlt raboskodásom, beszélgetésünktől sok minden függ, talán az orvos döntése is, aki megadhatja majd számomra a végleges elbocsátó levelet...

Olyan izgatott vagyok, mintha most törne ki rajtam igazából a betegség. Semmi nem érdekel napok óta, sem a festés, sem az étkezések, amelyeken apám olyan hivatalosan viselkedik, amióta hazajött! Egy perc nyugta nincsen a lakásban, örökké siet vissza hivatalába, minden kapcsolatunk a gyors köszönés és a kurtán ismétlődő hogy vagy?, mindenki gépiesen néz a dolga után, s én egyedül maradok gondjaimmal ebben az áporodott hodályban lehorgonyozva, már a szagát se bírom, a mennyezetről lógó légyfogók hetekkel ezelőtt kiirtották az egész légytársadalmat. Ha vége a fogságnak...

Akkor nyugodtan, emelt fővel állhatok bárki elé, s megmutathatom, hogy lám, ez vagyok én, ezt és ezt akarom, dolgozni szeretnék. Akkor Zsolttal is másként alakulhatna az egész, szabadon és egyszerűen mondhatnám a szemébe, hogy végül is nem tudott megmenteni, hiszen az apám mentett meg a végső összeomlástól; igaz, valamikor másként vélekedtem erről, de időközben be kellett látnom, hogy csakis a javamat akarja, szeretne újra egészségesnek látni, s úgy indítani el az életben, hogy semmiféle hátrányom ne legyen másokkal szemben. Kicsi Jollym, ilyesmivel te sohasem kecsegtettél, maradtunk a terméketlen, önemésztő szerelemmel és a félelemmel, amely eljövendő életünk ábrándjait övezte. Nem jó félelemben élni, ettől menekülök én most kézzel-lábbal. Szeretnék ezután derűsen, erősen mosolyogni a napba, hogy egy percre se tehessek magamnak szemrehányást, amiért esetleg elpuskáztam a soromat. Hiába, a szabadságomhoz ez is hozzátartozik, nemcsak a lázadás és az engedetlenség...

De már jön is apám, hallok sűrűn kopogó lépteit a parketten, hozzám tart, ahogy megígérte, a leereszkedő délutánba burkolózva, a falatozóban bekapott silány ebédrel a gyomrában, ma nem volt ideje velünk ebédelni, délben anyámmal kettesben némán kanalaztuk a lucskos káposztát, a beszélgetés miatti lámpaláz remegésével hasfalamban, anyám közönyösen, minden látható érzelem nélkül tett-vett az asztal körül, mintha mélységes gondba merülne egy számomra ismeretlen ok miatt. Így jött apám a szoba felé, ruganyosan, megfáradt arccal, s ahogy belépett az ajtómon, akaratlanul is fölemelkedtem, mintha hivatalos helyen lennék, bevonulásának kimértsége ösztönösen tiszteletet parancsolt. Kedvesen köszöntött, majd átszelte a szobát, egyenesen az ablak felé tartva, s a szürke függönyöket gyors, energikus mozdulatokkal libbentette szét a fehérén szikrázó üveg elöl, miközben rám mosolygott, és kurta felszólítással visszaparancsolt a díványra, hogy – ő most nincs az ügyészségben, előtte a lánya ne álldogáljon, mint valami tyúktolvaj vagy gyorshajtáson kapott, sapkagyűrögető sofőr... E bevezető szavak után mellém ült az ágyra, és arcomat kezdte fürkészni. Szokatlanul furcsán éreztem magam a nappali fényben, az a bizonyos augusztus végi kirándulás akárha álomban történt volna. Emlékszem rá, akkor is menten elvarázsolt a bőséggel özönlő napsugarak arany melege, most meg egyenesen fellelkesített az a körülmény, hogy itt, több hónapos fogságot szolgáló szobában terebélyeskedik ki színpompássá, mindent áthatóvá a nappali világosság, s hogy oly pompásan ragyogja be vonásainkat, láthatóvá téve apám elnyúzott arcán a ráncokat, s az enyémen a szenvedés sápadtságát. Karikás a szemed kislányom, mondta apám vigasztalólag, hogy abból azt is bátran kiérthessem, ő aztán együttérez velem... Ne csodálkozz, válaszoltam, éjszakánként még mindig nem tudok olyan jól aludni, ahogy szeretném.

Töprengsz-e sokat mostanában, Lia kedves? Mert hiszen az álmatlan, rossz közérzetű éjszakák a nappali élmények, gondolatok szüleményei, és én úgy gondoltam, hogy mihelyt gondjaid nagy részét levesszük a válladról, nem lesz baj az alvás terén sem.

Gondok, gondolatok mindig születnek, apám. Nem olyan az ember, hogy spongyával törölhessék ki az agyából mindazt, ami oda egyszer mélyen beleivódott.

Szó se róla, lányom, nem erre céloztam én, ám ha valamilyen különös súlyos lelki problémád volna, amelynek ismeretében könnyebben tudnánk ellene cselekedni, azt nyugodtan be kellene vallanod. Megmondom neked őszintén, hogy lassan már-már ott tartunk, anyád biztosan el is árulta neked, hogy ajánlatos lenne felülvizsgálni idegállapotodat, és az eredményeknek megfelelően arról döntenünk, vajon megállod-e már a helyed a világban egyedül, józanul, minden komolyabb istápolás nélkül? Biztosan tudsz róla, hogy amikor hazahoztunk Bukarestből, és eszméletlenül feküdtél a kórházban, mert erős gyógyszerekkel altattak, hogy valamelyest pihenni tudjál, az orvosi komisszió úgy döntött, engem nevez ki gyámodul, aki a törvény előtt felel érted, azon kívül is, hogy természetesen az apád vagyok. Egy kicsit más-képpen fogalmazva, azt is lehetne mondani, hogy téged képviseltelek mindenki előtt, az érdekében kellett beszélnem és cselekednem, meghallgatva a doktorok előírásait és szakavatott jótanácsait...

Tudok róla, szakítottam félbe hosszú, széles lendülettel fogalmazott, kissé nyakatekert mondatait, s azzal is tisztában vagyok, mennyi energiádba, türelmedbe, fáradságodba került mindez, nem beszélve anyámról, aki ez idő alatt mindvégig zokszó nélkül valósággal kiszolgált engem, és úgy igyekezett mindenben, nehogy valami bántódásom essék. Tudom, és bevallhatom, mert rengeteget töprengtem rajta, mekkora felelősségteljes szerep hárult rátok az elmúlt hónapokban, és ha van valami, amit nevelésemért tettetek, bár ezt az áldozatos időszakot szívből köszönöm, nem is tudom majd eléggé meghálálni...

Jó, jó, csak ne olyan hevesen, hiszen anyáddal mindezt nem külön háláért tettük, elvégre az, hogy a lányunk vagy, hogy felneveltünk, hogy mindent megpróbáltunk biztosítani számodra és odaadással irányítottuk fejlődésedet, mindezt ugyanolyan önzetlenül álltuk, mint az utóbbi hónapok kissé nehezebb, ám semmivel sem lealázóbb próbáját...

Lehet, hogy így van, édesapám, csak hogy bennem egy kissé másként tudatosodtak életem emlékei, s engedjétek meg nekem, hogy úgy ítélhessem meg őket, ahogy én valójában érzem. Mindazt, amit az egyetem elvégzéséig tettetek értem, szándékában és annak idején elvitattam, kétségbe vontam, és kétségbeesetten igyekeztem menekülni kötelezettségei alól. Nem árt, ha most egészen nyíltan beszélünk, kereken kimondunk mindent, apám, mert gondolom, első-sorban őszinteséget vársz tőlem, és nem azt, hogy jólnevelt kislányként szaporán bólogassak szavaidra...

Egy percre sem gondolok arra, hogy becsaphatnál, Liácskám! Volt, ami volt a múltban, de az elmúlt hónapokban is föltétlen engedelmességet és őszinteséget tapasztaltam irányodból. Természetesen, az ember sohasem tűzi homlokára minden gondolatát, nem kiáltja világgá mindazt, ami megfordul a fejében, hiszen akkor egész életében járna a szája, és környezete elátkozná őt összeférhetlensége miatt. Te is, én is csak az őszinte szóból érthetünk, úgy, hogy közben a lényegét sem hallgatjuk el egymás előtt, vagy nem hamisítjuk meg, akkor sem, ha úgy látszólag könnyebb lenne az egyezés...

Vannak dolgok, amiket az ember azért megtart saját magának, és csak akkor hozakodik elő velük, ha értő, segítő, testi-lelki jóbarátja talál. Ezt a barátot keresem én most benned, apám, de úgy érzem, minden jóakaratom ellenére sem lelem meg, mert valahogy mégis az a helyzet, hogy te vagy az öröm, és én vagyok az, akire te vigyázol.

Nem kéne olyan hevesen belelovalnod magad bizonyos helyzetekbe, kedvesem, mert ha így viselkednénk az életben, sok esetben melléfognánk, és olyasmire ragadtatnánk magunkat, ami kimondottan csak árthat az egyénnek, sorsa alakulásának.

De apácska, ki hallott még olyat, hogy valaki azt az embert választja bizalmasául, aki elől nem is olyan régen még rettegve titkolta legártatlanabb gondolatait is? Hogyan bízzon az emberi ösztön a másik gáncstalan jóindulatában, ha tudja, hogy a seb, amit a másiknak okozott, olyan, ami nem egykönnyen gyógyul?

Formális logika, formális logika! Látod, éppen titeket fertőz, fiatalokat, akik olyan nagy hangereővel hadakoztok ellene. Felrúgtok minden törvényszerűséget, szabadulni kívántok szabályoktól, kígyót-békát rámondtok azokra, akik megszabott rendszerességgel élnek és cselekszenek, aztán ha szembeszegeznek veletek egy olyan problémát, melynek megértéséhez kis emberi belátás is szükségeltetik, akkor jöszök hátulról a legsilányabb formális logikával, amely szerencsére egyre inkább kezd kiveszni a felnőttek világából is. Hát persze, a magad részéről igazad van: őszinteséged csak annyiban lehetséges, amennyiben tebelőled indul el. Ha úgy érzed, hogy képtelen vagy a végsőkéig elmenni, ezt is őszintén kell megmondanod, mint ahogy tetted is, de ne gyere nekem ilyen meg olyan elméletekkel, mert akkor előbújik belőlem is őseim tanítása, miszerint: asszony, maradj a laskanyújtónál!

Kár lenne most veszekednünk, apám, és semmi szükséged előhozakodni az őseiddel, hiszen tudhatnád, hogy ezektől a banális fordulatoktól valósággal a hideg ráz. Maradjunk annál, hogy elbeszélgetünk, te sem ejtesz át, én sem, és ezt az egyezséget ezen a délutánon egyikünk se rúgja föl, ami nem lesz valami könnyű feladat, majd meglátod...

Persze van, akit segítenek a tapasztalatai, mondotta mosolyogva apám, s ha valaki megszegné az egyezségünket, az elsősorban nem én leszek, kicsi Lia, ezt megígérhetem.

Apám, mindig tiszteltem a korrektségedet, mondhatni éppen az imponált benned a legjobban, hogy a legnehezebb körülmények között is oly kényes voltál a higgadtságodra. De egy kicsit megijesztesz: te, aki annyira szigorúan nézed a világot, magadról mégis olyan jó véleménnyel vagy. Mondd, neked soha sincsenek szorongásaid, kételyeid affelől, amit cselekszel?

Látod, nem olyan egyszerű erre a kérdésre felelni, mint amilyen könnyű volt megfogalmazni. Kérdéseket feltenni általában nem kerül nagy erőfeszítésbe, hiszen a gyermek is örökké kérdez, tehát nem kell hozzá valami fejlett intellektus. A válaszban viszont már tartanom kell magam az egyezséghez, azért bevallom, hogy amit te ijesztőnek látsz az én önítéletemben, az csakis a felhalmozódott tapasztalat értéke és rutinja. Ebben pedig csak annyi az én érdemem, hogy mindig, bármilyen körülmények között hajlandó voltam tanulni az élettől, a kritikus helyzetekből, s mesterségem révén olyan gyakorlatra tettem szert a türelemben, mely bizonyos átlagszintnél jóval magasabb. Ezt minden öndicséret nélkül meg lehet állapítani, még ha az én számból hallod is...

Ezúttal akkor nehezebb kérdést tennék föl, apám. Mégpedig olyat, amit föltenni nem könnyű, mert nyilvánossága fáj és érzékeny sebeket szakít föl. Mondd csak, lelkiismereted szerint teljesen becsületesen jártál el a ... „közös ellenségünk” és a köztem levő, nevezzem szerelemnek, kapcsolat esetében? Igaz, hogy lényegében neked kellene engem faggatnod, de számomra most rendkívül fontos, hogy elmondd erről az igazi véleményed.

Lia kedvesem, most úgy jártál el, mint az egyszerű ember, aki nagyrészt ismeri a dolgokat, s csak azért kérdez, hogy a válaszoló szájából hallja beigazolódní vagy megcáfolódní tudását. Te kedvezőbb helyzetben vagy: nemrég fűltanúja voltál annak a beszélgetésnek, melyet Dogaruval folytattunk az autókiránduláson. Szántsándékkal beszéltem úgy, hogy ha történetesen még érdekel a téma, te is meghallhass minden szót, és leszűrhesd belőlük számodra a megfelelő tanulságokat. Úgyhogy másodszor ezt nem is részletezem, inkább a kérdés lényegére térnék...

Akkor azt hittem, titkolózol előttem, apám, és ennek ellenére mégis sikerül kihallgatnom benneteket... Jó, talán úgy van, ahogy most beállítod... De mondd, nem féltél, hogy az, amit meghallok, esetleg még jobban eltávolíthat tőled, és visszájára fordíthatja szándékaidat?

Türelmetlen vagy, kislányom, meg se várod a teljes választ, máris újabb kérdéssel gyomrozol... Nem, egyáltalán nincsenek lelkiismeretfurdalásaim amiatt, ahogyan ebben az ügyben eljártam. Érzésem szerint minden apa így tett volna. Hiszen, milyenek a szülők? Bizonyos mértékig kivétel nélkül elfogultak, gyermekeik oldaláról látják a világot, de az, hogy gyermek, nemcsak rád vonatkozik, hogy a te példádna! maradjunk, hanem ránk is, s egyben mindazokra, akik sajátmagukat próbálják meghosszabbítani gyermekük által, hogy amikor már jobbra pontot tettek életük végére, nyugodt szívvel elmondhassák: az én vérem igenis tovább folytatódik. Ez pedig nemhogy kizárná, hanem egyenesen magába foglalja az önzést... Mikor tehát fiúdtól tiltottunk, elsősorban, nem az ő személye, tulajdonságai, világa ellen emeltünk kifogást, hanem, amint már hallhattad, egy elv irányított bennünket, és ez az, hogy önmagaddal együtt teljes mértékben megvalósíthass bennünket az életben... Most pedig lássuk a második kérdést: egy percig sem félted, hogy Dogaruval folytatott beszélgetésünk rossz irányba befolyásolna téged. Hiszen az orvosokkal működtem közre, ők igazán tudják, milyen reakciói lehetnek bizonyos helyzetekre a sérült idegrendszerű egyéneknek.

Ezt nem értem...

Majd kiderül a későbbiekből! ... Mindenesetre, nincs mit titkolnunk, te mindvégig komoly orvosi felügyelet alatt álltál, és minden esetben a vizsgálatok eredménye szabta meg, mit és hogyan cselekedjünk körülötted.

Tehát az egész csak színjáték volt, apám? Nem a jóérzésed, a szülői lelkiismeret szabta meg, miként viselkedjete! velem? ... És még én beszéltem áldozatról, önfeláldozásról...

Most miért sírsz, lányom? Nem tudsz szembenézni a valósággal? Ilyen gyenge vagy még az életre?

Nem vagyok gyenge! Megundorodtam! A szép szavaktól, a mosolyoktól, az összeesküvésektől! ... Hát ezek után még mindig korrektnek érzed magad?

Miért ne érezhetném? Mit tudod te, miért cselekedtem így, miért vállaltam a gyám szerepét, s hogy milyen kötelezettségekkel járt mindez a te esetedben? Orvosi utasítást kaptam! Miután hazahoztunk, annak maradéktalanul igyekeztem eleget tenni, természetesen hivatali kötelességeim mellett, s mondhatom, rengeteg idegmunkámba került ez az egész cirkusz, ha már voltál szíves így nevezni a mi áldozatunkat...

Be kéne lássátok végre, hogy az áldozat itt én vagyok, és senki más! Megfojtottatok az örökös gondoskodással, s most, mikor valóban szükségem lett volna a támogatásra, akkor is csak az orvosi utasítás betűit tartjátok be, minden különösebb érzelem nélkül. Mondd, talán még kémlelőlyukat is szereltetek a szobám ajtajára? Hallgatóztatok éjszaka, amikor aludtam? Hogyan tudtátok leolvasni a gondolataimat, hiszen teljességgel magamba zárkoztam, és igen, még titkolóztam is előttem... Na, most be mered vallani? Tudsz-e őszinte lenni?

Lányom, lányom, túlságosan elragadtatod magadat! Ne keress bűnszövetkezetet ott, ahol nincsen. Ne keress megrendezett színjátékot ott, ahol semmi sem volt előkészítve, csupán a saját, független életedet kellett nyomon követnünk...

De hogyan?

Ott volt a naplód...

A naplóhoz senki sem férhetett! Azt én garantálom! Minden este más-más helyre rejtettem, és olyan jelet találtam ki a biztonság érdekében, amiről csak nekem volt tudomásom! És mindig rendben találtam... Azt ugyan elhiszem, jó lett volna megkaparintani a naplót, csak hogy ez már egy kicsit sok lett volna, apám!

Lia kedves, nem akarom én mindenáron bebizonyítani, hogy ismerem-e naplódat, vagy sem. Ahhoz sem ragaszkodom, hogy igazat adj nekem a részletkérdésekben... Azt viszont szögezzük le: a naplót orvosaid sugallatára loptam be a szobádba. Én vásároltam a saját kezemmel, én válogattam ki a te ízlésed szerint azzal a hátsó gondolattal és reménnyel, hogy az esetek kilencvenkilenc százalékában az összeroppanásos betegek valahogy mindig írásban vallanak zaklatott gondolataikról, felborult lelkivilágukról. A gyógyulás időszakában biztos lelki támaszra van szükségük, egy beszélni nem tudó barátira, aki meghallgatja őket... Nos hát, innen aztán lemérhető, miként haladsz a gyógyulás útján. Mikor van szükséged csöndre, mikor egy kis megszorításra, mikor lazításra...

De miért akard ezt a rossz ízű, krimibe illő mesét beadni nekem? – könyörögtem már majdnem sírva, olyan paráynak érezve magam, mint egy félig eltaposott bogár.

Makacs vagy és rosszindulatú, lányom! Nem detektívhistória ez, hanem gyógyulásod, emberre válásod igaz története! És kezdem nagyon nem szeretni ezt a könnyes, önmagát azonnal megtagadó bizonytalanságot, melynek egyre makacsabbul adod tanújelét. Az egyik percben azt mondod, nekünk köszönheted, hogy lélekben megerősödtél, a másikon meg felháborodsz, és kész vagy mindent elvetni, mert tudomásodra jut, milyen eszközökkel sikerült ezt elérnünk... És még te kételkedtél az én őszinteségemben! Te, aki egy percig sem vagy hajlandó szembenézni a valósággal, azzal, hogy lényegében ez a „bűnügyi mese” minden megtorlás nélkül, pusztán a gondolatok orvosi mérlegelésével zajlott le. Érzelmünket semmiképpen nem befolyásolták a naplóban leírt gondolatok, bár sokszor nem éppen a leghízelgőbb véleményeket olvashattuk saját magunkról... A fiatalember képét is szántsándékkal hagytuk a szekrényben. Bármennyire képtelennek tűnjék előtted, de ez is hozzátartozott a terápiához. Eltűnésekor azt kellett megfigyelnünk, miként viszonyulsz adott pillanatban nemcsak a képhez, hanem az azt hordozó egész érzelemhez. S mert ez akkor már nem volt egyértelmű, hát vissza is csempésztük az ágyadba... Így volt?

Így, apám... – álltam lesújtva, kifosztva kinevezett gyámom előtt, aki a leghiggadtabb részletességgel igyekezett tudomásomra hozni háromhónapos, elszigetelt életem undorító kulisszatitkait. Próbáltam néhány pillanatig hideg ésszel mérlegelni apám s orvosaim logikájának szakmai indítékait, kész lettem volna mindent a jóindulat és a szeretet prizmáján át elfogadhatóvá tenni, s mikor erre minden erőfeszítés ellenére képtelen voltam, legalább minimalizálni próbáltam őket... Hiába! Úgy éreztem, teljesen meztelenül és védtelenül állok a világ egy szörnyű gépezete előtt, minden gondolatomat és érzésemet uralják, sőt, szakszerűen irányítják, és váratlanul megvilágosodott előttem, hogy szabadulásom pillanata, ez a kellemesnek hitt, várva várt délután tulajdonképpen valódi rabságom kezdete, hiszen azon az úton kell elindulnom, amelyet bár magam választottam, de akaratomtól függetlenül mások taszítottak rá, a legrafináltabb vállalkozás segítségével...

Ha így van, apám, dadogtam alig érthetően, akkor Zsolt leveléről is tudtok... És hogy milyen véleményem van róla...

Apám bólintott. Előhúzta szivartárcáját, előhalászott belőle egy ropogós kubai szivart, és tűneményes gyorsasággal rágyújtott.

Meg kellene értened, hogy ez volt az alap, amire az orvosok gyógyulásod biztonságát építették. Ezért állhatunk szóba most mi ketten... Szeretném, ha végül is megértenél bennünket, és túllépnél ezen a kissé zaklatott, ellentmondásos lelki zűrzavaron... Az orvosok szerint a leleplezés sokkal inkább szokott a legjótékonyabb hatással lenni a be...

Fejezd be, apám, mert nem tudom, mit csináljak! – törtem ki, magam előtt is érthetetlen üvöltésben, majd toporzékolni kezdtem, a hajamat téptem, s ami csak mozdítható volt a szobában, mindent a földre hajigáltam, veszettül tapostam rajtuk, amíg egyszer csak valami hatalmas, egész lényemet elborító fáradtság szakadt rám, úgy éreztem, hogy ha meg kell mozdítanom a kezem, akkor a gesztussal együtt nekem is valami iszonyú bajom történik. Álltam a szoba közepén, két oldalamon lelógó kezekkel, s kábán meredtem apámra, újdonsült bizalmasomra, aki immár teljesen birtokba vette lelkemet, és éreztem, nem engedi olyan könnyen ki akarata, befolyása alól.

Miért nem vagyunk mindig őszinték egymáshoz? Akkor nem fájna úgy az igazság... – nyögtem még nehezen forgó nyelvvel, miközben apám odalépett hozzám, és lassú, halk mozdulatokkal simogatni kezdte a hajam, mint a kisgyermeknek szokás. S ha bármennyire hadakozott is ellene az eszem, mégis jól esett ez a kedveskedés, akár csak annak idején, pende-lyes koromban, mikor még eltorzítottam a szavakat, és szó szerint is apám-anyám szeme fénye voltam bárki idegen előtt, aki csak befordult a házukba!

A végén majd még mulatni is fogunk ezen a szóváltáson, biztatott apám, és egész mozgása, viselkedése ismét oly magabiztossá vált, mintha csak ebben a pillanatban lépett volna be a szobába. Majd megígérte, hogy a következő napon méltóképp megünnepeljük ezt a pillanatot, talán már az orvosok is azon a véleményen lesznek, hogy ezután fölösleges bármiféle megszorítás, hiszen e szakaszban a legjobb orvosság a teljes élet, a szabadság, az önálló döntés „természetes közege”... S amíg apám szakszerű, száraz magyarázatai szemérmetlenül száll-
dostak a levegőben, gondolatban máris búcsút vettem tőled, szerencsétlen naplóm, ezután már nem lesz rád szükségem, hiszen az orvosok is megmondták, keseredett el a szájam íze, de hát nincs is miről vallanom tovább titokban, meggyógyultam, ami ezután következik, abból sze-
retnék kizárni bármilyen orvosi tanácsot, felügyeletet és aggódó gondviselést. Még akkor is...

19. december 8. Egy külvárosi manzárdszobában, ahová az elmúlt hetekben menekültem a további körütekintő gondoskodás és ápolás elől, s ahol apámék azóta is szüntelenül zaklat-
nak, hogy térjek vissza hozzájuk, de hallani sem akarok róla, megeltem a nyugalom és az életkedv olyan sajátos keverékét, melyet nem éreztem soha, talán még Zsolt idejében sem.

Azok után, ami apám és közöttünk történt, képtelen voltam velük egy fedél alatt élni, és továbbra is az aláztos, szófogadó kislány szerepét játszani. A munka sem ment úgy, ahogy szerettem volna, egy rakás megkezdett és befejezetlen képet hurcoltam át ide magammal, melyeket aztán legnagyobb meglepetésemre pár nap alatt minden nehézség nélkül befejeztem. Most már remélem, nem érhet el idáig apám vizslató szeme, hogy kiolvassa naplóm sorai közül legrejtettebb érzéseimet, s továbbra is béklyóban tartson ezáltal, mint hétpróbás gyer-
mekrablók a kétségbeesett szülőket.

Te jó ég, milyen nagyszerű érzés egyedül lenni, senkinek sem adni számot cselekedeteimről, melyek talán ugyanolyan ártatlanok, mint eddig voltam, de ezek már az én tetteim, és senki akarata sem vethet árnyékot rájuk! Teljesen magamra maradtam. És hosszú tépelődés után újra elővettem a naplót, amely eddig csak nyomorúságom krónikája volt. Végül is valakinek vallani kell. Egy képemmel sikerült bekerülnöm a megyei tárlatra. Három-négy festményt küldtem a zsűrinek, de csak egyet választottak ki, hogy melyiket, nem árulták el, a kiállítás megnyitásáig ugyanis semmi sem végleges – magyarázták. Szeretném remélni, hogy senki sutto-
gó szava nem járt közben értem, csupán a szakemberek közös ízlése és megfontolt véle-

ménye volt az egyedüli döntő szó. A kiállítás megnyitásakor úgy izgultam, mintha újra első osztályba mennék. Én, aki diplomamunkám készítése idején annyira alábecsültem saját képességeimet, most hajlandó voltam ismét hinni magamban, s a nyilvánosságtól az igazi, a valódi szembesítést vártam – munkámmal és önmagammal. Egyszerű, cicomázatlan ruhát vettem föl azon a napon, magam varrtam egy nyomtatott szabásminta alapján egyik barátnőm varrógépén, aki már férjhez ment, és sikerült elviselhető családi otthont berendeznie magának. A ruha viszonylag jól sikerült, könnyűnek éreztem magam benne, szóval mondhatom, remekül kezdődött a napom szinte lebegett testem-lelkem, semmilyen büntudat vagy lelkiismeret probléma nem furdalt, s derűs jókedvvel, gyalog sétáltam be a főtérre, a kiállítóteremig. A megnyitóig jó másfél óra volt még hátra. Kék köpenyes takarítóasszonyok sürgése-forgása villant át a nagy kirakatablakokon, odabent egész hadsereg sikálta szorgalmasan a roppant kőpadlót. Az ajtónál öreg, nyugdíjas bácsi álldogált, ismertem már a kiállításokról, ő szokott ügyelni a ki-bejárás biztonságára, valamikor maga is festegetett, de talán megrekedt a dilettáns szinten, s valamelyik idős, befutott piktor nyúlt végül a hóna alá, hogy öregkorára legalább kispénzü állás tegye biztonságossá napjait... Nagy-nagy szeretettel rámosolyogtam a bácsira az ajtón keresztül, mire ő nagyokat bólogatott, és kíváncsian kibiztosította a zárat. Megkérdezte, mit óhajtok. Mondtam, hogy én is képpel szerepelek a kiállításon, mire körülményesen kezet csókolt, és suttogva közölte, hogy az utasítások szerint a festőket – kérésükre – most már beengedheti, ha akarok, fáradjak a terembe. Boldogan surrantam be a résre nyitott ajtón, s tekintetem izgatottan siklott egyik falról a másikra, hogy minél előbb rátalálhassak a saját alkotásomra. Nem volt könnyű dolog. A több mint tíz, egymásba nyíló terem zsúfolásig tele-tömték képekkel. Melyiket látom majd viszont a falon? Megismerem-e egyáltalán? ... Ahogy beljebb haladtam a cementen száradó víztócsák és a térdeplő, bőven izzadó asszonyok között, egyre több kollégát vettem észre, idősebbeket és fiatalabbakat, egyeseket ismertem, másokat nem, de tudtam, hogy mind céhbeliek, mert ugyanazzal az ideges érdeklődéssel forogtak a festmények között, akár csak jómagam.

Az egyik távoli sarokban aztán hirtelen megpillantottam Zsoltot is. Már messziről látszott, hogy saját képe előtt áll, hanyagul támasztva a falat, haja és kiserkent szakálla nyúzottá tették az arcát, sovány volt, mint egy agár, és két hatalmas szeme úgy izzott a csontos üregből, hogy az volt az érzésem, egy nagyon beteg embert látok. Érdekes, a szívem mégsem kezdett hevesebben dobogni, szinte szégyelltem is magam emiatt, inkább valami végtelen sajnálat vett erőt rajtam, mint amikor tehetetlen koldussal találkozik az ember, de ebbe a sajnálatba ugyanakkor egy adag irtózat is vegyült, aztán elmúlt az is, a lehető legbarátságosabban köszöntünk egymásnak, ami annyiból állt, hogy Zsolt nagynehezen kihúzta a zsebéből a kezét, mormogott valamit az orra alatt, míg faarcát továbbra is megőrizve, tüntetően elnézett a fejem fölé.

És akkor észrevettem a saját képemet: majdnem az övével szemben függött a falon, elég nagy felületet foglalt el. Az Aratás volt... Nem akartam hinni a szememnek: ezt én festettem volna? Ezt az ostoba kiagyalt mázolmányt? ... De hát mi történt velem? Nem magam adtam-e be zsűrízés végett, két másik képpel együtt? ... Itt valami tévedés lehet! Vagy én zavarodtam meg? Kinél kell itt tiltakozni? ... Kétségbeesetten kapkodtam a fejem ide-oda, de csak Zsolt távolba néző, kába arcát láttam magam előtt. Nekitámaszkodtam a falnak, nehogy kicsússzon remegő lábam alól a talaj. Újra megelevenedett bennem szürke börtönöm, apám magyarázó, tompított hangja, unszolásai, leckéi az aratásról. Igen, a kép mégiscsak az enyém. Ott van rajta a kézjegyem is. Valósággal undorodtam magamtól... S mindezt Zsolt pompásan végignézheti, szemtől-szemben, képzelem, mi a véleménye a képről, rólam... Ha ezt a félórát valahogy átvészelem...

Gondolj valami szépre, hunyd be a szemed, hunyd be! – csillapítom magam. És hirtelen eszembe jut egy dojna, amit egykori gondtalan sétáink idején fabrikáltunk Zsolttal, próbáltam elhessegetni a fejemből, de mind jobban fészket vert gondolataim mélyén, egyre fojtogatóbb

hőség lett a teremben, a vékony ruha alatt is kiver a veríték, szédültem, jó volna ide most egy hatalmas ventilátor, de csak a terem forgott velem, halántékom mögött kattogtak az ostoba szavak, a buta rím:

*foaie verde de cicoare,
plange cine fata n-are...*

(Magyarul: Cikória zöld levele, / Sírjon, kinek nincs kedvese...)

Mi a fene történik itt, hiszen ennek semmi értelme nincsen, de már gyűl a közönség, és csak támasztjuk a falat sápadtan, idegenül.

Szépkenyerűszentmárton – Bukarest, 1972. június–július.

3 TALÁLKOZÁSOK

1

- Beléphetek?
- Nem mondtam igent...
- Akkor megyek. Szevasz!
- Maradhatsz, Jolly... Csak arra figyelmeztettelek, hogy a viselkedésnek vannak szabályai! Látod, hogy dolgozom...
- Én is szoktam dolgozni. De most épp nálad vagyok. A munkám félbemaradt...
- Most már az enyém is, fiam... Ülj az ágyra, addig elrakom a szerszámokat, s kezet mosok. Kávét nem szoktam főzni, eltiltott tőle az orvos.
- Nem azért jöttem. Tőlem festhetsz tovább, csak elüldögélek itt egy darabig. Brrr, de kellemes nálad, a melegben...
- Jobban is felöltözhetsz, barátom. Abban a dzsekiben előbb-utóbb megfázol. És többet kellene enned.
- Ne próbáld engem nevelni, Lia! Úgy jöttem ide, mint egy idegen, aki nem tanácsokra kíváncsi, csupán nyugalmat keres.
- Beülhetnél egy kávéházba is. Vagy nincs pénzed?
- Erre jártam és kész... Megfelel?
- Unom ezt a diplomatikusan csevegést. Ha már itt vagy, semmi kifogásom, de tudd meg, hogy ez mégiscsak az én odúm, és különben is, senki sem hívott.
- Mondtam, hogy el is mehetek...
- Te csak ne légy olyan nagyfiú! Ül le, és hallgass végig! És ne feledd, hogy én bármit mondhatok, mint házigazdának, jogom van hozzá.
- Veszekedni akarsz? Ajánlom, borítsunk fátylat a múltra. Tegyük úgy, mintha csak most ismerkednénk. Mondjuk, még csak annyit tudok rólad, hogy nem szabad kávét innod...
- S neked tetszene egy ilyen játék?
- Ha nincs jobb...
- Légy szíves, óvj meg a mocskos cipődtől, mert csak összerondítja a padlót. És ne csoszogj állandóan a földön, mert nem vagy otthon! ... Szóval, kezdjük újra az ismerkedést... De hát ez lehetetlen, barátom, amikor olyan jól ismerjük egymást...
- Nem akarsz felejteni? Pedig a múltunk előtt be kell hunynunk a szemünket. Ha tovább is élni akarunk. Ha igazán vállalod, hogy egy fél órát még elüldögéljünk itt együtt. Persze, te döntesz...
- Nagyon jól megférek az emlékeimmel. De azért nem doblak ki. Egyszerűen csak semmit nem vagyok hajlandó megtagadni abból, ami volt. Ha jó, ha rossz.

- Apádékat ejtetted...
- Ők most is léteznek számomra! Azzal együtt, hogy otthagytam őket. Úgy, ahogy engem fölneveltek, megbénítottak, ahogy fondorlatot szőttek ellenem, kijátszottak teellened, majd valósággal ebbe a manzárdba kényszerítettek.
- Nekem ugyan nem kellett volna kétszer mondani...
- De azért még mindig otthon laksz, ugye? A mama főztjén... Megfutottál a nagy hősiességből, a patkányoktól, a kisvárosi csendből, a folyópartról! Hol maradtak az elveid, fiam?
- Nem ismerem a kisasszonyt... Mi köze az elveimhez?
- De én ismerlek! Mindig így szoktál begombolkozni, ha kellemetlen kérdéseket tesznek föl neked. Azt hiszem, ez most nem fog menni neked.
- Hát akkor mentem, hölgyem! Látom, nem akar velem eldiskurálni, ahogy komoly emberekhez illik. Kár... Azt hittem, jó helyen kopogtatok. Bocsánat a zavarásért!
- Még sértegetsz is? Kifelé!
- Mondja magyarul, mert nem értettem egészen...
- Vigyen el az ördög, fene a fajtádat!
- Ezt nem kellett volna...

2

- Jolly, állj meg egy szóra! Fontos...
- Sietek! ...
- Nem úgy gondoltam a múltkor... Szóval, felejtsd el, kérlek!
- Miről beszélsz?
- Tudod jól, ne játszd most a nagylelkűt! Megsértettelek...
- De hiszen alig ismerjük egymást. Mondd, fájhat-e az nekem? Én azt mondom, nem fájhat. De most mennem kell. Ha mégis valami komoly gondod támad, tudod a telefonszámom.
- Mit hülyéskedsz? Szeretném, ha elfelejtenéd!
- Te mondtad: nem lehet feledni. Vagy mégis lehet? Amit akarunk? Ahogy tetszik?
- Én arra emlékszem, hogy... megcsókoltál valaha. De arra nem, hogy belém rúgtál volna... Pedig...
- Jó, erről majd máskor. Szia!
- Találkozunk még?

3

- Egy kávét... Neked mit rendeljek?
- Szörpöt. Málnát, ha van.
- Miért ne lenne?
- Előfordul, hogy nincsen. Nem először járnám meg...

- Ugyanbiza, kivel?
- Hát... egy jóképű pasassal... egy illetővel. Akkor éppen nem volt.
- És mit csináltál?
- Hallgattam, ő ivott.
- Konyakot?
- Martinit, jégkockával. És élvezte, hogy absztinens vagyok.
- Én most nem fogok élvezni. Ebben megegyezhetünk.
- Miért jársz a sarkamban? Harmadszor találkozunk, s ráadásul nyilvános helyen. Miket gondolhatnak rólunk, hogy újra együtt látnak?
- Mintha nem tudnád! ... Különben úgyis te vagy az, aki nem fér a bőrében. A múltkor az utcán rohansz le, most a cukrászdában szemezel velem... Tisztázhatnánk végre, mit akarunk egymástól!
- Jolly, én valamikor nagyon gyenge ember voltam. Most sem vagyok valami erős, de már nem borulok ki egykönnyen. Használt az apám leckéje... De ha ilyesmit kérdezel tőlem, azonnal itthagylak!
- Szívből örvendek a változásnak, de miért vagy ilyen kényes? Ha nem most, egyszer úgyis föl kell tennem ezt a kérdést. Vagy ezután nem köszönünk egymásnak?
- Jó! ... Mivel kezdjük?
- Idd meg a szörpöd.
- Meg fogom inni. De a hibás te vagy! Biztattál, hogy mellém állsz nehéz helyzetemben, aztán mégiscsak magamra maradtam apámmal szemben...
- Érdekes, én éppen fordítva látom! Otthagytam az állásomat, hátha a közeledben könnyebben tudok segíteni. Nem sikerült. Az öreg egyszer majdhogy a milícia kezére adott. S mikor végre találkoztunk a kiállításon, keresztülnéztél rajtam.
- Így nem jutunk semmire!

4

- Ezt az ibolyát neked adom, a másik az anyámé. Ne, ne kérdezd... Kicsi a város, csoda lenne, ha nem találkoznánk néhanapján. Mit reméltél, hogy olyan könnyen megszabadulunk egymástól?
- Köszönöm a virágot, bár tudom, hogy eredetileg nem nekem szolt. Összefutottunk, és nekem adtad. Majd elteszem...
- Erről van szó. De nehogy tovább add! Az utolsó pénzemen vettem.
- Mennyit adjak?
- Nem azért mondtam.
- Van most egy kis tartalékom, pannókat festettem, tudnék kölcsönözni valamennyit. Persze otthon tartom.
- Ez ürügy?
- Marha vagy, fiam! Nincs időm ürügyekre. Ha kell, gyere föl este! Nincs most nálam egy vas sem.

5

- Szabad!
- Látod, megtanultam a leckét.
- Ezúttal fölösleges volt: tudtam, hogy eljössz.
- Pénzsóvárnak tartasz?
- Bárki meg lehet szorulva. Te sem vagy kivétel. Tulajdonképpen miből élsz?
- Nadrágokat, női ruhákat varrok. A húgomnak van egy varrógépe, azon dikicselek.
- Most hülyéskedsz? ...
- Nagyon prima foglalkozás! Gondolhatod, hogy nem vagyok bejelentve. Csak az a baj, hogy túl sok időm rámegy...
- És ezt nem tudtad az elején?
- Az az igazság, hogy belefáradtam. Mindennél jobban érdekel a festészet. Ha nem lennék rászorulva, már rég abbahagytam volna az ipart.
- Ismét csak légvárakat építesz... Amikor elutaztál és itthagytál, minden olyan szépnek tűnt neked, hogy megvalósítod terveidet, meg a többi. Mivel maradtál? Csóré fenékkal, bizony, fiacskám!
- Ki-ki a maga módján. Nem tudom, miért vagy úgy oda a félretett pénzeddel. Holnapra fordulhat a kocka...
- Szóval kell, vagy nem? Nekem bevallhatod...
- Mennyit tudsz adni?
- Ötszázat... Te megőrültél! Mit csinálsz? Képes vagy elégetni? Oltsd el, kérlek, amíg nem késő! ...
- Ne félj, megkapod.

6

- Gondolkodtam a pénzem sorsán. Tudod mit? Nem kell megadnod.
- Halló! Nem értem... mi van a pénzzel?
- Ott egye meg a fene!
- Ez meg mi?
- Csinálsz helyette valami rongyot. Azt mondtad, varrni szoktál.
- Nem lehet... Hiszen van, ahol varrass, én...
- Hallottam, cuki dolgokat csinálsz. Igaz?
- Na jó, ezt nem lehet telefonon... Holnap, a Galériánál?
- Nehogy átverj, sürgős az ügy!

- Ki volt az, aki a minőségről kotyogott neked?
- Magamfajta.
- Ioana? Hol találkoztál vele mostanában? Hiszen az országban tekereg valahol...
- Mondta és kész! Nekem sürgős, megfizettem érte. Jövő héten számítanék rá.
- Várj egy kicsit, nem hiszem, hogy megcsinálom. Holnap jövök a pénzzel.
- És ha a fináncok rájönnek, hogy titkos ipart üzöl?
- Áh, ki köpne be? Nem olyanok a haverek...
- De mondjuk, ha egyszer valaki elégedetlen lenne...
- Még nem fordult elő. Mondtam, hogy jó hírem van.
- Én most elégedetlen vagyok, például. És könnyen eljárhat a szám. Hiába, szeretek fecsegni!
- Erre igazán nem gondoltam, Lia... Képes volnál rá?
- Ki égette el a pénzt? Te vagy én?
- Szörnyen felhúztál akkor. Mondtam, hogy megadom. Holnap...
- Késő... Ruha kell! Valami egészen különleges. Ez az egyetlen becsületes egyezség, ami létezhet.
- De hát hol a csudában varrjam meg? Mit gondolsz, az öregek odahaza olyan szívesen fogadnák az egészet? Ha tőlük függne, te már nem is léteznél... S akkor tessék, vezessem be a kisasszonyt hozzájuk, hogy igazán, csak próbálni jött...
- Mit vétettem nekik? Szerinted akkor nekem tilos velük találkozni?
- Azt mondtam nekik, hogy mindent befejeztünk. Apám meg kijelentette, hogy őket ezután hagyjam ki az ilyen buliból.
- Persze, hogy mindent befejeztünk. Vagy nem?
- Ha odajössz, ugyan ki hiszi ezt el nekünk?
- Jolly, te nem vagy a régi, mi történt veled? Eladtad magad egy fekhelyért?
- Valahol aludnom kell, kemény fejű! Ez még nem jelenti azt, hogy...
- Akkor is eladtad magad! Varrógép, ingyen koszt, hálólhely, emberek, akik takarítanak utánad, te meg kedvedre csatangolsz a városban, és adod a nagyot! Százásokat égetsz, mint egy krózus... Még csak sajnálni sem tudlak...
- Képen töröljelek? Mit papolsz itt a becsületről, mikor jól tudod, hogy van miből megélned! Talán nem festenek én is pannókat? Nem dolgoznék becsülettel? De én Zsolt vagyok, és ez a név nem mindenkinek tetszik... Ugye, kisasszony?
- Egyszerűen lusta vagy, utána sem jársz. De ti mindig hajlamosak vagytok arra, hogy ha valami nem megy, azonnal fújjátok: igen, mert ez és ez vagyok. Mert a családfátok nem a dákokhoz vezet... Mert valakinek nem tetszett az, ahogyan ti beszéltek... Rablómesék ezek, Jolly, és valamikor te is így gondoltad...

- Fiam, más az, amit gondolunk, és más az élet. Itt vagyok hát, egy évvel hamarabb végeztem nálad, nagyon is tudod, hogy nyomorogtam, s lám, te mégis egy-kettő befutottál, én meg tovább görnyedhetek a varrógép előtt... Mire gondoljak, ha nem arra, hogy valahol valakinek nem tetszik a pofám!
- Tudod te egyáltalán, kikkel pingáltam együtt? A gárdának majdnem a fele magyar...
- Ne papolj most a befutottakról... És ne áltasd magad azzal, mekkora győzelmet arattál, amiért közéjük kerültél. Látod, ezt a különbség kettőnk között: tőlünk csak a befutottak jutnak kevéske konchoz, míg töledek bárki, még ha hull ki a kezéből az ecset, akkor is! ... Nem vagyok elfogult, de amikor látom, hogy mások mennyire azok, fejembe szalad a vér.
- Megvarrod a ruhámat?
- Mit tehetnék egyebet? Neked mindig győznöd kell... De az öregeknél nem mutatkozhatunk, ezt jegyezd meg jól!
- Legyen... de akkor hogyan?
- Majd itt próbálunk. Kissé nehezen fog menni, de üsse kő! Mondd, szívből ragaszkodsz ahhoz a ruhához?
- Találd ki!

8

- Mit csinálsz itt, Jollykám?
- Nézelődöm. Hát te? Látom, csupa mánga a kezed, tehát nem gyerekszoftatás a feladatod...
- Kiállítunk... A megye gazdasági fejlődése az utolsó öt évben... alapozunk, fényképeket aggatunk, drapériák ráncait rendezgetjük. A többi a kiállító cégek dolga.
- Hogy lehet oda bejutni?
- Protekcióval. Mosolyogtam egy széleset, s a főnök mindjárt rávágta, hogy – O.K!
- Gondolod, hogy én is elhúzhatom előtte a számat?
- Majd a jövő alkalommal, de addig igyekezz, hogy rendszeresen mossad a fogad.
- A nevemmel sem lesz semmi hézag?
- Hülye vagy, de garantálhatom, hogy bejutsz.
- Miattad.
- És ha miattam? Olyan nagy szégyen munkához jutni valakinek a segítségével?
- Alamizsnákat nem szeretek elfogadni... Különben, érkezett lassan az utolsó próba ideje.
- Nagyon ragaszkodsz hozzá?
- Az üzlet – üzlet!
- Csak éjfél után kerülök haza, s egyből elalszom, mint a tuskó. Próbáld meg vagy tíz nap múlva.

- Látom, zavarok...
- Ugyan, fiam, csak semmi szégyenkezés, egymás között vagyunk, brancsbeliek. Ismeritek egymást?
- Hogyne!
- Természetesen.
- Akkor ez pazar! ... Folytasd, Ervin...
- Untatom vele a barátunkat... Arról van szó, hogy meghívtak Párizsba, kiállítani. Volt itt a nyáron egy direktor, valami ottani kiállítóteremből, fene tudja, ki adta meg neki a címet, mert egyenesen a műterem ajtaján kopogtatott. Hála az iskolai francialeckének, én is kinyöghettem néhány szót... Körbejárt a falak mentén, iszonyatosan büdös pipáját szortyogatva. Közben lázasan működött az agyam, vajon maradt-e az elmúlt estéről legalább két kortynyi konyak, s amikor nagynehezen előhalásztam az üveget a festékes rongyok tömkelege alól, megnyugodtam – két-két pohárára futotta... Nosza, mosogatni, törölgetni, reszketett a kezem, nehogy egy csepp is mellészaladjon. A direktor szélesen mosolygott, magasra emelte poharát. À votre santé, egy-kettő kiürült az üveg, s mire magamhoz tértem, ő már búcsúzott is, kezembe nyomva keskeny névjegyét, ezzel a kikötéssel, hogy... au revoir à Paris! ... Most itt a meghívólevele.
- Ervin, kérlek, hányszor figyelmeztesselek, hogy ne turkálj annyit a szakálladban, amikor mesélsz! Az az érzése az embernek, hogy tetves vagy, igaz-e Jolly?
- Szerintem azt csinál, amit éppen akar... Csak azt nem értem, mit esznek az ilyen direktorok a mi mázsolmányainkon? Nincs elég festő Párizsban?
- Ha az Ervin helyébe lennél, fel sem tennéd magadnak ezt a kérdést.
- Honnan tudod? Én is felteszem azóta, valahányszor eszembe jut... Jollynak igaza van, az ízlésficamok különbözőek.
- Ne add a nagyot ezzel az álszerénységgel!
- Rendben van, a kisasszony tehát hasonló helyzetben minden kételkedés nélkül elhinné, hogy kizárólag munkájának nemzetközi színvonala hozza meg az érdeklődést?
- Azt gondoljátok, hogy ennyire el lennének zárva a világtól? Hogy senkit sem érdekel az, amit csinálunk? Nem értem, miért vagyunk mi ilyen különcödők, ilyen kishitűek, amikor a valóság nem egy esetben pont az ellenkezőjét bizonyítja!
- Hopplá! Ez nem hangzik valami rokonszenvesen, s éppen a te szádból, drága Lia.
- Rosszabb lennék másoknál? Egyáltalán, nem lehet már semmi önbizalmunk anélkül, hogy fel ne idéznénk a mumusokat? Picassót, Légeret, Chagallt? Szerintem túl sokat gondolunk rájuk, túl sokat nézegetjük, mit és miként csináltak ők meg mások, akik a saját útjukat járták.
- Várjatok, gyerekek, amíg végleg összekapnátok, és kénytelen lennék a milíciát hívni. Felejt-sük el, hogy én vagyok a meghívott, és hogy micsoda vakszerencse rendezte ezt így el... A meggyőződésemről, Lia, te úgysem tudsz lebeszélni, semmilyen nemzeti büszkeség éleszt-getésével. Mert bennem ilyen nem létezik, egész egyszerűen – nincs. Honnan is lenne? Annyi vér kavarog, keveredik bennem, romantól, magyartól, némettől kezdve zsidón és cigányon át, igen, egészen a szlovákig, mert az egyik nagyanyám révén még oda is fut egy vékonyka szál, igaz, nem éppen a legtörvényesebb, de hát kicsire nem adunk... Én azt mondom, amit csi-

nálok, azt elsősorban a személyes indítékok mozgatják, s legfeljebb belőlük kovácsolhatnék magamnak gögöt és siker-ideológiát.

– És hogyan békül ki benned ez a hatalmas nemzetközi brigád? Ismerek, olyan valakit, aki a maga egyszál nemzetiségével alig bír... Nincsen itt közöttünk, de azért itt is lehetne...

– Jolly, kérlek, apámékat lehetőleg hagyd ki a játékból! Különben is, nemcsak ők élnek ebben az országban...

– Barátom, te pimasz vagy és olcsó kis provokátor... De válaszolok neked, nehogy azt mondhasd, hogy megbántottalak, pedig most bizisten, a képed nagyon a tenyerembe mászna...

– Hagyd az erőszakot... Elegem van belőle... Alig láttam életemben olyan embert, aki ne az erejével kérkedett volna. Ha neked az őszinteség provokáció, vedd úgy, hogy nem szóltam semmit.

– Nem addig van az, fiú! Mert szóltál, és ez nem húzd meg, ereszd meg... Látod, azért fér meg bennem olyan békésen bármely náció, mert én óvakodom attól, hogy szembeköpjem magamat. A bennem levők nem szidják a tekergő cigányt vagy a hűvös svábot, nem bosszantják papírgaluskával a tót, és különben is... Az én nációim sokkal okosabbak annál, mintsem hogy egymás torkának essenek azért, mert együtt kell élniük, s mert ebben mindegyiknek megvannak a maga elképzelései. Szép csendben éldegélünk, kiegészítjük egymást, és nem kukorékolunk, ha kell, ha nem a saját dicsőségünkre...

– De Ervin, miért bagatellizálnád el a kérdést? Jolly nem akart rosszat, még ha pofátlan is... Azt mondtatok, ismeritek egymást.

– Ki ne ismerné az ilyen lovagokat? Odáig vannak a fajtisztaságukkal, mintha valami ménnek lennének, pedig nekik is egyetlen orruk van és egy pár szemük, mint bárkinek a világon... Elégszer hallottam már az életemben az ilyen Zsolt-féle évődést, s nagyon jól tudom, minek a számlájára írom!

– Ide figyelj, te népek közötti békeharcos és olajágtartó! Lehet, hogy megsértettelek, bár nem volt szándékom, azért most ünnepélyesen bocsánatot kérek. De azt kikérem magamnak, hogy a provokációra hivatkozva éppen te provokálj... Te, akinek lényegében mindegy, hogy ki melyik csoporthoz húz a szívével, csak az a fontos, hogy okosan átlavírozhasson az életen, azzal a pokoli szerencsével, amilyen a magadfajtnak lehet.

– De gyerekek, én azt hiszem, hogy szépen kiraklak benneteket, mert máris jobban túlfeszítették a húrt, semmint kellett volna. Láthatóan mindketten fel vagytok tüzelve, és nem tudom megérteni, miért. Ha csak attól nem, hogy az egyiknek sikerül valami, a másik meg csak a küszöb előtt toporog. Ha ezért sértegetjük egymást, akkor elveszett emberek vagyunk... Ha nem tudtok okosabb dolgokról vitatkozni, akár be se tegyétek a lábatokat ezen az ajtón!

10

– Remélem, most már nyugodtan próbálhatunk...

– Csak gyorsan, mert sietek!

– Azt mondtad, hogy esténként fáradtan esel be az ágyba, úgy kimerít a dekoráció.

– Fáradt vagyok vagy sem, az az én dolgom. Add ide azt a vacak rongyot, egy-kettő felpróbálok, és túlleszünk rajta. Kezd már terhemre lenni ez a varratás.

– Most hallom tőled először.

- Egyszer meg kell mondanom, nem? ... Amióta Ervinnel összekaptatok, szörnyen idegesítesz. Mihamarabb szeretnék megszabadulni a nyügtől!
- Ezentúl tehát hébe-hóba látjuk csak egymást?
- Sokkal egészségesebb lesz, fiam... Na, hogy áll?

II

- A kisasszony talán szerelmes?
- Jolly! Hogy nézel ki ebben a fürdőruhában? Mindened kilátszik...
- Azt kérdeztem, szerelmes vagy?
- De miért?
- Se látsz, se hallasz... Fél órája integetek a medence túloldaláról, és vaksz!
- Napoztam...
- Feladtad a tengert?
- Látom, te is...
- Ez csak a látszat, hogy úgy mondjam... Jövő héten pénz áll a házhoz, és akkor itt se voltam.
- Nem értem, miért ne lehetnék meg egy nyarat a tenger nélkül?
- Ervinről mi hír?
- Sikere van. Ösztöndíjat ajánlottak föl neki.
- Szóval írt...
- Szerinted nem kellett volna? Minden érzésű ember szívesen tájékoztatja jóismerőseit életének legfontosabb eseményeiről. És nem én vesztettem össze vele!
- Még mindig ez jár az eszedben?
- Jómadár vagy te is: alig beszélünk két perce, máris eszembe juttatod.
- Enélkül is eszedbe jutott volna.
- Ha tudni akarod, éjjel-nappal ő jár az eszemben. És az, hogy miként lehetne nekem is akkora szerencsém.
- Vagyis jók a meglátásaim?
- Fűtyülök rájuk... Ervin az ilyesmiből nem csinál problémát. Ha tudni akarod, mielőtt elbúcsúzott volna, felajánlotta, hogy költözzünk össze.
- S ez neked konveniólna?
- Egyelőre ragaszkodom a teljes függetlenséghez. De nem vettem el teljesen a dolgot.
- Itt az alkalom, hogy megcsináld a karriered. Ne szalaszd el!
- Szerinted tehát csak akkor nem lennék számító, ha toprongyos tekergőhöz dörgölőznék, akik úton-útfélen nyavalyognak, hogy a sors nem kedvez nekik? Akkor, ugye, meg lennél elégedve?
- De nem dörgölődsz!
- Nem szeretem a szerencsétlenséget, pláne ha az a másé.

- A szerencsét annál inkább...
- Könnyű most neked, Ervin valahol Párizsban kószál, te pedig felhasználod az alkalmat, és megpróbálsz őt feketére festeni előttem. Tudd meg, hogy Ervinből elsősorban nem a sikere érdekel, hanem az, ahogyan felül tud emelkedni az élet apró ostobaságain.
- Tetszik benne a problémátlan ember? Hogy a színek keverésén, beszerzésén és a nemi életén kívül semmi gondja?
- Ne játszd meg a háborúból hazatérő férjet, aki feleségét a más karjai között találja. Nincs hozzá jogod.
- S Ervin jó lesz talán a papáéknak?
- Semmi közük hozzá, megértetted?
- Hozzá – semmi közük. Nem felel meg az elképzeléseiknek, nem felelhet meg, drága angyalom, ezt tapasztalatból tudom, de azért semmi közük. Én, ugye, aki megfeleltem...
- Befejezzük végre ezt a komédiát?
- Éppen csak az elveket kell még tisztáznunk, drágaságom! Ne hidd azt, hogy most hirtelenjében megirigyeltem az Ervin fekvését nálad, és távollétében mindenáron kihasználom arra, hogy lebeszéljelek róla, a magam javára. De annyi biztos, hogy meg kell értenem még sokmindent, amíg olyan okos nem leszek, ahogy azt sokan elvárnák tőlem... Szóval, hogy állunk a papáékkal?
- Három hónapja nem láttam őket. Néha megkérdem tőlük telefonon, hogy vannak. Több nem is érdekel.
- És ezt nem tudtad hamarabb megtenni! Amikor együtt jártunk, akkor éppen nem volt erőd hozzá...
- Gondolj arra, ami közben történt, és ne vádaskodj!
- Mi történt? Megtáltosodtál? Bátrabb lettél? Vagy talán Ervin olyan fickó, aki megéri a bátorságot? Gondolod, hogy összebékíti majd bennetek a népek függetlenségi harcát?
- Ha te pimasz vagy, hát én könyörtelen leszek. Már másodszor üzöl csúfot ebből a kérdésből, és elfelejtetted, hogy mindenkinek van meggyőződése, vannak érzései, s ha ezekben megsértik, hát nem fog tétlenül ülni.
- Miért fenyegetsz? Ha tisztán akarunk látni, beszélünk kell róla. Tessék, húzd rám a vizeslepedőt, de ne vonulj el megbántottan...
- Figyelj ide, Jolly... Miért kell nekem úton-útfélen bizonyítgatnom, hogy így meg úgy, és hogy nem is ezért, hanem azért, és én egy ragyogó internacionalista vagyok, nem pedig... Mi jogon kéred ezt tőlem?
- Annak az átkozódásnak a jogán, melyet olyan könnyen kiejtettél, nem is olyan régen.
- Bocsánatot kértem tőled.
- Csakhogy nem erről van szó. Mondhatod-e, hogy pillanatnyi elmezavarodban csúszott ki a szádon? Az éppúgy ott fészkelte már a homlokod mögött, mintha bölcsen elhallgattad volna. S ha kimondtad, ne állj meg a félúton. Jobb, ha te is biztos vagy benne, mi rejtőzik valójában a fejecskédben.

- ... és a tiédben, barátom? Azt hiszed, most csuda sorsdöntő kérdést vágtál hozzám? Megaláztalak annak idején, igaz. De arra nem gondolsz, hányszor küldted el te is legjobb pajtásaidat melegebb éghajlatra, pusztá barátságból? Egyetlen esetre sem emlékszem, hogy hitvita lett volna belőle...
- Ha anyámat említed, bánja fene, oda sem figyelek a szavak értelmére. Tudom, hogy ilyenkor sérteni akarsz, de hát anyámhoz semmi közöd, se nem szereted, se nem gyűlölöd, le sem nézed...
- És különben?
- A másik esetben túlságosan friss sebeket bolygatsz. Mert még nem aludt ki a tűz, és bármilyen könnyelmű széllegységtől lángra lobbanhat.
- Roppant tudományos és költői voltál. Nem kellene mindezt megírnod?
- Én most beugrom a vízbe. Tiszta hiába vesztegetjük itt a szót, nővel nem lehet vitatkozni.
- Amiért nem adok mindenáron igazat neked?
- Úgy kell neked! Amíg itt értetlenkedtél, teljesen lesült az orrod. Olyan, mint egy megpirult csirkecomb...

12

- *Ej, mi a kő, tyúkanyó, kend...*
- Ez mi?
- Valami vers, Petőfi írta.
- Ja, az a forradalmár? Tudom már, az az utca ott a temető mellett... Hogy van tovább?
- Várj csak, régen tanultuk... Tyúkanyó, kend... a szobában lakik itt bent... És aztán, hogy: jó az isten, mert felvitte a dolgát, valahogy így...
- Hogy írhatott egy forradalmár ilyen gügye verset?
- Nagyon jópofa vers... Miért ítélsz rögtön, ha nem is tudod, miről van szó?
- Mondd el az egészet!
- Elfelejtettem, rég tanultuk.
- Akkor mit akarsz? Én nem tanultam, s ugyanott vagyok, mint te. És még van pofád leckéztetni!
- Vizsgáztassalak én is, román irodalomból? Azt hiszed, hogy olyan fontos kívülről tudni valamit? Érezni kell az egészet, és én érzem...
- Te is gügye vagy...
- Ez nem érv.
- Hát mi az érv? Hogy letorkolsz? Egyszerűen nem tudom bevenni, hogy egy forradalmár, egy '48-as harcos, akiről utcákat neveztek el, és ... ugye, van szobra is? ... na, látod, szóval, egy ilyen ember holmi tyúkanyóról írjon rigmust...
- A forradalomról is írt, méghozzá sokat... Szabadság, szerelem, e kettő kell nekem... Na látod, ezt is ő írta...
- Ez nem vers. Ez kérvény.

- Hát nem tudod bevenni, hogy más nyelven is írtak verseket, mint a tiéd?
- Győzzél meg...
- Nem volna kedved magad meggyőződni róla?
- Te hoztad szóba, a te dolgod.
- Itt a baj: téged nem érdekel. Bezárkózol a magad ismeretkörébe, egyéb nem is létezik számodra.
- Nem igaz! A Hollót tudom, meg a Részeg hajót, és Villont is, ha tudni akarod! De ők nem írtak tyúkanyókat!
- Petőfi a világ egyik legnagyobb költője... St. O. Iosif a megmondhatója. Ő nem volt olyan nagymellényes, mint te.
- Akkor miért nem tanították nekünk is az iskolában?
- Miért kérded tőlem?
- Figyelj csak rám, barátom: böszültséged igazán sajnálatra méltó. Itt állsz előttem, néhány verstöréddel, és bosszankodni mersz, amiért semmibe veszek. Nem is a költőd fáj neked, hanem mert kikacaglak, az általad megcsúfolt kultúrával együtt. Ha olyan nagyon szíveden viselnéd Petőfi sorsát, ez a neve pontosan, igaz, akkor miért nem szárnyal most a szavad, mint a vihar, hogy elkápráztassál engem, a tudatlant, akit nem volt aki beavasson az igazi költészet szépségeibe?
- Tréfálni akartam, és te terelted a műveltség vizeire ingatag sajkánkat.
- Csak ne lírizálj ilyen szánalmasan, még a végén összeverem a tenyeremet... Ilyen hamar visszakozol? Én a helyedben mélyebben ragaszkodnék a hagyományaimhoz, és kevesebbet beszélnék róla. Talán durva voltam, de akkor sem hozzád, hanem a költőhöz. Szerencsére, ezért ő már nem fog perelni. Még örülne is, hiszen két ilyen tudatlan, mint te meg én, egy kirakat előtt mégiscsak elbeszélgetett róla. Tudjuk, hogy volt, létezett, harcolt, és alkotott, és ha minden jól megy, majd tovább visszük azt a tudásunkat utódjainkra is, hadd okuljanak belőle... Jól beszéltem?
- De azért nekem is igazam...
- Csak hogy arra két banit sem adnék...

13

- Ez a bünbarlang, amiről az egész város beszél?
- Nézd csak, ki jön, Kuti bácsi! Vigyázzunk, veszedelmes konkurrencia!
- Fiúk, valóban szakmai ügyben jöttem. Remélem, nem vagyok alkalmatlan. Hallottam jó híreket, ezért zavarok délelőtt...
- Dobd már le azt a vacak ballont... Konyakot kérsz?
- Jolly nem mondta? Absztinens vagyok. A betegség...
- Ó, hát az komoly dolog, azzal nem illik játszani. De akkor ülnél le erre a székre, mindjárt lerámolom róla a festékeket.
- Erről lehet szó... Tudjátok, a szükség kergetett ide. Elfogyott a fehérem, és sehol nem találok, márpedig be kell fejeznem egy képet, mégpedig azonnal. Adnátok?

- Figyeld csak meg, Kuti bácsi, ezt a lelkiismeretességet! Nem lehet veszve minden, ha akad valaki, aki képes átcaplatni a városon egy kis fehérért... Nem akadt közelebb egy nyitott műterem?
- Nem is hozzád jöttem, hanem Kuti bácsihoz. Ő majd megítélheti, hogy érdemes volt-e felmásznom a hegyre. Ugye, Péter, te adsz egy kis fehérét?
- Uhum...
- Várjunk, drága, ne tekintsük falnak az embert, még akkor sem, ha Kuti engem egyszerűen csak befogadott magához. Na és? Már csak a tulajjal lehet beszélni? Az ágrólszakadt betolakodó húzódjon be a kályhasutba, és mosolyogjon illedelmesen, amíg a magas rangú hölgyvendég elégedetten ellibeg?
- Ne haragudj, öcsi, de meg kéne egyeznünk, hogy néha hozzám is jöhetnek látogatók, tőlem is kérhetnek valamit, kedvesen, anélkül, hogy te veszettül jártasd a pofádat. Elég az nekem, amikor egyedül maradunk.
- Összefogtatok ellenem?
- Kikérem magamnak! A legjobb szándékkal jöttem ide, mindjárt kapom a tubust, és eszem ágában sincs összefogni senkivel ellened. Ugyanis egyáltalán nem érdekelsz!
- Hogy pukkadnátok meg! ...
- Ne törődj vele, az ajtónak nem árt a csapkodás... Annyian odateverték már szegénynek... Most lebotorkál nagy fűjtatva a macskaköveken ez az örült, és mire leér a főútra, már azt sem tudja, miként került az utcára.
- Komolyan, Kuti bácsi, én nem akartam botrányt okozni, de valahányszor mi ketten összeakadunk, olyan dühös leszek, én meg nem értem, hogy miért. Állandóan úgy viselkedik, mintha egyenesen a főbérlem lenne...
- Csitulj már te is, kislány, itt a fehéréd, és ha akarsz, eltűnhetsz, ha meg nem, tedd le gyorsan a fenekedet erre a székre, mert megint belepi a por.
- Kérlek, Péter, legalább te ne orrolj rám, és beszélj úgy, ahogy felnőtt emberekkel illik beszélni.
- De hát, kedvesem, én azt mondom, hogy nem vagyunk felnőtt emberek! Ha azok lennénk, nem húznánk föl rögvést az orrunkat, ha valaki elejt egy keresetlenebb szót... Az a bajotok, hogy fenemód odavagytok a büszkeségetekkel. Más nem is érdekel benneteket, de ha akár egy tűszúrásnyi veszély is fenyegeti a renomét, mindjárt lángot okádtok... Na, de inkább kotyogd el, mi a hézag nálad?
- Igazad van, muszáj őszintének lennem. Tudd meg, nem is festékért jöttem...
- Miért kerülgeted annyit? Ezt tudtam, és ami bosszantó, Zsolt is ugyanilyen jól megérezte. Most mégis elrohant...
- Jobb, ha nincs itt. Veled akarok tárgyalni.
- Ki vele!
- Nem tudom, hogy is mondjam... Igazán...
- Ostoba liba, mit picsorogsz itt nekem? Nem tudod, hogy Kuti bácsi ki nem állhatja a könnyeket?
- Bocsáss meg, mindjárt elmúlik. Péter, mi lesz velem? Azt hiszem, úgy maradtam... szóval gyerek...

- Ervinke?
- Ó, dehogy! Miket képzelsz? Az a szerencsétlen Jolly...
- Hát ez magas nekem! És még el is higgyem? Kisanyám, te egyenesen meghibbantál, igaz?
- Ez az igazság: tőle van...
- Várj csak, ezt nem bírom ki konyak nélkül... Hát így. És most mit teszel?
- Nem tudom...
- De miért jöttél hozzám?
- Mert lehet veled beszélni, anélkül, hogy az emberbe rúgnál. Mi mindig barátok voltunk!
- Szó se róla, de hát hogy a fenébe? ... És Zsolttal nem vagytok barátok?
- Nem akarom, hogy megtudja! Az istenért, ha elárulod neki, nem tudom, mit csinálok...
- És én tudhatom, mi? Hát mi vagyok én, lelki köpőcsésze, vigasziroda, vagy magzatelhajtó diszpécser?
- Péterke, Péterke, ne haragudj rám, nem azért jöttem fel hozzád. El kellett mondanom valakinek...
- És a barátnőid? Miért nem fordulsz hozzájuk?
- Csak az hiányzik, hogy a fülükbe jusson, tudom, hallanék eleget!
- Ne hidd, hogy én most befogom a pofám, vagy éppen mennyei szózatok készülnek elhagyni ajkamat... De igazad van, Kuti bácsi egy fair gyerek, és nagy a szíve, ott enné meg a fene!
- Péterke, te mindig rendes fiú voltál, és én erről hajlandó vagyok bárki előtt megesküdni... Találj ki, kérlek, valami okosat! Olyan okosat, amilyent csak te tudsz!
- Hm... Szükségem volna egy napra, hogy alaposan magamhoz térjek... Most se iszol? ... Jó, hát az egészségedre!

14

- Elment az a pipiske? Jó nagyot mászkáltam miatta, hát kellett ez nekem?
- Fogd be a szád, Zsoli, elégszer mondtam már, hogy csendben szeretek dolgozni. Gyalogtál-e vagy sem, ez engem egyáltalán nem érdekel... Ide azt a konyakot...
- Sokat iszol, Peti...
- Te veszed nekem?
- Nem azért mondom, csak...
- Akkor ne halljam többet! Ha kell, itt az üveg. Ha nem, akkor kuss!
- Többet nem szólok, Peti. Csak még áruld el, hogy tényleg a festékért jött?
- Ültél volna itthon!

15

- Egy hete nem láttunk már, fiam. Anyád minden este odakészítette a vacsorát, hiába...
- Dolgozom, nem tudtam abbahagyni. Különben szereztünk Kutival egy tábori ágyat.

- Nem szeretem, amit felőletek hallani, fiam. Suttognak a városban ezt-azt, hogy örömtanya nyílt nálatok. Én nem akarok tudni semmiről, de figyelmeztetek, hogy ha véletlenül így van, még rátok csaphat a törvény.
- Kár odafigyelni, apám... Az emberek beszélnek, nincs más dolguk. Persze, hogy nem élünk remeteéletet. Lányok is járnak fel hozzánk. Barátok, ismerősök, esténként elbeszélgetünk, dalolunk egyet. Nincs ott semmi hézag.
- Nem szóltam semmit, na! Csak nehogy mások egyebet lássanak benne. Amúgy is elég gondunk van miattad...
- Nana! Micsoda?
- Hát te azt hiszed, van egy perc nyugtunk anyáddal, amikor tudjuk, hogy jóváhagyás nélkül otthagytad a becsületes állásodat, és munka nélkül tekeregsz a városban? Hogy bármikor fülön csíphetnek azokért a ruhákért?
- Kértelek már, ezt a témát lehetőleg kerüljük, így láttam jónak, és kész! Tudod, hogy nem lehet intézni semmit.
- Azért megpróbálhatnád...
- Nincs időm irodákban forgolódni, egyik kérvényt a másik után írni. Ha nem engednek ki a tanügyből, hát ne tegyék! Ha így jobb nekik!
- Nem lehet így felfogni a dolgokat...
- Hogy akarnád? Sírjak egész nap a kegyetlen sors miatt? Így legalább azt festhetek, amit akarok. És akkor, amikor nekem tetszik.
- Kár ilyen pimaszul válaszolgatnod nekem, elvégre mégis baráttan beszélgetünk, otthoni körben.
- Ismerem a szöveget, az apám vagy meg minden, de azért ti is várhatnátok egy kicsit anyámmal, amíg rendbejönnek a dolgaim.
- Semmi sem intéződik magától.
- Ha olyan nagyon a javamat akarod, légy szíves és segíts!
- Tudod, hogy megpróbáltam, de az nem elég. Neked is segítened kell.
- Jó... Mit kell csinálnom?
- Beszélek telefonon az egyik kollégámmal, aki jogtanácsos a tanügynél. Talán megmondja, milyen formaságokra van szükséged. Holnap délután föltétlenül légy itthon...
- Kösz a vacsorát. Tehát holnap...
- Nem maradsz itt éjszakára?
- Kutival tablót festünk. Postamunka.
- Anyádhoz beszélhetnél. Még nem alszik...
- Jó, jó...

- Ervin, te itt?
- Miért, kislány? Ejsze, letelt már az idő! Éppen jókor toppantam haza, untam már nagyon a külhoni tekergést. Mi újság nálunk?
- Te most nem vágsz fel egy kicsit? Mi az, hogy „untam a külhoni tekergést”? Olyan az, mint egy esős szabadság, amiből torkig lakhat az ember?
- Nagyon hiányzott már a festékállvány. Hogy a magam kuckójában ülhessek, négyszemközt a terveimmel. Máris viszket a tenyerem, ha a palettára gondolok. De azt kérdeztem, mi újság idehaza?
- Á, zajlik az élet, csöndesen, nagy változások nélkül. Te, mintha lefogytál volna...
- Kinek jut eszébe most ilyesmi! Olyan ritmus volt ott, hogy amíg talpon voltam, legalább kétszeres intenzitással kellett élnem. Utazz erre-arra, soha egy nyugodt pillanat, mindig valamilyen program... Soha nem pihentem akkorát, mint az alatt a pár óra alatt, amikor végre elnyúlhattam a felszálló gép karosszékében, és tudtam, hogy most már végre hazarepülünk.
- Köszönöm a lapodat... Rettenetesen irigyeltelek, pedig szüntelen magaráztam magamnak, hogy türelem, ez még csak a kezdet, Ervin már jócskán megszenvedte a magáét ehhez az úthoz... De nem és nem, a sóvárgás megmaradt, s ahogy megkaptam a lapod, váratlanul elmúlt. Gondolod, kigyógyultam belőle?
- Buta kérdés! Bárkivel előfordulhat. Túl nagy jelentőséget tulajdonítunk ma még egy ilyen utazásnak. De vajon minden esetben mi volnánk a hibásak? Én lennék a legboldogabb, ha azt mondhatnám – igen, tulajdonképpen szörnyen köznapi dolog történt velem. Tanulmányúton voltam, és kész.
- Ne vigasztalj, megélek anélkül is...
- Lehangoznak látszol... Nem megy a munka?
- Minden nap nekiülök, kenem a vásznat veszettül, de semmi sem sikeredik belőle. Így megy ez, mindjárt másfél hónapja...
- Tudok egy jó orvosságot, a párizsiaktól loptam: tegyük úgy, mintha állandóan rendelésre dolgoznánk. Persze, ehhez be kell beszélnünk magunknak, hogy erre és erre a határidőre el kell hogy készüljünk. Így nincs idő fölösleges tépelődésre, kétségekre, szóval, nyomni kell a gombot.
- Máris rohanok...
- Nem ezért mondtam, na... Tudod, hogy ha a szakmáról beszélgetünk, nem szoktam kétértelmű lenni. Akkor én csakis a szakmáról beszélek.
- Nem is emlékszem, hogy valaha más témánál kötöttünk volna ki.
- Igazságtalan vagy hozzám... Persze, szeretek a szakmáról fecsegni. Mégiscsak az életemet jelenti.
- Mondd, neked nincsenek kimondottan hétköznapi gondjaid?
- Úgy intézem, hogy ne legyenek. Még egy percet is kár olyasmire tékozolni, amit később megbánhatunk. A család például kimondottan teher. Nagyon szeretem a gyermekeket, de csak megsimogatom a fejüket, és ezzel kész. Ezt az utcán is megtehetem. A háztartást csak a tisztaságra korlátozom, azt is csak akkor, ha a saját testemről van szó. Enni is... nem lényeges, csak amennyi az egészséghez kell. A többi – nyomás, a művészet szolgálatában.

- S ha az áldozat hiábavalónak bizonyul?
- Ez a mesterség rizikója...
- Szeretném, ha igazán vinnéd valamire.
- De hát ez egy percig sem kétséges, Liácska...

17

- Nem kérek tőled semmit, Gyulám, tudom, hogy millió nálad az intervenció, és hogy ez milyen roppant kellemetlen lehet...
- Pont neked ne tennék meg valamit? Annyi idegen jár a nyakamra különböző ajánlásokkal, már én sem ismerem ki magam az ügyekben. Hát pont az én drága hajdani padtársamnak mutassak ajtót? Lajos, Lajos, ne légy ilyen becsületes, mert nem állítanak érte szobrot neked!
- Kérlek, én hiszek abban, hogy ebben a mi országunkban végül is a törvények döntenek, és hivatalos úton is pont úgy kell és lehet elintézni valamit, akár a hátsó ajtókon. Csakhogy ismerni kell a szabályokat. Ebben segíthetnél...
- A fiadról van szó?
- Tudod, hogy otthagya a tanügyet?
- Fél füllel... Nem is tudom, ki említette, épp mondtam a feleségemnek, hogy na, szegény Lajos, ez is megjárta most a fiával, művésznek tanult, és nem tud megfelelő állásba helyezkedni... Mondd, nagyon nehéz lett volna lehúznia vidéken három évet?
- Zavaros história... Ő hallani sem akar erről. Azt mondja, nem tudna többé odalenn élni, olyan körülmények között. Ólban lakott, kis fizetés, valami szerelmi csalódás is lógott a feje fölött, ráadásul betegeskedett, összejöttek a dolgok, ezt megértjük. Persze, azért nem kellett volna az iskolai év vége előtt, jóváhagyás nélkül elrohannia, de most már...
- Persze, erre is van orvosság, az ilyen helyzetekre. De vegyük csak sorjába. Ahhoz, hogy a minisztérium elengedje, érvek kelljenek. És hozzá állás, tehát intézmény, amely hajlandó őt felvenni.
- Gondoltunk áthelyezési kérvényre. De tanügyi állást... hát az, tudod, ugye, mi fán terem. Sokkal súlyosabb esetekben is... Mert itt csak a betegséget hozhatod fel indoknak, de elég vékonyka indok, nem?
- Az... Amíg családok élnek elszakítva, és nem tudunk ellene semmit se tenni... Na, és a munkahely?
- Azóta is keresünk.
- Rendben. Mikor az megvan, írást hoztok onnan, ezzel együtt kérvényt adtok be a megyéhez, ahová Lápos tartozik, hogy belegyezznek-e az elbocsátásba. Ha ez is megvan, erre adja atyai áldását a minisztérium.
- Nem is olyan bonyolult!
- Bár úgy lenne, Lajosom... Na, de meglátjátok. Ha közben megakadtok valahol, keress nyugodtan.
- És a te fiad, Gyula?
- Mérnök, öregem, a szemközti gyárban. És együtt lakunk! Most jön a második unoka...

- Nem kéne kivenned a szabadságodat, Mihai?
- Mondtam már, Silvia! Ezekben a dolgokban én döntök!
- Tudom, tudom, ne haragudj rám! Nem szóltam volna, de hetek óta ezen töröm a fejem. Valahogy kicsúszott a számon... Csak...
- Semmi csak, értsd meg, egyszer s mindenkorra: a hivatali ügyekben nem lehet előtérbe tolnunk a saját gondjainkat. Ügyészségen dolgozni nem gyerekjáték!
- Ezzel is tisztában vagyok, Mihai, többször kifejtetted nekem, nem akarok én beleszólni, hogy is jönnék én ehhez, de annyit mondhatok, nem lesz ennek jó vége, kedvesem...
- Mit károgasz itt össze-vissza? Meguntad velem az életed, vagy mi a csuda? Egymáshoz öregedtünk, és kiderítetted, hogy nem volt ez így jó?
- Nem untalak meg, Mihai... Elfáradtam. Kezdem nem látni az értelmét az egésznek...
- Nahát, ez hallatlan! Most, amikor bizalmas munkakörbe kerültem, mindjárt egy éve, hogy az ügyészséget vezetem, végre azt a munkát végzem, amiről mindig álmodtam, a fizetésem jobb, lassan az autóra is összegyűl... Nem, egészen egyszerűen nem értelek!
- Ne tedd magad olyan rendíthetetlennek, Mihai. Ismerlek én téged, és most nem vagy a kihallgatóasztal mögött...
- Tisztára, mint a lánya! Kiköpött a lánya! Hát már te is ezt vágod a fejemhez, hogy kihallgatásokat celebrálok idehaza? ... Így megsérteni az embert!
- Ne dülj-fülj, és ne rohanj egyik saroktól a másikig, ülj vissza ide, velem szemben, és add meg a kávédat... Jól sejtettem: a lányod most sem hagy nyugodni.
- Lányod, lányom... Toljuk egymásra a felelősséget! ... A mi lányunk, Silvia!
- De már nem az. Mindjárt egy éve...
- Ugyan, mi is megérthettük végre, hogy nem láncolhatjuk még a világ magunkhoz. Neki is meg kell hogy legyen a külön élete. Függetlenséget akart? Tessék, repdessen! Hát ez probléma?
- Tönkre is mehet, Mihai. Hidd el, egy percre sem vagyok nyugodt miatta. Egy percre sem...
- Ne bőgj, Silvia, ezzel nem hatsz meg! Próbálj hozzászokni a gondolathoz, hogy tévedtünk, és most az örökös nyugtalansággal fizetünk. Ennyi az egész.
- Hagyj már fel a konoksággal! Örökké csak ezzel fizettél ki. És hova jutottunk? ...
- Hagyjuk az én konokságomat, ne keverjük össze a dolgokat... Különben túlpergelted a kávé, erre ügyelnél máskor... Szóval, ott hagytam abba, hogy próbáljunk meg úgy élni, ahogy az meglelt korunkhoz és helyzetünkhöz illik.
- Miért játsszuk ezt a haragszom rádat? Lia is felhúzta egyszer az orrát, és most egyfolytában duzzog. Van ennek értelme?
- Tudod jól, hogy kerestem őt, Silvia. De értsd meg, végül is senkit sem lehet arra kényszeríteni, hogy mást érezzen, mint amit valóban érez.
- Most hallom tőled először...

- Igen... hát az úgy van... Silvia, bocsáss meg a pillanatnyi gyengeségemért, hogy most bevallom neked a kétségeimet, de az az igazság, hogy mióta Lia hátat fordított nekünk, kénytelen voltam nap mint nap azon töprengeni, hol történhetett a hiba?
- Nem is lehetett hozzád szólni akkoriban...
- Nem éltem én akkor ezen a világon, Silvia drágám... És bizony, nincs szomorúbb, elkeserítőbb dolog annál, mint mikor saját magunkkal szembe kerülve nem tudunk elég erősek maradni, fellépni, erőszakoskodni... És akkor, az egyik átvirrasztott éjszakán végre nyilvánvalóvá vált, hogy Lia sem tehetett egyebet. Nekünk kellett volna másként cselekedni. Nem tudom, hogyan, de biztos, hogy nem így, nem így...
- Fáradtnak látszol, Mihai...
- Felejtsd el, Silviam, hogy most így láttál, fejemet a tenyerembe temetve, remegő szájszállal, pontosan úgy, mint odabent a bűnöseim, akik végül beismerik tettüket, de már nincs mikor jóvátenniök ballépésüket... Ne emlékezz erre a jelenetre soha, amíg élünk!
- Kérlek szépen, Mihai: tegyük vissza a Lia arcképét ide, a szobádba...
- Hallgass! Legalább egy percre, amíg összeszedem magam.

19

- Nagyon vártalak már, Kuti bácsi. Azt ígérted, hogy...
- Hallgass már, ugyanbiza, hadd szusszanjon meg az ember!
- Nem baj, jó, hogy most itt vagy. Ki sem tudom mondani, mennyire örülök neked!
- Még elhiszem! ... Na, és mit csinál az állapotod?
- Most már egészen biztos.
- Pénzed van?
- Miért?
- Ne tedd az ártatlant... Hát a műtéthez. Vagy ingyen akarod?
- Ki beszélt erről?
- Figyelj ide, kislány, ne hülyítsük egymást, mert erre nincs se időm, se idegem... Mit gondoltál, mivel teltek el a napjaim?
- De én nem erre kértelek, Péterke! Ezt én is elrendeztem volna valahogy...
- Azt a magasságos, leborult szivarvégét! Akkor miért nem beszélsz világosan? Tudd meg, nagyon megharagítottál... Várj csak, mi lenne, ha az egésztest szépen kipakolnánk barátunk előtt, intézkedjék ő tovább, ahogy éppen neked megfelel?
- Ez nagyon komoly dolog, Kuti bácsi, miért ugratsz engem?
- Te miért ugratsz engem, amikor végül is semmi közöm az egészhez?
- Megígérted, hát nem emlékszel?
- Ígértem, ígértem, mi egyebet tehettem volna? Te mit csinálsz, ha valaki hozzád rohan egy ilyen hírrel, és azt mondja, jesszusom, segíts? Talán kértem volna meg a kezed, ott helyben?
- Bocsáss meg a félreértésért, igazán kérlek! Egy pillanatra sem gondoltam arra, hogy... eltegyem. Az embernek végül is kell egy gyerek, nem?

- Ha kell, hát kell, ebbe nem akarok beleszólni. A kérdés: mihez akarsz kezdeni vele?
- Fölnevelem.
- Stimmel... Eddig az én jelenlétem teljesen fölösleges. Ugye, nem fogom levezetni a szülést, s az sem valószínű, hogy majd hajnalonként sorban állok tejért. Tovább...
- Nincs tovább. Felnő, és ember lesz, ahogy belőlünk is az lett.
- De hol itt a hézag?
- Az, hogy apáméknak nem akarok szólni. Ez az én ügyem, ne ártsák bele magukat. Zsoltnak mégúgysem kötném az orrára, nem akarok komplikációkat. Jönnének a magyarázatások, a kérlelések, meg minden...
- Keress akkor magadnak gyorsan egy belevaló férjet, aki nagyvonalúan eltekint az egésztől...
- Nagyon jól megvagyok így, magamban.
- Ha már ideloholtam tiszta potyára, elárulnád végre, mi a probléma?
- Jaj, hát még mindig nem érted? Független akarok maradni, minden áron. Mert jó, megszülöm a gyereket, de biztos lehetek-e abban, hogy utána nem kezdődik-e el a hercehurca? Zsoltot még lerázhatnám, de a szüleim...
- El kell költöznöd. Végleg...
- Hová?
- Amerre látsz. Hogy ne érhessen el senki. Még én sem!
- És mondjak le mindenről, a gyermek javára? Ez se megoldás!
- A fene egye meg, milyenek vagytok, ti nők! Annyi gondot okoztok az életben, ember legyen, aki kibogozza valamennyit... Azt hiszed, hogy ezután sokkal okosabb lettem?
- Ne haragudj, Péterke... Amit eddig tettél, az is nagy segítségemre volt.
- Ugyan, mit tettem eddig? Járt a pofám össze-vissza...
- Sebaj, majd elmondom a fiamnak, hogy né, ez az a bácsi, aki el akarta tenni láb alól, de aztán meggondolta magát, de inkább leállt anyáddal fecsegni...
- Ki is tekerném a nyakadat, helyben!

20

- Stancu elvtárs, egy pillanatra!
- Jó napot, jó napot, hogyne, tessék...
- Egy szívességre kérném.
- Milyen, ügben?
- A gépgyár versenyvizsgát írt ki formatervezői állásra, diplomás képzőművészeknek. Van egy fiam, nemrég végzett... Ide szól a személyazonosságja is. Megpróbálhatná?
- Ha megfelel a feltételeknek!
- Megfelel... De nem lehetne egy kicsit támogatni, valahol? Nem ő az egyetlen, aki megpályázná egy ilyen állást... Versenyvizsga ide vagy oda, azért jó előre kiszemelik a győztest.
- Utánanézek a dolognak. Lehet ugyan, hogy semmit sem tehetek, manapság, ugye, már nehéz interveniálni... Hogyne, fel fogom jegyezni.

- Öregem, egy dolgot lehet itt tenni. Mi lenne, ha megváltoztatnád a neved?
- De Takaró?! Honnan szerzed az ötleteidet?
- Figyelj rám, apukám, egy lecsúszott egzisztenciára... Közben koccinthatunk is, ne légy már olyan búskomor! Szevasz, harcos! ... Az angyalát, de csúnyán nézel rám, pedig én sem hittem volna, hogy valaha megpróbálom. Az elvek, a büszkeség, meg minden más...
- Te... megpróbáltad? S mit értél vele?
- Képzeld, most már közölnek! ... Nem kellett a lapjainknak, megpróbálkoztam hát a román lapoknál. Az úgy volt, szervusz, hogy mikor az első kéziratot megbeszéltem a szerkesztővel, Petőfiről szóló tanulmány volt, isteni esszé, s tudod mit voltak képesek válaszolni rá a magyar lapoknál? Hogy iskolás! De megmutattam én nekik, mert lám, román nyelven megjelent, azt is mondta a szerkesztő, úgy kellett neki ez a gyöngyszem, mint egy falat kenyér, Petőfi-év meg minden... Szóval, éppen tárgyaltuk a munkát, mikor látom, hogy az aláírásom egy kicsit át van sminkelve. Három-négy betű a differencia csupán, de mégis más... Kértem a polgárt, ugye elírásról van szó. Rám nevetett, és megkért, jobb lenne, ha így hagynánk, az olvasók miatt, ne törjön bele a nyelvük, amíg a nevemet kisillabizálják... Egye fene, úgy hagytam. Egy kicsit szégyelltem magam, még fel is háborodtam magamban, hogy egyesek mit meg nem tesznek az emberrel, minden gátlás nélkül, de aztán megjelent a cikk, szép öles betűkkel, fölötte csupa verzállal szedve az új nevem, és tudja ég, valahogy kezdtem beletörődni, elvégre az volt a lényeges, hogy bizonyíthassak. Érted, mi ez? Életem legnagyobb vágya teljesült, író lettem... Az lettem, Zsoltikám!
- Nálad Petőfi-cikkekből születik az irodalom?
- De azóta mást is közölnek, verset például. Hát nem csodálatos?
- Ugyanazon a néven?
- Eb, aki bánja! Az a feneség, hogy le kell fordítanom a verseimet. Amíg belejöttem, az elején nehéz volt. Most már megy.
- Hány versed jelent meg, Takaró?
- Három... De többet is elfogadtak!
- Mióta közölsz? Egy éve?
- Másfél... De hát számít az?
- A mi lapjainknak vajon miért nem kellettél? Rájöttél már a nyitjára?
- Nincs itt semmi titok, öregem... Fanyalgó érdekszövetségek vannak a mi lapjaink körül, elvük az, hogy kéz kezet mos, és nem tűrik meg a betolakodókat. Egyszer, még régebben, felmentem az egyik redakcióba, s mikor a szerkesztő elé tettem a kéziratokat, úgy fintorgott, mintha festettem volna meg neki a levegőt... Nagy maffiák működnek ott, én mondom!
- De mi lesz a vége ennek, Takaró?
- Ígértek egy rovatot a román lapnál... Valami olyasmit akarnak, hogy az itthoni magyar alkotókról rendszeresen szállítsak nekik időszerű jegyzetet, figyelmeztetőt, híradást, fordítást... Maga a főszerkesztő tárgyalt velem, s elpanaszolta, hogy e téren rosszul állnak, s ha már úgylis ismerem a nyelvet...
- Takaró, nekem semmi közöm az egészhez. Én nem tudom, mibe keveredtél...

– Mondom, öregem, ezt kell tenni. Hát még nálatok, piktoroknál! Még egyszerűbb! És mi-csoda lehetőségek! Akkor egyszerűen bízni fognak benned. Látják, hogy na, ez a fiatalember sem akarja mindenáron a származását fitogtatni. Egyenesen tetszeni fog, hogy ilyen nagyvonalúan viszonyulsz a valósághoz, s még a neveddel sem tiltakozol az ellen, hogy ebben az országban élsz...

– Szerinted én most tiltakozom?

– Ne vedd úgy, táti, egy percig sem mondtam. De ha nagyon akarja valaki, így is értheti. Jobb megkerülni, mindenesetre, az ilyen gyanakvásokat...

– Tehát egész filozófiád van már... Ezt is közlésre szánod?

– Hiába gúnyolódsz, nem haragszom meg. Úgyis nekünk van igazunk, akik így viszonyulnak a kérdéshez. Hiszen nem lehet majd egyre csak azt az elzárkózó egyetlen nyelvet beszélni, használni, míg a világ. Ha magyarul írnék, pár millióan olvasnák. Így, hogy az állam nyelvén alkotok egyből húszmillió okulhat belőle. Nézd meg, például Amerikában...

– Mi közöm Amerikához? És Amerikának a te nevedhez?

– Tökfej vagy, látom, és kicsinyes. Ha rám hallgatsz, máris biztos lehetsz a sikerben. Meg sem tesztelnék, és neked kínálják a tervezői állást. És akkor, ha most fogadunk ebben, Takarónak sok-sok sört kell fizetned!

22

– Nézd, az egészet jól átgondoltam. Szükségem van Liára, és kész! Ezt akartam mondani lényegében.

– Hol szedted föl ezt a stílust?

– Semmi stílus, se gunyorosság, és egyebek sem! Nincs szándékomban veled civakodni. Kevés az időm.

– Mész te azonnal valahová! Azt hiszed, ezek után még hallasz tőlem valamit?

– Vissza!

– Mi van, nagymenőcském? Ülj csak itt, magadnak, sietősen, a marha gondjaiddal együtt, s ha éppen van egy kis szabadidőd, akár föl is fordulhatsz!

– Mit gorombulsz, gyere, piáljunk egyet...

– Mid van?

– Lengyel vodka.

– Jöhet!

– Elfogadod a föltételeimet?

– Nem.

– Jó... Mit ajánlsz?

– Igyunk.

– Azon kívül...

– Mondj el mindent, amit akarsz. De engem is hagysz majd beszélni! Ha azt akarod, hogy maradjak, békésen üldögélve és megjuhászkodva, akkor teszek a feltételeidre.

- Oké, tegyük együtt... Szevasz!
- Viszont.
- Kezddhetem?
- Légy szíves... Addig még úgyis öblögetek...
- Kell nekem a Lia! ... Hogy miért? Független, jóképű nő, szakmabeli, nagyjából nem vallhat vele szégyent az ember sehol. Kiállja a legszigorúbb protokoll próbáját is. De a fenébe, meguntam a kalandokat, az örökös nőéhséget, lesni, kit és miként hajt karomba a szerencse.
- Semmi közöm az egészhez.
- Tudom, hogy valamikor te meg ő... Gondolom, annak már vége. Vagy nem?
- Senkinek sem tartozom számadással.
- Akkor egyszerűen csak tűnj el az életünkből. Te már egyszer megégetted a szád, kár lenne még egyszer lebögni. Engem egyenesen zavar, hogy időnként ott legyeskedsz körülötte... Ha akarsz, egészen nyílt üzletet ajánlok: te most állás nélkül vagy. Mondd meg, mit tehetnék érted? ... Na, komoly az ügy!
- Milyen komoly?
- Becsületszavamra! ... Még csak háromszor esküdtem rá életemben, és mindig betartottam.
- Szép tőled. Igunk, taticsek!
- Semmit sem mondasz? Pedig az előbb nagyon nekilendültél...
- Elment a kedvem. És várom, hogy befejezd.
- Több nincs... Figyelmeztetlek, hogy én világosan beszélek.
- Hát akkor figyelj, te utolsó hányadék, ami vagy! Belemegyek az ajánlatodba, mert nekem igen könnyű ezt megtennem. Rendben van, eltűnök az életedből, a többi a te dolgod. De Liával kapcsolatban hagyd békén, e téren nincs mit áruba bocsátanom. Intézd el vele! És egy biztos: ha nem állod a szavad, én szétverem a fejedet! Erre már most mérget vehetsz.
- Meglesz, ha mondom!
- Akkor figyelj: a gépgyárnál van egy hely, versenyvizsgával. Bekerülök?
- Meg van jegyezve! ... Akarsz, hogy Párizsról meséljek?
- Írd meg az újságban vagy mondd el a nőidnek, az utcasarkon!

23

- Ez aztán a meglepetés! Nem gondoltam volna, hogy valaha itt fogunk találkozni, uram!
- Ön idézett be. Mit akar?
- Hja, ezt még nem tudja? ... Itt csakis én kérdezhetek, s kizárólag arról, ami bennünket érdekel. Magának meg minden esetben kötelessége válaszolni. Mondanom sem kell, hogy őszintén... Így írja elő a szabály.
- Akkor kérdezzen gyorsan. De tudja meg, hogy nem csináltam semmit.
- A reakció közismert, a legtöbben így szokták kezdeni. Mondhatom, rosszul áll magának, Zsolt... Hát szó volt itt arról, hogy maga elkövetett valamit? Beszélgetni hívtam be, s a kérdéseimből majd egyedül rájön, miért.

- Tudom, hogy most a kezében vagyok. És ön is tudja ezt. Ezért játszik velem, mint macska az egérrel.
- Zsolt fiam, jól jegyezze meg, itt hivatalos helyen vagyunk, és ezt úgy nevezik, hogy állami ügyészség. Itt az igazságot szokták kideríteni. Engem e pillanatig még senki sem vádolt azzal, legalábbis nyíltan nem, hogy részrehajló lennék, vagy hogy személyes célokra használok fel ezt a hatalmat, amivel a nép megbízott. Kérem, ön se gyanúsítson.
- Kérdezzen már!
- Javíthatatlanok maguk, mai fiatalok... Én igazán nem gondoltam, hogy éppen úgy fog reagálni, mint az emberek nagy része... Mi mégiscsak ismerjük egymást...
- Felejtük el, nagyon kérem!
- De hát miért? A kellemes emlékekre, még ha olyan kevés is volt belőlük, szívesen emlékezik az ember. Maga nem így van vele?
- Milyen kellemes emlékeink lehetnének, még hozzá közösek? Nem érzi, milyen nevetséges mindez?
- Nekem egyáltalán nem az. Persze, kinek kevesebb, kinek több jutott ki belőlük. De bármennyire is kevés legyen valami, ami jó, azt körömszakadtáig illik megvédeni és becsülni... De valóban, igaza lehet, itt az ideje, hogy túlessünk egyszer a dolog kellemetlen részén. Akkor tehát kérdezni fogok... Egy pillanat... Halló, igen, küldjék be a 8635 számú ügycsomót. Azonnal! ... Szóval, a kérdéseim...

24

- Neve?
- Timaru Lia.
- Hány éves?
- Huszonnégy.
- Utolsó havi vérzése?
- Három hónappal ezelőtt.
- Örvend neki?
- Kell a gyerek!
- Mit szól a leendő apa?
- Apa nincsen.
- Nézzenek oda, ne mondjon ilyet, kedveském! Apa nélkül sohasem dagad fel a maga hasa... Hát elhagyta a gazember?
- Független vagyok!
- Hagyja csak, a férfiak mind ilyenek. Először minden jó, ó, be szép, amit kapnak, oda van a nagy gyönyörűségtől, majd elolvadnak, aztán a legnehezebb pillanatban odébb állnak. Ismerem én az átkozottakat! Megérdemelnék, ha a természet valahogyan elrendezné, hogy ezután csakis ők szüljenek... Mit mosolyog? Lenuta csak a valót mondja, Lenuta nem szokott fecsegni. Na, de tényleg sokat mondtam már... Vigyázzon magára, semmi gyógyszer, do-

hányzás, alkohol letiltva, ha lehet, tornásson, és nézzen be hozzánk havonta, felülvizsgálatra... Na, és milyen nevet ad neki?

– Ne tessék még ilyet kérdezni...

25

– Azt mondja meg, Zsolt fiam, mikor akarja abbahagyni az engedély nélkül üzőt ipart?

– Micsoda ipart?

– Másként fogalmazok: mikor hagy fel a női- és férfiruhák engedély nélküli, tiltott varrásával?

– A varrás, úgy tudom, nem ütközik a törvénybe?

– Szabad, persze hogy szabad, de nem pénzért. Esetleg passzióból, saját használatra...

– És ha én másokat is meg akarok ajándékozni azzal, amit varrni tudok? Ki szólhat bele?

– Az más, úgy egészen más... Ha olyan nagy szíve van, és olyan sok ideje! Én mégis azt tanácsolnám: ha lehet, passzióból se varrjon ruhát másnak. Gondolja meg, nem olyan nehéz bizonyítékokat szerezni arra vonatkozóan, hogy itt szó sincs passzióról. Mit képzeli maga? Mi semmit sem tudunk, semmit sem látunk, semmit sem hallunk? Itt van előttem például egy nyilatkozat...

– Ki írta?

– Csak én kérdezhetek! De mert nagyon kíváncsi, hát... az egyik ügyfele.

– Legyen szíves megmondani, ki az...

– Nem, kérem, ilyesmivel nem szoktunk szolgálni. Csak ha törvényszék elé küldjük az ügyet. De én remélem, hogy arra nem kerül sor.

– Ügyész úr, én igazán csak tudni akarom... Csak azért, hogy tisztában legyek az egészszel...

– Nyugodjék meg, fiam, hogy nem a lányom.

– Honnan veszi, hogy én...

– Mintha az előbb szoltam volna erről egyet és más... Nem mondom, vannak dolgok, amelyekben mi is sokáig törjük a fejünket, és nem egyszer hiába. De a maga ügye most éppen nem ilyen. Rutinmunka...

– Pedig a lánya engem megfenyegetett, ha nem vállalom el a ruhát, följelent.

– És nem vállalta el?

– De igen...

– Akkor miért gyanakszik fölöslegesen? Adnék magának egy jótanácsot: ha csak teheti, az embereket ne a szájuk után, hanem a tetteik alapján ítélje meg... Az előbb arról volt szó, hagyjon fel a varrással. Persze, ez nem egészen így van. Ha akarja, folytathatja. De ki kell váltania hozzá az iparengedélyt, adót kell fizetnie, mert ez a törvény.

– Csakhogy...

– Ne mondja tovább, mert még ostobán önmaga ellen vallana. Inkább mondom én: nem volna miből megélnie. Ez a baj, ugye? ... Igen, az élet egyáltalán nem gyerekjáték, barátom! A betevő falatért meg kell küzdeni, hát még egy festőnek, aki nem talál szakmába való munkát... Valóban, ennyire kilátástalan a helyzet?

- Kinézne most valami, a gépgyárnál. Formatervezés...
- Persze sok jelentkezővel.
- Lesznek egy páran, gondolom.
- Bízik magában?
- Nem tudom.
- Meg kell próbálni... Mindent meg kell próbálni! Ne hagyjon ki egyetlen lehetőséget sem, fiam, az életben!
- Igazán furcsa nekem ezt épp öntől hallanom...
- Miért? ... Ja, ami közöttünk történt valamikor? Mondja, maga szerint az emberek képtelenek megváltozni?
- Hát... ilyen hirtelen...
- Erről talán még beszélgetünk egyszer... De ugye, vége az iparnak?

26

- Vázába a virággal, mert gyorsan hervadó fajta!
- Ervin, nem ismerek rád! Te, aki a virágot csak a műteremből ismered, s azt is csak a pingáláshoz, most egy csokor tearózsával a hónod alatt! ... Hová írjuk fel?
- Ahová akarod... Csakhogy végre megszabadulhatok ettől az átkozott tehertől. Egész úton döfködtek a tüskék, már azon voltam, hogy valamelyik szemetesgödörbe hajítom! ...
- Most, hogy ilyen szépen beajánlottad magad, mondd el, mi szél hozott?
- Ha gondolod, egy kicsit talán hallgatnék erről, de ha nagyon türelmetlen vagy, belevághatok.
- Ki vele!
- Liácska, volna egy ajánlatom. Egyszer már megtettem, félig tréfásan, félig komolyan, még gondolkoztam is a dolgon, és rájöttem, kár volna lemondani az ötletről. Költözzünk össze, kislány!
- Mi jött rád, te munka megszállottja?
- Elegem volt a magányból.
- Olyan elragadóan lelkendeztél nemrég a függetlenségről, hogy milyen nagyszerű dolog kizárni mindent az életből, a munkán kívül...
- Elgondolásom csodálatosan illene az elveimhez.
- Nocsak?
- Tudom, vagyis feltételezem, hogy te egy mélyen szabadelvű lány vagy, aki nem sokat ad a lelki nyavalygásra. Ha egyezséget kötnének, és felállítanánk a legjobb játékszabályokat, akkor nem látom egyetlen akadályát sem.
- De... miért kellenék én neked?

– Jobb, ha őszinte leszek, Lia... Szükségem van egy stabil nőre. Akire nem vesztegetek fölöslegesen sok időt, amíg kiismerem. Aki mindig mellettem van, ha kell. Aki nem csak egyszerűen nő, de érdeklődésében is szívemhez közelálló. Aki velem él ugyan, de szereti a függetlenséget, az alkotás nyugalját, tehát tiszteletben tartja az enyémet is.

– Rossz lóra tettél, Ervin...

– Tehát... kosár?

– Nincs miért teketóriáznom. Teljesen egyedül akarok élni. Semmi kedvem bárkinél is feleségpótlónak lenni. Nálad sem leszek az. Ha egyszer valaha megteszem, remélem, nem úgy történik majd, mint a mi esetünkben, ami nagyon hasonlít egy adás-vételi szerződéshez.

– Te megsértődtél?

– Nem állíthatom, hogy mindaz hízelgő volt számomra, amit most tőled hallottam. Az egészben a legszomorúbb, hogy tulajdonképpen alig ismerjük egymást. Hébe-hóba találkoztunk, haverek lennénk, pedig könnyen kiderülhetne, hogy mindketten külön-külön egészen más emberek vagyunk, mint amilyennek látszunk.

– Nyersen szoktam fogalmazni, az igaz, de meglásd, nem lenne rossz dolgod nálam...

– Egyszer már elhatároztam, hogy történjék bármi, nem fogom lesni az alkalmakat. Életem első lépéseit elvétettem. Nagy nehezen meggyőztem magam arról, hogy azért kár kétségbeesni, és nem dőlök be az alkalmi helyzeteknek, csak azért, hogy egyszer még megbánjam...

– Aggaszt valami? Talán annak a selyemfiúnak, Zsoltnak a szelleme? Ne legyen rá gondod, vele már elrendeztem, nem fog a sorsunkba avatkozni... Kell-e egyéb?

– Ó, ti szerencsétlenek! Alig várjátok, hogy a gyűlölet döntsön közöttetek! Mintha sokat jelentene számomra, melyikőtök mosolyog szélesebbet, és melyik a kisebb gazember! Ti nem tudjátok megérteni, hogy létezhet ember, akinek mindez nem számít? Képtelenek vagytok elhinni, hogy nem kellett nekem, se erényekkel, se hibákkal? Meddig magyarázzam még? Hagyjatok egyszer már békén! Elegem volt az egész szarvasbögésből, a legényeskedésből! ... Tűnj el te is a szemem elől, a rózsáiddal együtt! Keress másutt macát magadnak, olyat, aki hasra esik a Párizsod előtt, és behunyt szemmel fekszik majd az öledbe! ... Jaj...

– Csak nem vagy rosszul?

– Hagyjál... Mindjárt elmúlik! Egy pohár vizet...

– Miért nem mondtad, Lia drága? De hiszen te mama leszel! ... Ó, te! Mintha a húgomat látnám, pár évvel ezelőtt... Jó ég, micsoda hasonlóság, arcban is... Ugye?

– Képzeldsz... Tudod, hogy beteg voltam. Néha előjön.

– Egye fene, így is elfogadlak, ne mondd, hogy köszívű vagyok. Szóval mama leszel?

27

– Gratulálok, fiatalember! Öné a pálma.

– Ezt hogyan kell érteni?

– Ahogy mondtam: megnyerte a versenyvizsgát... Különben Moldovan vagyok. Most pedig, ha nincs ellenére, tíz percig még elbeszélgetünk, persze nem ártana, ha több időnk lenne, hisz magam is próbálkozom rajzolásal, de sajnos, tíz perc múlva itt már fontos értekezlet zajlik. Addig is, egy kávé?

- Hálásan köszönöm... Mi lesz ezután, igazgató elvtárs?
- Szerintem most jön a nehezebbje. A vizsga mégiscsak vizsga volt... Bevallom, személyesen érdeklődtem a munkák iránt, már csak szakmai kíváncsiságból is. Meg aztán... Hallja, magát aztán ügyesen beajánlották hozzánk! Még az ügyészségtől is telefonált Timaru elvtárs, akivel együtt szoktunk gyűlésekre járni a megyéhez, hogy ha lehet, nyúljak egy kicsit a hóna alá... S miért ne nyúltam volna? Hiszen, szerencsére maga is besegített. Meg kell adni, ügyesen jár a keze... Szóval, kölcsönösen meg lehetünk elégedve az eredménnyel.
- Én nem kértem senki segítségét!
- Ugyan, barátom, ez másodlagos kérdés. Azt hiszi, hogy a másik két jelentkező úgy kopogtatott nálunk, mintha egyenesen a holdból pottyant volna ide? Tiszta szerencse, hogy így történt, legalább egyforma alapról indultak, és a verseny... maradt... Remélem, jól tud románul!
- A líceumot s az egyetemet is úgy végeztem...
- Ez akkor rendben volna, ugyanis föltétlenül szükséges a munkaköréhez. Voltak itt viták a bizottságban, egyesek felvetették, hogy talán jobb lenne román jelölt mellett dönteni, vagy legalábbis figyelembe kell venni, mint egy feltételt, hogy biztosra mehessünk. De én, akár csak a többség, szívből és meggyőződésből ellenzem az ilyen megkülönböztetést. Meg aztán ez alkotmányellenes is. Az élet bebizonyította nekem, hogy az ember nem attól ér valamit, mert egy bizonyos nyelvet beszél, hanem mert szükségünk van a képességeire, a munkájára. A főmérnököm például magyar, a tervezők között két német is van, de nem válnék meg tőlük semmi pénzért...
- Végül is elárulhatja: a tudásom felelt meg maguknak, vagy egyszerűen szerencsém volt?
- Hát... egy kis szerencséje is volt... De a legnagyobb szerencséje az, hogy véletlenül amatőr grafikus vagyok, s amennyit értek az ilyen dolgokhoz, az talán elegendő ahhoz, hogy eldönthessem, mire van nekünk szükségünk.
- És most, ezek után?
- A többi magára tartozik. Szépen megszerzi a tanügy beleegyezését, hogy alkalmazhassuk. Ebben, sajnos, már az én műértésem sem segít... Zsolt? Zsoltnak hívják? Furcsa név, de majd hozzászokunk.

28

- Nézzünk be Liához, te tökfej, ma van a születésnapja. Hadd örüljön ő is a sikerednek...
- Kár erőltetned, Péter...
- Ne beszéld le Kuti bácsit, ha már fülig szerelmes, és beleesett a nőbe!
- Ez hülyeség!
- Ez nagyon is véres valóság!
- De hiszen Ervin koslat utána...
- Kinek nem udvarolt már az? Hozzá van szokva, hogy minden nő menten elolvad, ahogy ő megjelenik...
- Ne bomolj, Péter! Ez az alak még belőlem is kicsikarta, hogy ígérem meg: nem forgolódom többé Lia körül... Az ostoba! Nem tudta, hogy nekem aztán édesmindegy. És most te is... Mi ez a cirkusz?

- Egy pillanat: kaptál valamit az ígéretért?
- Támogatott a vizsgán... Legalábbis így ígérte.
- Belementél?
- Majd visszautasítom! ... Egy ilyen ajánlatot! Különben is, a pasas át van verődve! Mert NEM VOLT MIRŐL LEMONDANOM! Érted?
- Öregem, de bűzlesz! Volt menyasszonyodat képes voltál áruba bocsájtani?
- Mondom, hogy...
- Nem érted, hogy az nem számít? Egyszerűen lefeküdtél egy aljas ötletnek. Ez a valóság! Hiába szidolozod magad...
- Mi vagy te, La Fontaine? Én is tudom, hogy egy kicsit... de a fene egye meg, a jövőmről volt szó! Te azt hiszed, hogy ha Lia és én továbbra is... Azt hiszed? Nehogy azt hidd... Csak nem ettél meszet?
- Akkor te itthon maradsz?

29

– Fiam, fiam, milyen világra készülsz? Látod-e anyádat, aki valamikor nagyon félt ilyen nagyhasúnak lenni, mert arra gondolt, hogy ez majd borzalmasan elrútítja az alakját, ami egy nőnél egyáltalán nem utolsó szempont, ezt majd te is fogod tapasztalni, remélem, szóval ez a valamikor reszkető lány ezen az estén veled beszélget... Ha most oda teszem a kezem, ahol feszülést érek a hasamban, ide né, érzed ugye, akkor szinte a még nemlétező fejedet is simogatni tudom, és bízva bízom benne, hogy fiú lesz belőled: kemény, nagycsontú, akár az apád... Rendben van, őt most ne emlegessük, igazat szóltál, lesz még gondom elég, hogy megtarthassalak, csakis magamnak, s valahogy ki ne tudódjék, kinek a kedvéből feszítet most a testem, ördögfiókája! De mi vár rád, ha majd belevisítasz a világba? Én azt szeretném, hogy meglegyen mindened, légy okos, ne hozz szégyent a fejemre, és ne bosszants nagyon sokat, mert még nekem is akad végeznivalóm ezen a világon. Nekünk nem szabad majd sokat veszedkednünk, fiacskám, ellenkezőleg, egymást kell majd támogatnunk, hisz mind a ketten egyedül leszünk, támasz nélkül, s anyádnak ráadásul meg kell majd keresnie a mindennapi kenyeret. Bizony, legényem, lassan vége lesz szabad életünknek, találunk kell egy helyet, ahol meghúzódhatunk, ahol anyád csöndben elvégezheti majd napi munkáját, és neked azalatt borzalmasan jónak kell lenned, megértetted? ... Na, de ha lány leszel? Akkor mi lesz? Látod, csak most jutott eszembe, hogy ez is megtörténhet velünk. Persze, jobb szeretném, ha fiú lennél, mert a magányos lányok élete igen-igen szomorú. Egy apa mellett más lenne a helyzet. De ezt már letárgyaltuk, úgyhogy próbáljunk megbarátkozni a gondolattal... Nem lesz se nagyapád, se nagyanyád, csak ketten leszünk, prunkulyom, és ezért is kikacagjuk a világot, megmutatjuk, hogy egy cseppel sem félünk tőle, még ha rettegünk is a szívünk mélyén...

30

- Hallom, lemondta rólam...
- Lia... Te is ezzel jössz?
- Jól van, csak ne mérgeledj... Tréfából mondtam. Hiszen nem is volt miről lemondanod, igaz?

- Végre valaki, aki megérti a dolgot, s nem tart mindenáron lélekkufárnak.
- Ki tudja? Szerencséd, hogy jelen pillanatban ehhez nem lenne semmi jogom. Ezért is nem teszem.
- Hát nem haragszol?
- Ezt magadnak kell eldöntened. Jól nem esett, annyi biztos...
- Többször is mondtad: azt csinálsz, amit akarsz. Nem?
- Mondtam... De furcsának találom, hogy te, aki nemrég még olyan féltékeny voltál Ervinre, nevettem is miatta, s kijelentettem, hogy ehhez senkinek semmi köze, most egyik napról a másikra megígéred neki... És már percek óta lopjuk itt egymás idejét, nem beszélve arról, hogy az ígéretednek lőttek!
- Mit tehettem volna? Fussak el, ha meglátlak?
- Ez szép volt tőled, hogy nem futottál el. Kimondottan kemény, férfias tett volt.
- Csúfolódsz? Vagy bele akarsz rántani valamibe? Ajánlom, hagyjuk a játékot, Lia... Fontosabb dolgaink vannak ennél, sokkal fontosabbak...
- Ez nem játék, Zsolt. Nem is volt soha! ...

31

- Miért akar itthagyni minket?
- Szülővárosomban szeretnék élni, dolgozni. Lápos nem fogadott be. Lehetetlen körülmények között éltem: fáskamrában laktam, aztán volt egy családi gondom. Beteg is voltam... De most versenyvizsgáztam egy üzemnél, és felvennének formatervezőnek. Ez a lényeg!
- Csakhogy maga jóval előtte elhagyta az állását, a mi jóváhagyásunk nélkül.
- Titkár elvtárs, kérem, én akkor is kérvényeztem, hogy eresszenek el...
- És nem egyeztünk bele, igaz? Miből gondolja hát, hogy éppen most fogunk másként eljárni?
- Bízom abban, hogy megértik a helyzetemet, és emberségesen döntenek.
- Ez szépen hangzott... De vajon maga is így gondolkozott akkor, amikor az iskoláról volt szó? Nagyon jól tudta, hiszen tudnia kellett, hogy a maga állására évek óta kerestük a képesített tanárt. Hogy a rajz tanítása megfelelhessen a korszerű igényeknek. Ott, mondhatni, bérelt helye volt magának. Kezdőnek való, jövősi hely. Maga meg ül ott egy évet, és se szó, se beszéd, megszökik...
- Én sohasem akartam a tanügyben elhelyezkedni!
- No és?
- Azt gondolja, hogy kinevezéskor csak úgy dőzsölünk a jobbnál jobb lehetőségekben? És akkor megszólalt bennem a hivatástudat kisharangja, én meg lélekszakadva futottam idáig, s meg sem álltam a Rusu néni fáskamrájáig? ... Önnek magyarázom? ... Örvendtünk, ha egy-egy kisebb városka általános iskoláját elhalászhattuk egymás elől...
- Figyelmeztetem, hogy létezik egy törvény is, amely előírja, hogy a frissen végzettek három évig kötelesek a választott munkahelyen maradni.
- És a kivételek? Nem ez lesz az első eset...

- Hát arról tudomása van-e, hogy a törvény értelmében magára bármelyik pillanatban pénz-büntetést róhatunk ki?
- Miből fizetnék? Engedélyük nélkül sehol sem tudok elhelyezkedni.
- Nézze, maga értelmes, okos fiatalember. Hat évig járt egyetemre, kapta az államtól, a néptől ingyen a tudást... Még egyszer mondom: annak az iskolának szüksége van magára. Mondjuk, az életkörülmények... hát ebben igaza lehet. Meg kell vizsgálnunk, esetleg lehetne valamit segíteni... De egy pillanatig se higgye, hogy egyedüli ember volt abban a városkában, aki ilyen gondokkal küzdött. A helység most fejlődik, az igények nagyok, alig győzzük az iramot... Öntudatos ember ezt azonnal belátja...
- És mivel tömi meg a hasát, ha éhes? Öntudattal? Vagy mivel gyújt be télen? Megint csak...
- Nocsak, ifjú ember, maguk olyan könnyen tudnak követelőzni! Kész körülményekre várnak, pedig sokhelyütt azokat még csak ezután kell megteremteni. A teremtés pedig – lemondás!
- A mi lemondásunknak is van határa, titkár elvtárs! Huszonhárom éves voltam, amikor véget ért a gyermekkorom. Addig mind csak a szüleim zsebére lestem, hogy valami pénzhez jussak. Csak vártam és vártam, mikor lépek már ki az életbe. Aztán kiléptem, és ... rájöttem, hogy hiába vártam. Ez hát a türelmetlenség?
- A dolgok roppant bonyolultak, drága barátom... Persze, hogy vannak még hiányosságok. Én nem mondom, hogy magának nem lehet igaza. De a közösségi ember nem nézheti csupán a köldökét... Maga például most egy gyárba megy, ahelyett hogy a holnapi nemzedéket tanítaná szépen és kultúraltan élni. S mindezt miért? Hogy haza kerülhessen... Ez felsőbb szempont lenne?
- A gyárak mellett, az iparban éppúgy elkelnének a képzőművészek, akár az iskolában. Nem szeretném kioktatni a titkár elvtársat, de egy szépen, ízlésesen megtervezett kilincs vagy egy vízcsap legalább olyan eredményesen nevelhetne, mint az, hogy odatesszük a gyermeket vázát rajzolni. Az ipari esztétikáé a jövő! De hol vagyunk mi még ettől? Íme, hová jutunk az ön felsőbb szempontjával...
- Mégis, gondolja meg magát...
- Mikor a bőrömre megy a játék, és tudom, hogy jobb megoldást találtam, akkor fölösleges álmatlan éjszakákon át töprengeni...
- Mi, itt a megyénél, azért töprengeni fogunk...
- Én a titkár elvtárs helyett nem sokat teketóriáznék. Egy-kettő legépeltetném azt a pár sort, aláírnám, lepecsételném, és sok boldogságot kívánnék az illetőnek...
- Ne oktasson, jó?!

32

- Nem ismer meg, tanár úr?
- Á... jó napot, Sava mester... Kissé elgondolkoztam, s hát közben... tudja, nem néz az ember se jobbra, se balra...
- Rég nem láttam... Emlékszik, akkor olyan rondán váltunk el, igazán szégyellem magam... ittas voltam, el is keseredtem... Felejtse el, kérem, ami történt.
- Hm... Szép kis kalamajkát kavart maga, Sava mester. Sejtette egyáltalán, milyen következményei lehetnek a feljelentésének?

– Jaj, tanár úr, én akkor csak azt tudtam, hogy nekem muszáj győznöm, mindenáron, még akkor is, ha bosszút kell állnom... Akármire megesküszöm, hogy nem ámítottam senkit, amikor azt mondtam, szeretem a lányom... Odabent, tudja hol, azzal nyugtattak meg, hogy derék ember vagyok, máskor is forduljak hozzájuk bizalommal... Én elhittem nekik, miért ne hittem volna? Szépen mondták... Most már, hogy így alakult az életünk, a hibát nem könnyű megkapni és kiporciózni... Tévedtem én is, mint bárki más. Mert nem hiszem, hogy lenne ember hiba nélkül...

– Ez valahogy így van.

– Senki sem figyelmeztetett, hogy ebből nyomozás lesz. Én azt kértem, adják vissza a lányomat. Hogy nem igazság, amiért elvették tőlem. Azt mondták, meglesz... Becsaptak... Hiába volt minden, összezavarodtak a dolgok...

– Most már... Hagyja el, túl vagyunk rajta.

– És ha tudná a kollégája, hogy Sava nagyon sajnál mindent? ... Őszintén sajnál?! ... Nem beszélünk mi azóta, ha csak lehet, elkerüljük egymást... Nem is merném ezt szemtől szemben megmondani neki. Ha teheti, kérem, azt is fűzze hozzá, hogy Sava Stefan megmaradt annak, aki volt, az érzéseim nem tud és nem is akar változtatni, de amit tett, azt... Kutya nehéz dolog ez, tanár úr!

– A maga szájából azért jobban hangzana mindez... Ki tudja? A barátom talán félreértene engem. Mit tudom én, elhinné-e nekem ezek után? Meg aztán, végleg búcsút mondok a városnak. Esetleg nem is találkozom vele...

– Igen kérem, ejtse módját valahogy, mielőtt még elutazna... Nekem ez nagyon fontos volna... Esetleg meginna velem egy féldecit?

– Ez nem megoldás, Sava mester... Mert mi itten mind beszélhetünk egymással, mondjuk, én meg is bocsájtok magának, de hátha a kollégám másként érez, és akkor mindent az én fejemhez vág... Hiába, beszélnie kell vele, ez elkerülhetetlen. Maga kavarta a bajt, maga bogozza ki...

– Tudtam én, hogy ez lesz a vége! Sejtettem, hogy nem úszom meg ilyen könnyen... Csak már túllennénk azon a féldecin, minden másképp volna!

– Még mindig használja?

– Hát az már így lesz, mit tehetünk? Az ember, ugye, gyenge, ott enged magának, ahol hiszi, könnyebb lesz úgy az élete. Meg aztán, miért ne? Ennyi örömöm maradt.

– Rámegy az egészsége, ember!

– Kinek fontos az már, ugyanbiza? Nekem aztán nem. A gyárnak? Azok még úgysem törődnek az emberrel. Ha munka van, jól van. Azon kívül, mit sem tudnak az emberről. Ott is megvan a gond, ugye, és éppen elég...

33

– Szóval, itthagysz minket...

– Te is úgy kezded, mint a megyei titkár. Azt hittem, itt, a bárban másképp fogunk beszélni.

– De hiszen erről van szó... Hogy mi itt maradunk...

– Mások is elmentek. Nem én leszek az első, akitől megváltok. Meg aztán, nem is nőttünk össze olyan fenemód!

- Ez igaz, de nem is az összenövés számít... Csak az, hogy mindig vannak és lesznek hozzád hasonló, könnyű lovagok, akik jönnek, körülnéznek, és ha zörög a haraszt, nyomban felpattannak a lóra, s úgy elvágtatnak, mintha itt se lettek volna!
- Gerébke, te lovagnak tartasz engem? Hiszen tudod, milyen gondjaim voltak... A helyemben nem csinálnád ugyanezt?
- Mit tudsz te az én gondjaimról? Törödtél-e velük valaha? Azt sem tudod, hogyan élek. Még csak nem is jártál nálam soha! Lám, most is itt, a bárban találkoztunk...
- Mindenki idejár...
- Nem ezt akartam mondani... Látod, azt tisztelem benned, hogy annak idején magaddal cipeltél ahhoz a senkiházihoz...
- Nem senkiházi, Geréb!
- Hát micsoda? Koholt vádakkal feketítette be a munkámat, az emberségemet... Nevezhetem-e másként? Jó, te akkor velem tartottál, de aztán szép csendesen leléptél, mi meg itt maradtunk, megkeseredett lélekkel, felbontott lendülettel, és egy csomó kérdőjellel magunk és a világ értelmessége iránt... Ezt a sorsot már nem vállalod, ugye?
- Miért dramatizálsz? Az a szerencsétlen ember már régóta bánja, amit tett... Megkért engem, szóljak neked, bocsátánál meg neki...
- Mit érek vele? És változtat-e ez valamit a helyzeten?
- Talán...
- Semmissé teheti mindazt, ami, sajnos, megtörtént?
- Esetleg helyére billentheti a dolgokat... Én nem osztom a te haragtartásodat...
- Ez az, látod! Te nem osztasz semmit velünk, amikor a lényeghez érünk! Jöttél, láttál és továbbállsz...
- Te miért nem teszel így?
- Azt hiszed, ilyen egyszerű az egész? Nem lehet örök utazásra berendezni az életet... Valahol ki kell kötni, és ott...
- ... helyt kell állni. Hagyd, ismerem a leckét!
- Úgy látszik, mégsem eléggé!

34

- Hallottad, hogy Liának bébije van? Az utolsó pillanatig senki sem jött rá, hogy úgy van... Mihai-Zsoltnak hívják a fiát, nem gyanús ez neked?
- Mi közünk hozzá? Különben is, Zsolt külföldön van.
- Hogy került ki?
- Az üzem egy éves tanulmányútra küldte, a nyugatnémetekhez. Ipari esztétikát tanul...
- Annak is felvitte az isten a dolgát! ... Kuti bácsi, ha már úgyis mindent tudsz, mondd meg nekem, ki támogatja a mi barátunkat? Emlékszel, hogy az egyetemen örökké szembe-helyezkedett a hivatalos állásponttal? A tanárok nem szerették... Hogy sikerült neki mégis?

- Ó, te Kovács, de meglátszik rajtad, hogy vidéki vagy! Velünk együtt végeztél az egyetemet, de a protekciót ma is csak úgy tudod elképzelni, hogy leteszed a tanító bácsi küszöbére egy kosár tojást, és egy adag disznótoros falatot... Lehet, hogy nálatok, Mucsán ez így van, de mit érnek vele? Legfeljebb két jeggyel nagyobbakat adtak...
- A protekció mindenütt az! És ne csúfolódj azon, hogy hol méltóztattam születni. Azt hiszed, ez a város nem elég nagy falu ma is? Akármit mondasz, ezt futtatja valaki! ...
- Évekig festett mellettem, egy méterre tőlem az állványával. Hidd el nekem, tehetséges fickó. Ha összeszedné magát...
- Hányan vannak még tehetségesek, Kutikám, és fele annyira se jutottak, mint ő?!
- Nézd ezt a képet, te proosztó... Tegyek csak ide a fénybe... Mit mondasz?
- Őszinte legyek?
- Naná! Hát viccelek én?
- Szívből gratulálok, Kuti bácsi... Ezt pompásan megríttentetted!
- Hülye! ... Ezt Zsolt festette. Itthagya nekem, emlékebe.
- Azt mondtad, nem viccelsz.
- Na jó, hát akkor tudd meg, hogy ez csak egy a sok közül. Soha komolyabban nem beszéltem!
- De akkor... hát miért nem futott fel?
- Látod, itt van a kutya elásva! S te meg össze-vissza fecsegsz a protekcióról. Dolgozni kell! Ami Zsolttal történt, annak semmi köze a festészetéhez. De én így akarok emlékezni rá. Arra a pajtásra, aki nem is olyan régen még nem szégyellt festékes nadrágban végigmenni a városon, ahogy éppen felállt az állvány mellől. Aki nem átalott bárkitől tanulni. Nagyon sokat tud ő, Kovácskám, többet, mint te meg én együttvéve!
- Pedig milyen link alaknak látszott...
- Kovács, Kovács, mikor nő be a fejed lágya? Link az most is, amikor leteszi kezéből az ecsetet. Gyárban dolgozik, s ahol ipar, ott pénz is van. Ahol meg pénz van, ott ki van téve az ember a kísértésnek... A szakfolyóirat is Joltot csinált a legutóbb belőle. Nem hiszem, hogy tiltakozna majd miatta. A sikerrel együtt jött, minek rúgja fel a szerencsáját?
- Képes vagy így beszélni a barátodról?
- Éppen azért mondtam, mert a barátja vagyok. Persze, jobb lenne egy haverről csupa felsőfokban beszélni. Az volna ám az igazi! De a csodába is, ha végignézek ezen a képen, ha látom ezeket a szenvedő színeket, meg a belőlük elővillanó formákat – figyeled, Kovács, milyen jól csinálja? – tudom, hogy tebelőled is, mindannyiunkból, csak az él tovább, amit megteremtünk. Ami értékes.
- És ha mindezt benővi az ügyeskedés? Ki képes majd előbányászni a kincset a sok ráarakódott szemét alól?
- Mi csak dolgozzunk, hogy jogunk legyen ítélni is.
- Most már emlékszem, te is filozófiából kollokváltál... Én nem tudtam soha felérni ésszel... Na, és a Lia gyereke, mit tudsz róla?
- Marhaság, el kell felejteni!

- Édes lányom, hát ennyire nem tudsz megbocsájtani?
- Ezt a kérdést már letárgyaltuk, apám... Emlékszel, ugye, milyen körülmények között? Továbbra is a szüleim vagytok, de szeretnék teljes függetlenségben élni. A múltat úgysem tudnánk feléleszteni, meg aztán... Mi értelme lenne?
- Ki beszél a múltról? Magunkra maradtunk... Anyád előregedett, én megkeseredtem. Egyszerűen, nem lelem otthon a helyem, nem vagyunk már a régiak... És itt van az unokánk is!
- Őt hagyjuk. Az én fiam, és semmi több. Apja sincs. Miért legyen hát nagyapja, nagyanyja?
- Ehhez nincs jogod. Tudod, mit jelent ez nekünk?
- Pillanatnyilag nem érdekel! Egészen más gondjaim vannak, sokkal köznapibbak, semhogy a helyetekbe képzelném magam. Te vajon megtetted-e, apám, amikor történetesen rólam volt szó?
- Én már odáig alacsonyodtam, hogy bármit félredobva rimáncodok itt neked. De nem bánom! Fenébe a büszkeséggel! ... Elvesztettem a hiúságomat is... Nem gondolod, hogy ennek komoly okai lehetnek?
- Mit akarsz tőlem, apám? Miért nem tudunk higgadtan, csöndben megegyezni, úgy, ahogy erre mindig tanítottál? Értsd meg: a gyermek csakis az enyém! Azt akarom, hogy együtt vészeljük át a nehézségeket, amíg felnőtt. Utána nem fogom magam mellett tartani... Hát jó, néha ti is láthatjátok, egy keveset, de ennyi az egész!
- Legyen... Néha akkor majd meglátogatunk... És... miből fogtok megélni? Állásod sincs...
- Eddig is megéltünk valahogy.
- Legalább az apjától hajtánál be tartásdíjat... Segítsek elintézni?
- Nincs apja, világos?!
- Furcsa egy álláspont... Persze, mit számít? ... Búcsúzóul... lehetne? Megcsókolhatom az unokámat?
- Vigyázz, hogy mozogsz! Nem szeretném, ha felébredne.
- Mihai-Zsolt... Nem is rossz... Biz' isten, nem hangzik rosszul!
- Hát rájöttél? Már te is rájöttél? Mit akartok velem?

4 EPILOGUS

Hőseimet, akik kizárólag a képzelet szülöttei, ezennel szabadon sorsukra hagynám. S bár minden, a valósággal való hasonlatosság pusztán a véletlen műve, jócskán túlnőttek ezen a könyvön, kiléptek belőle, s a lassan morzsolódó hétköznapiak az élet törvényei szerint alakítják tovább a szereplők jellemét. De: ki-ki a maga sorsának kovácsa! Szerző nem áztatja magát azzal, hogy sikerült tökéletes választ adnia azokra a kérdésekre, melyeket Zsolt és Lia élete föltett neki. Az igazi, a végső választ csakis ők adhatják meg, bárhog is ügyeskedne a szerző, hogy kihegyezze az összeecsapó indulatokat. Ettől a pillanattól kezdve minden lehetséges. A vonalak tetszés szerint meghosszabbíthatók. Nem lepne meg, ha valaki történetesen azzal állna elő, hogy biztos forrásból hallotta: Lia egy idő múlva szintén álláshoz jutott, mint múzeumi restaurátor. És képzeljem, nem győzte egymagában a gyermeknevelést, ezért a kis Mihai-Zsoltot a szülei gondjára bízta. Sőt, amikor Zsolt visszatért külföldről, s megtudta, hogy Liának fia van, aki részben az ő nevét viseli, rögtön apai jogait követelte. Lia pedig – most fogózzak meg! – végül is engedett, s a törvényszéki végzés tartásdíjat ítelt meg. No, és hallottam a legfrissebb újságot? Összeházasodtak, és...

Bármi történik ezután, bízunk az utánunk jövőkben. Talán Mihai-Zsolt és társai nem buknak ily könnyen el. Talán hamarosan, egyszer... – mondom magamnak, és ez minden, amit búcsúzóul ideírhatok, őszinte bátorításként.

Bukarest – Szováta, 1972. szeptember – 1973. július.

Domokos Géza:
NEM FIGYELTÜNK FEL ELÉGGE

Ami az identitástudatban végbement változásokat illeti: attól félek, sok olyan könyv születik, amelyekre nem figyeltünk fel eléggé. Ott van például Cseke Gábor Érzelmes levelek című regénye, a Daciánál jelent meg nemrég, a vegyes házasságok feloldható és feloldhatatlan problémáiról szól. Érdeemes odafigyelni erre a könyvre, még ha művészi erény dolgában nem is hibátlan.

(Szekértábor a Szármány hegyén. Gyergyószárhegyi írótalálkozók 1980–1990–2000. Jegyzőkönyvek, dokumentumok, visszaemlékezések. Polis, 2008)

Kovács János: EPIKAI VEGYESVÁLTÓ

Ahány olvasat, annyiféle értelmezés lehetőségével vonzza olvasóját Cseke Gábor regénye. Az Érzelmes levelek cselekménye mintha a Rómeó és Júlia modern változata lenne: két fiatal, a magyar Zsolt és a román Lia szerelmi boldogságát – egyebek mellett – akadályozza családjuk és környezetük elfogultsága. Ez kínálkozik a regény legegyszerűbb olvasatának, erre épülhetnek az összetettebb értelmezések. A konfliktust minősíthetjük két kiforratlan, szeszélyes és állhatatlan ifjú művész marakodásának. És tekinthetjük annak, aminek Selye János a szerelmet jellemzi: „az ösztön és logika harcban áll bennünk; mert amit akarunk, az gyakran nem logikus, és ami logikus, azt sokszor nem akarjuk”. Valóban, a regény egészét nézve, ilyesmi uralja a két szerelmes történetét, amelyben a szerző mélyreható átalakulásokat követ nyomon. A szerelmi konfliktust éppen ezek a lelki-tudati módosulások táplálják, vagy akár megfordíthatjuk az ok-okozat összefüggését: a szerelem ezek elindítója.

Három motívum keresztezi és váltja egymást: a fiatalok érzelmi-tudati viaskodása egymással és önmagukkal; környezetük ellenállása és ennek befolyása a fiatalokra; a vegyesházassággal járó bonyodalmak. A téma komplexitása szokatlan kísérletezéssel társul. A regény szinte önálló tagolódásai különböző epikai műformákat képviselnek: a levélváltás – a Címzések rész – az etnicitás-szerelem ellentétezéséből támadó konfliktust exponálja; a Virágénekek a hősnő naplója, és az érzelmi (szerelmi) konfliktust párosítja a szülői gyámkodás alól való felszabadulás lelki folyamatának rajzolatával; a Találkozások dialógusai a mai fiatalok életformáját és tudatvilágát mutatják be. Az egymást folytató önértékű elbeszéléseket rövid publicisztikai Epilógus fogja össze. Az egésznek közös nevezője (leszámítva az Epilógust) a kihagyásos technika és a montázsos szerkesztés. Ez lehet a tömörítés hatékony eszköze, de éppen annyira a vázlatosság előidézője is. A szubjektivitást csökkentendő, a szerző mellőzi a közvetlen megnyilatkozást, nem él sem a leírás, sem a meditáció, még kevésbé az elemzés és a jellemzés lehetőségeivel. Teljességgel kiiktatja magát szövegéből és ezzel együtt az elsődleges – írói – rálátást regényvilágára. Átengedi a maga teremtette regényteret hősei megnyilatkozásainak: ők jellemzik egymást és önmagukat, kommentálják és értékelik életük eseményeit, sorsuk fordulatait, világlátásuk változásait. Regényhősei nyilvánvalóan nem vélekednek egybehangzóan, a rezonőr szerepét pedig egyikük sem tölti be (talán együttesen látják el ezt a tisztséget), így az objektivizáció legszembetűnőbb eredménye a regény formai-tartalmi nyitottsága. Egyetlen vélekedés sem az íróé, tehát minden, ami szövegében elhangzik, az övé. Így lopakodik vissza a méltánytalanul kirekesztett szubjektivitás, mely a rövidke epilógusban a szerző színre lépésével végképp diadalmaskodik.

Az objektiváló epikai műformák összeválogatása bizonyos szabadosságot engedélyez a hősöknek, akik egymással vitázva, tapasztalataikat eltérő módon értékelve, a művészi általánosítás erejét és hitelét ostromolva tudatosítják magukban és bennünk létünk igazságát és a szépség kritériumainak alkalmazhatóságát a szerelemben és a páros létformában. A szöveg általánosító erejét némileg fékezi Cseke Gábor valóságghűség-felfogása: ábrázoló eszközei szinte egybesimulnak az ábrázolt élet-jelenségekkel. Vagyis, ahogy mondani szokás: művének léptéke (akár a riportnál) az egy az egyhez. Ennek szűkösége feltehetően hiányérzetet támaszthatott magában a szerzőben is, innen a publicisztikai pótlás (főként a Címzésekben és az Epilógusban) és az olyan történelembe befűzése, amelyről a regény hősnője így nyilatkozik: „De miért akarod ezt a rossz ízű, krimibe illő mesét beadni nekem?” Túlzás nélkül: a valóságghűséget realizáló műformák szűkre szabott kereteit az író néhol erőltetetten kitágítja, mint a Sava család szinte önálló regénybetétként ható elrettentő példázatával vagy Timaru gyógyító célzatú összeesküvésével. A publicisztikai alátámasztásokról ugyancsak Liával egy-

behangzóan vélekedhetünk: „Az utolsó mondatok sablonos frázisai égetnek, sajgatnak belül. Te jó ég, hiszen még gyereket sem ámítanak ilyen átlátszó, ostoba vigasszal, ha elkeseredésben a felnőttekhez fordul igazságtevésért.” A hősnő idézett megállapításai csupán egy-egy adott szövegrészre vonatkoznak, semmiképpen a mű egészére, mégis sejthetünk bennük némi rejtett szerzői mentegetőzést.

Cseke Gábor írói érésének határozott jele, hogy váltakozva exponálja a kérdéskomplexum egyik vagy másik vetületét, de mindig összefonódásukban, egymásra hatásukban jeleníti meg a mindennapi életből merített sorsproblémákat. A két fiatal képzőművész szerelmét objektív tényezők is befolyásolják; Zsoltot Kolozsvártól távol eső helységbe nevezik ki tanárnak, Lia a városban marad tanulmányai folytatására; a család mindkét részről – eltérő módon – helyteleníti kapcsolatukat; elrettentő példaként vetül eléjük egy tragikus kimenetelű vegyesházasság, melynek felbomlásából mesterségesen nacionalista ügyet kreálnak. De Cseke Gábor – szerencsére – nem elégszik meg az ismerős köztudottságokkal, hanem felszínre hozza a különböző etnicitású szerelmi partnerek nehéz döntést igénylő valós problémáit. És a mesterségesen támasztottakat is. Az önmagukhoz való hűség mintha ellentétbe kerülne szerelmükkel, ez a konfliktus sarkítottan és tételelesen jelentkezik az első részt alkotó levélfüzérben. Tételeződik elsősorban, mert a levelek szinte-szinte értekezések a vegyesházasság buktatóiról, többnyire publicisztikai és kevésbé esszéisztikus fogalmazásban. De még így is nyilvánvaló a szerző tabukat romboló merészsége, hallgatólagosan érinthetetlennek nyilvánított érzékenységi gócokhoz nyúl, ezeket tapintja ki és fogalmazza meg. A kimondás erénye így megelőzi az elmondás minőségét.

A levélírók egy tudati folyamatot vetítenek ki magukból, és ezt elemzik a maguk módján. A két fiatalban, inkább külső hatásra, mint belülről jövő indíttatásból, felébred a „hovatartozás daca”; mindkettő szeretne önmaga maradni, ezt a lehetőséget féltik szerelmük kiteljesülésétől. Joggal vagy indokolatlanul? Nehéz eldönteni, hiszen a szöveg alapján a hősök öndefiníálásában kevés helyet kap a tételelesen hangoztatott etnicitás, melynek a művész-hősök esetében kultúrájuk sajátosságában kellene megnyilatkoznia. Roppant nehéz ennek szövegbeli jelentkezését felfedezni. Alig érzékelhető a hősöket egymástól megkülönböztető nemzeti sajátosság. Mintha Cseke Gábor is úgy járt volna, mint hősnője, aki naplójában ezt jegyzi be román és magyar parasztokat ábrázoló festményéről: „...amilyen lázasan keresem, miként ábrázoljam rajtuk a sajátos különbségeket, egyre inkább rá kell jönnöm, hogy ez szinte teljességgel lehetetlen, ha csak nem öltöztetem őket jellegzetesen népi viseletbe”. Az író dolga talán könnyebb, az irodalomban mások a jellemzésbeli lehetőségek, mint a képzőművészetben, mégis nehéz fölfedezni akár Zsolt, akár Lia jellemrajzában az etnikai sajátosságokat.

Az uralkodó teret és hangsúlyt az elvi megnyilatkozások kapják. Zsolt újságíró bátyja még a konfliktus tetőzése előtt megfogalmazza a racionális megoldást: „Ne hidd, hogy ez csak olcsó faji melldöngetés. Egyszerűen ragaszkodom a sorsunkhoz. Én például úgy szeretnék vállalni egy emberi kapcsolatot, hogy közben maradhassak, ami vagyok. Úgy szeretnék vállalni egy emberi kapcsolatot, hogy abban társam is világosan lássa kiszabott helyemet és szerepemet. Liával csak úgy jönnének egyenesbe dolgaid, ha eggyé válva lennétek többek azzal, amit a másik saját múltjából és eszméléséből magával hozhat.” A gyakorlatban az ilyen ragyogó elvek önmagukban aligha oldanak meg valamit, és a regény ebben híven követi a valóságot. Zsolt magáévá teszi bátyja bölcsességét, Lia pedig tovább megy, szerelméért hajlandó akár önmagáról is lemondani. És kapcsolatuk mégis válságba jut: Zsolt nem hajlandó feleségül venni Liát, aki végül is – apja lélektani ráhatására – úgy választ állást, hogy családjá körében maradhasson. Elárulja szerelmét – saját fogalmazása szerint.

Nehéz tehát választ kapnunk (és adnunk) arra a kérdésre, miről is kellene lemondania Zsolt-nak vagy Liának házasságuk esetében, mi az, amihez elszántan ragaszkodnak, vagy amit önmagukban feladnak? Az egyetlen konkrétum, ami ebben a sokvetületű szövegben felmerül, az

önmegvalósítás folytonosságának a kérdése, az utódok etnicitása. Lia és Zsolt házasságukban is csorbíthatatlanul megmaradhatnának önmaguknak (a regény tényanyaga alapján), gyermekük viszont (még ha a Mihai-Zsolt kettős nevet is kapja) a peremszemélyiségek előrelátható előnyeivel együtt öröklí a hovatartozás eldöntésének elnapolt fogas kérdését. Az utódnak két kultúra gazdagságával együtt a választás szabadságát is örökölnie kell. A sokoldalú megközelítés ellenére a regény nem érzékelteti kellőképpen a vegyesházassággal együtt járó személyes veszteséget. Talán azért is marad adósunk a szerző, mert kialakulatlan személyiségű hősöket állít elénk. És ezek a hősök olyan nagyarányú változásokon mennek át a cselekmény aránylag rövid ideje alatt, hogy a szemléleti és magatartásbeli módosulások folyamata háttérbe szorít minden egyebet. Zsolt a levelezés időszakában nem kötődik érzelmileg nemzetiségéhez, aztán felébred benne etnikai sajátosságának tudata, végül pedig a Találkozások korában ismét nem tulajdonít jelentőséget hovatartozásának. Ezzel párhuzamosan a „minden megszokottal ellenkező, kutyarossz természetű” nonkonformistából ügyesen helyezkedő, vagy legalábbis a lehetőségeket okosan érvényesítő sikerember lesz. Liából pedig, az akaratnélküli, szülei diktatúráját ellenállás nélkül elfogadó, kissé szeszélyes (hogy ne mondjam: hisztériás) lánykából kemény akaratú és egyenes jellemű felnőtt válik. Érthető, ha a szerző epikusi figyelme egyre inkább ezekre a folyamatokra összpontosul, háttérbe szorítva a konfliktust indító tételezést.

A regény harmadik részében a szerelmesek útja szétválik (ami nem akadályozza meg őket, hogy közös gyermekük szülessen), és a hősök további sorsa a történet végén nem zárul le. Mintha ezt a jótékony bizonytalanságot akarná a szerző publicisztikai bizonyosságokkal ellensúlyozni a rövid Epilógusban. Bizakodik: minden rendbe jön majd... Holott az élet rendje, éppen az ilyen esetekben, a rendhagyás, az egyéni megoldás vagy megoldatlanság. Az Epilógus nélkül – érzésem szerint – ez a kérdésfelvetésében és formanyelvében bátor regény több lenne. Cseke Gábor talán a műformák megválogatásakor nem figyelmeztet eléggé a téma követelményeire, de kétségtelenül tud a közvetett jelenítéssel bánni és ezzel hatni. Életismerete és epikusi tapasztalata immár lehetővé teszi számára, hogy a valóságot mélységeiben áttekintse és így lényegítse át öntörvényű irodalmi világgá.

(Kétség és bizonyosság. Kriterion, Bukarest, 1981)